

68
08.12.2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, БІЗНЕСУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ

ІВАНИЦЬКА Анастасія Андріївна
(студентка групи ЗПВ-22-1М)

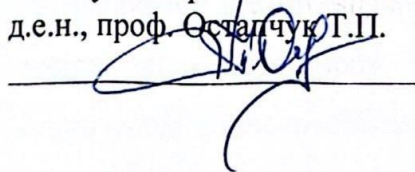


МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ САНАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
галузі знань 07«Управління та адміністрування» спеціальності
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»)

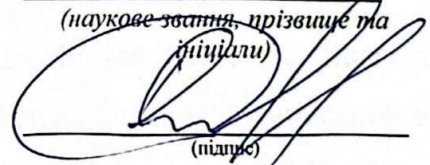
Допущено до захисту
протокол № 8
від 29.11.2023
зав. кафедри менеджменту,
бізнесу та маркетингових технологій
д.е.н., проф. Остапчук Т.П.



Керівник роботи:

к.е.н., доц. Денисюк О.Г.

(наукове звання, прізвище та
ініціали)

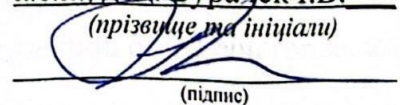


(підпис)

Рецензент

к.е.н., доц. Бурачек І.В.

(прізвище та ініціали)



(підпис)

Житомир, 2023

Анотація

Іваницька А.А. Управління фінансовою санацією підприємства. Рукопис.

Магістерська кваліфікаційна робота представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр», галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2023.

У магістерській кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні засади фінансової санації, сформовано на цій основі ефективне фінансове забезпечення санаційних операцій та запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму її здійснення.

Ключові слова: фінансова санація, платоспроможність, загроза неплатоспроможності, санаційна спроможність, фінансове забезпечення, фінансовий стан підприємства, інструментарій фінансової санації.

Annotation

Ivanytska A. Management of the financial rehabilitation of the enterprise. - Manuscript.

The master's qualification work is presented for the degree of «master», field of knowledge 07 «Management and Administration» specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activities». Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2023.

In the master's qualification work the theoretical bases of financial reorganization are investigated, on this basis effective financial maintenance of reorganization operations is formed and practical recommendations on improvement of the mechanism of its realization are offered.

Key words: financial rehabilitation, solvency, threat of insolvency, rehabilitation capacity, financial support, financial condition of the enterprise, tools of financial rehabilitation.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Сутність та роль фінансової санації у господарській діяльності підприємства	8
1.2. Економічний механізм проведення фінансової санації підприємства	20
1.3. Методичні засади оцінки ефективності проведення санаційних заходів підприємства	31
1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин у сфері фінансової санації підприємства	47
Висновки до розділу 1	56
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»	58
2.1. Стан та тенденції розвитку плодово-овочевої галузі України	58
2.2. Діагностика фінансово-економічного стану ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»	72
2.3. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства	86
Висновки до розділу 2	95
РОЗДІЛ 3. ПОБУДОВА СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ ПРАТ «МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД»	97
3.1. Організаційно-методичні засади стратегії політики фінансової санації	97
3.2. Напрями застосування санації для покращення фінансового стану ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»	109
3.3. Оцінка ефективності запропонованих заходів	117
Висновки до розділу 3	125
ВИСНОВКИ	127
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	130
ДОДАТКИ	140

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність проблеми стратегічного управління у сфері фінансового оздоровлення підприємства є незаперечною і випливає з того, що найчастіше причиною банкрутства підприємств є умови критично складної ситуації на ринку та в країні в цілому, низька ефективність господарської діяльності підприємств – це недостатня увага топ-менеджерів до фінансового стану підприємства, його поліпшення та фінансового оздоровлення, запобігання кризовим явищам тощо, а також визначенню перспектив та детальному розрахунку всіх складових розвитку.

Українському бізнесу за час війни доводилось тримати удар таких викликів як зупинка господарської діяльності, релокація потужностей, переміщення співробітників, руйнування налагодженої логістики, зміна напрямку діяльності, знищення активів підприємств, неможливість виконання зобов'язань, неможливість проведення розрахунків тощо.

Необхідно визнати, що не весь бізнес переживе такі фінансові потрясіння, тому створення умов, які дозволять українським підприємствам подолати дефолт та зберегти виробничий потенціал країни – є одним із першочергових завдань.

Досягнення такої цілі потребує комплексного підходу і судова процедура фінансового оздоровлення потенційно може стати однією з вагомих складових такого комплексу. Розробка стратегії фінансової санації важлива не лише для поточної, а й інвестиційної діяльності підприємства, оскільки дає відповіді питання: із яких джерел постачання та у який період часу слід залучати необхідні фінансові ресурси; яка мета внутрішніх та зовнішніх інвестицій у бізнес; як поточні потреби підприємства у коштах співвідносяться з планованими грошовими потоками (доходами і витратами); яким буде фінансовий стан підприємства протягом та на кінець планового періоду.

Важлива також роль стратегічного планування системи фінансової санації підприємства в сукупності інших документів планування, оскільки воно дає відповідь на питання щодо прийнятності інвестиційного проекту або графіка життєвого циклу підприємства в цілому, а також для інвестора, кредитора, ділового партнера, оскільки дозволяє відповісти на питання, чи здатне підприємство виконати свої зобов'язання, правильно розпорядитися залученими фінансовими ресурсами, і навіть своєчасно погасити свої зобов'язання, забезпечити адекватну прибутковість на вкладений капітал. Важливість зазначених питань та необхідність їх вирішення є вагомими аргументами на користь актуальності теми цього дослідження.

Питаннями сутності управління фінансовою санацією підприємства, вибору ефективних методів відновлення платоспроможності, створення дієвих механізмів управління проблемами оздоровлення суб'єктів господарювання займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як О.О. Терещенко, А.В. Череп, О.І. Бандар, Т.М. Білоконь, А.В. Кодрашихін, І.І. Тітов, І.Н. Карпунь, В.О. Федорова. Зарубіжний досвід в розрізі питання санації є не зовсім релевантним, бо в країнах з розвинутою ринковою економікою інститути банкрутства і відновлення платоспроможності розбудовувались сторіччями. Ці питання не є новими і для нашої країни, але принципи, методи і процедури профілактики кризових явищ і відновлення суб'єктів господарювання у порівнянні із зарубіжною теорією и практикою управління підприємствами з одного боку розвинуті недостатньо, а з іншого – суттєво відрізняються через передумови, процедурні, законодавчі відмінності і різний поточний стан розвитку економік.

Зазначене обумовило вибір теми, постановку мети та завдань магістерської кваліфікаційної роботи. Обрана тема повністю відповідає проблемам напряму підготовки за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є подальший розвиток теоретико-методичних та методико-прикладних засад формування політики

фінансової санації підприємства та надання практичних рекомендацій щодо фінансового оздоровлення промислового підприємства на прикладі ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

Поставлена мета обумовила вирішення наступних *завдань*:

- визначити економічний зміст фінансової санації підприємства;
- дослідити механізм управління фінансовою санацією підприємства;
- обґрунтувати методичні засади аналізу рівня санаційних заходів підприємства;
- проаналізувати нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин у сфері фінансової санації підприємства;
- дослідити стан та тенденції розвитку плодово-овочевої галузі України;
- провести діагностику фінансово-економічного стану ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»;
- проаналізувати ймовірність банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»;
- охарактеризувати організаційно-методичні засади стратегії політики фінансової санації;
- виокремити напрями застосування санації для покращення фінансового стану ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»;
- оцінити ефективність запропонованих засобів.

Об'єктом дослідження є процес здійснення фінансової санації в умовах загрози неплатоспроможності промислового підприємства.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі реалізації фінансової санації промислового підприємства.

Методи дослідження. Наукові положення, висновки та пропозиції, наведені в роботі, є достатньо обґрунтованими, що підтверджується обраною методологією дослідження, у процесі якого застосовувалися загальнонаукові та специфічні методи: аналізу і синтезу – для вивчення об'єкта та предмета дослідження; історико-логічний метод – для з'ясування генези поняття

“фінансова санація”; метод узагальнення і наукової абстракції, категоріально-логічний метод – при вивченні та уточненні змісту поняття фінансової санації, встановленні взаємозв’язку і субординації понять санації та фінансової санації; системний аналіз – для визначення послідовності здійснення фінансової санації; графічний – для наочного ілюстрування досліджуваних явищ і процесів.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативні акти з питань урегулювання неплатоспроможності підприємницьких структур, офіційні статистичні матеріали Державного комітету статистики України, матеріали річної фінансової звітності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». Теоретичною та методологічною основою дослідження стали фундаментальні положення та висновки, викладені у працях вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем фінансової санації, відновлення платоспроможності, оздоровлення фінансового стану неплатоспроможних підприємств.

Наукова новизна роботи полягає в подальшому розвитку методологічних та прикладних рекомендацій щодо формування механізму санації підприємства. Зокрема, це знайшло своє відображення у наступному:

дістали подальшого розвитку: формування дієвого механізму фінансової санації суб’єктом підприємництва на основі обґрунтованих компонентів, які, на відміну від існуючих, розподілені залежно від рівня походження кризи, враховують функції протидії кризі та функції адаптації до кризових умов функціонування й відрізняються за видом кризи, умовами застосування, завданнями антикризового управління, методами та інструментами фінансового механізму антикризового управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення доведені до рівня конкретних практичних пропозицій та рекомендацій, створюють об’єктивну основу для подальшого розвитку теоретичних і прикладних досліджень проблем фінансової санації

промислових підприємств. Визначено економічний ефект від реалізації запропонованих заходів.

За результатами дослідження опубліковано:

Іваницька А.А. Інструменти антикризового управління. Тези IV Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу». Житомир, ДУ «Житомирська політехніка». 09-10 листопада 2023 року.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано під час участі в наступних наукових конференціях: IV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу».

Структура та обсяг магістерської кваліфікаційної роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 139 сторінках друкованого тексту. Робота містить 28 таблиць та 22 рисунки. Список використаних джерел налічує 85 найменувань. Робота містить 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та роль фінансової санації у господарській діяльності підприємства

У складній економічній ситуації, яка склалася в Україні в сучасних умовах, окремим питанням для покращення та виходу суб'єктів господарювання з економічно нестабільного становища є вжиття санаційних заходів. Недосконалість вітчизняного законодавства, дефіцит кваліфікованих кадрів, відсутність належного фінансування процесу санації, несвоєчасне виявлення проблем ймовірності банкрутства часто призводять до того, що значна частина фінансово стійких і потенційно платоспроможних підприємств стає банкрутом. Фінансова санація підприємства спрямована на вихід підприємства з кризової ситуації та відновлення його платоспроможності та фінансової стійкості.

У багатьох розвинутих країнах реорганізація підприємства є невід'ємною частиною управління кризовими явищами, які можуть виникнути на підприємстві. Вона спрямована на вихід підприємства з кризової ситуації та відновлення його платоспроможності та фінансової стабільності. Отже, постає питання про поглиблення дослідження сутності сенсу реорганізації підприємства в сучасних умовах господарювання [4].

Останніми роками намітилася тенденція до збільшення кількості фінансово-нестійких підприємств в Україні. В умовах сучасної фінансової нестабільності банкрутство підприємств є основною проблемою держави. Велика кількість підприємств не вміють як конкурувати на ринку, а й своєчасно погашати свої боргові зобов'язання, призводить до негативних наслідків як фінансової кризи у компанії, а й кризи економіки країни. Важливо, що серед підприємств, справи про банкрутство яких перебувають у

стадії розгляду, значний відсоток становлять ті, що тимчасово перебувають у складній ситуації.

Реалізація ефективної антикризової політики багато в чому залежить від своєчасної та правильної оцінки фінансового стану та визначення ймовірності можливого банкрутства підприємства. Правильна оцінка не може бути проведена без необхідної та достовірної інформації, яка відображається у бухгалтерській (фінансовій) звітності підприємства. За результатами оцінки визначаються напрями поліпшення стану підприємства, але вони є специфічними для кожного конкретного підприємства.

Практично кожен вчений, що досліджує питання відновлення платоспроможності боржника, має своє трактування як самого терміну санація, так і його походження. Деякі з них вважають, що цей термін походить від латинського *sanare* (лікувати) – при цьому акцент зміщується на об'єкт та суб'єкт, деякі – що від *sanatio* (одужання) – акцент робиться на процес. Але ці слова походять від латинського *sanos* – здоров'я, що відображає суть явища санації: процес досягнення фінансово-економічного здоров'я господарюючого суб'єкта з допомогою будь-яких дій, предметів, методів [1].

Загалом, питанню вивчення сутності поняття «санація» присвячено досить велику кількість наукових праць.

У своїй роботі М. Д. Бедринець порівнює із санацією систему заходів щодо фінансового оздоровлення підприємства, вжиття яких відбувається за участю сторонніх юридичних або фізичних осіб, спрямовану на запобігання визнанню підприємства-боржника банкрутом та його ліквідації [2, с. 164].

Ю. М. Бурлака зазначає, що санація є системою фінансово-кредитних заходів, вжиття яких спрямоване на поліпшення фінансового стану підприємства з метою уникнення його банкрутства або підвищення конкурентоспроможності [10].

Фахівець у галузі антикризового менеджменту С. Л. Вовк характеризує санацію як реорганізаційну процедуру передачі майна підприємства чи

особи-боржника організаціям, які надають фінансову допомогу для його оздоровлення [14].

Грунтовне визначення санації, на нашу думку, дає І. М. Зеліско, спираючись на трактування зарубіжних економістів, з яким погоджується багато досвідчених вчених і молодих дослідників: «санація – це комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічної, виробничої діяльності, технічного, організаційного та соціального характеру, які спрямовані на виведення суб'єкта господарювання з кризи та відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі [23].

Н. О. Коваленко трактує санацію як «систему фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових, соціальних заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності, ліквідності та прибутковості підприємства-боржника» [29].

Визначення, запропоноване В.П. Мартиненко, заслуговує на увагу: «Санація – це оздоровлення неплатоспроможного боржника, надання йому власником майна, кредиторами та іншими юридичними і фізичними особами (в тому числі іноземними) фінансової допомоги, спрямованої на підтримку боржника та запобігання його банкрутству» [40].

Одне з поширених визначень, на основі якого вчені пострадянських країн, у тому числі й українські формують свої уточнені версії, наприклад О. А. Ліснічук [37, с. 137], цитують автори А. С. Марина, Н. О. Єланська, М. А. Петренко [39]: санація – це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових заходів, спрямованих на досягнення або відновлення платоспроможності, прибутковості та конкурентоспроможності підприємства. підприємства в довгостроковій перспективі. Але таке визначення не є вичерпним, оскільки воно не враховує всіх аспектів оздоровчих процедур, а будь-яке явище є похідним від його функцій і видів.

Звернемося до офіційного тлумачення. Закон дає наступне визначення цієї категорії [60]: санація – система заходів, що здійснюються під час

провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та/або зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Запропоноване у законі визначення є дещо вузьким, насамперед через те, що закон розрізняє судову та досудову санацію. З юридичної точки зору ця різниця суттєва, оскільки відбуваються різні процесуальні дії. Але з економічного погляду ця різниця не має значення, адже головне – це одужання компанії. При цьому де-юре існують лише ці два види санації, а де-факто – підприємства в рамках системи антикризового управління та раннього попередження банкрутства проводять реабілітаційні заходи, спрямовані на відновлення платоспроможності у довгостроковій перспективі без повідомлення державних структур. Тому ми пропонуємо відзначити цей вид санації як профілактичний.

У таблиці 1.1 наведено класифікацію видів санації за різними ознаками. Деякі автори пропонують різні класифікаційні ознаки, проте наведені у таблиці є найбільш об'єктивними і логічними.

Санація, як превентивна, так і досудова, а також та, що здійснюється під час провадження у справах про банкрутство, має бути спрямована в першу чергу на збереження підприємства, а вже потім на задоволення вимог кредиторів. Тому багато європейських країн заохочують м'які позасудові добровільні форми відновлення або ліквідації неплатоспроможних підприємств. На думку західних експертів, в реаліях перехідної економіки, коли недостатньо справ для ефективного відновлення платоспроможності та діяльності підприємств у рамках судового процесу, перевагу слід надавати позасудовим процедурам санації [64].

Класифікація видів санації

Ознака класифікації	Класифікація	Пояснення
За метою проведення	Оперативна	Проводиться на стадії легкої фінансової кризи або після виявлення ознак кризи за допомогою методів експрес-діагностики. Це система заходів, спрямованих на досягнення термінових змін у короткостроковому періоді.
	Тактична	Система заходів, спрямованих на досягнення фінансової рівноваги підприємства в довгостроковому періоді.
	Стратегічна	Спрямованість не тільки на відновлення платоспроможності, але й на досягнення сталого розвитку в довгостроковому періоді.
За терміном проведення	Загальна	До 12 місяців.
	Спеціальна	Може бути скорочена (6 міс.), або подовжена (18 міс.), наприклад для містоутворюючих, сільськогосподарських, особливо небезпечних підприємств.
За суб'єктом проведення	Внутрішня	Санування і відновлення платоспроможності за рахунок власних трудових резервів.
	Зовнішня	З залученням зовнішніх агентів, враховуючи призначення арбітражного керуючого.
За джерелами фінансування	Автономна	За рахунок власних коштів (лише кошти підприємства, наприклад, амортизація, прибуток, кошти від реструктуризації та власників).
	Гетерономна	За рахунок запозичених коштів. Має на увазі залучення запозичених коштів (в т.ч. доходи майбутніх періодів).
За змістом санаційних заходів	Фінансова	Заходи відновлення фінансової рівноваги, наприклад, залучення коштів, продаж активів, робота із дебіторською заборгованістю.
	Технологічна	Заходи спрямовані впровадження інновацій, новітніх ідей, що здешевлять собівартість, прискорять операційний і фінансовий цикл, сприятимуть зацікавленості з боку інвесторів.
	Організаційно-правова	Реорганізація, зміна організаційно-правового статусу, зміна менеджменту, закриття/ відкриття філій, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структурі інші заходи, що допоможуть посилити життєздатність підприємства.
	Виробничо-технічна	Заходи спрямовані на технічне оновлення і оптимізацію виробничих процесів, наприклад, заміна технологічних ліній тощо.
	Кадрова	Скорочення штату, залучення нових фахівців, перепідготовка і підвищення кваліфікації.

Джерело [67]

У нашій країні, на жаль, часто дотримуються британської моделі, в якій на перший план виходить задоволення вимог кредиторів будь-якою ціною. З

одного боку, це стимулює конкурентоспроможний бізнес і звільняє економіку від неефективних структур. Але з іншого боку, ліквідація підприємства як цілісної виробничої соціально-економічної системи може спричинити низку кризових явищ по всьому ланцюгу створення споживчої вартості, а, крім того, призвести не лише до втрати капіталу акціонерами (інвесторами), а й до некомпенсації збитків кредиторів, що руйнує цикли створення споживчої вартості, що призводить до негативних соціальних, економічних і навіть екологічних наслідків. Тому є очевидним, що вплив санації підприємства слід враховувати не лише на рівні конкретного підприємства, а й на рівні галузі та економіки в цілому.

Отже, щоб дати найбільш точне та ємне визначення поняття «санація», було визначено функції та завдання, які вона виконує на макро- та мікрорівнях. Під функціями санації слід розуміти комплекс завдань і дій, які реалізуються в рамках реалізації плану оздоровлення підприємства, досягнення необхідного результату, а саме фінансової стійкості конкретного суб'єкта господарювання та покращення соціально-економічних відносин до більш ефективних. Варто зазначити, що деякі вчені [51] відносять окремі функції до певного рівня.

Всі функції реалізуються на макро-, і на мікро- рівні через різні завдання. У таблиці 1.2 проаналізовано взаємозв'язок завдань та функцій санації на різних рівнях.

Так на макрорівні визначають такі функції:

- забезпечення зростання ефективного розвитку економіки;
- контрольна;
- соціальна.

До мікрорівня відносять такі функції:

- попереджувальна (запобіжна);
- стимулююча;
- планування;
- перерозподільна.

Функції і завдання санації

Функція	Завдання	
	Макрорівень	Мікрорівень
Соціальна	Збереження містоутворюючих підприємств, галузевих лідерів з метою запобігання негативним соціальним наслідкам	Збереження робочих місць і виплата заробітних плат у повному обсязі
Запобіжна	Запобігання масовим банкрутствам і колапсу в економіці	Недопущення банкрутства окремого підприємства
Стимулююча	Перегляд взаємозв'язків підприємства з іншими гравцями ринку. Стимул до впровадження антикризового управління на підприємствах контрагентах і конкурентах	Активізація змін на підприємстві: впровадження інновацій, нових схем маркетингу, виробництва, зміни у поведінці менеджменту тощо
Контроль на	Контроль стану інших підприємств в галузі. Завчасне реагування на прояви кризи.	Контроль стану підприємства та недопущення розгортання кризи
Планувальна	Координація дії різних суб'єктів економічної діяльності з метою запобігання банкрутства сануючого підприємства	Планування оздоровчих заходів в рамках санаційного плану
Розвитку	Ефективне зростання державної економіки і забезпечення механізмів ринкової конкуренції	Відновлення платоспроможності і досягнення конкурентоспроможності в довгостроковому періоді
Перерозподільна	Перерозподіл коштів між боржниками, кредиторами, інвесторами і здоровими підприємствами	Перетікання грошових, трудових, матеріальних та інших ресурсів між окремими підрозділами підприємства
Дослідницька	Вивчення явищ банкрутства і санації через узагальнення досвіду окремих підприємств з метою вдосконалення загальнодержавного і локального антикризового управління	Вивчення наявних проблем, факторів, які спричинили настання кризи, пошук шляхів і оцінювання потенціалу для ефективного її подолання

Джерело [33]

Тому, враховуючи види та функції санації, ми пропонуємо більш уточнене трактування: санація – це система непримусових та примусових заходів фінансового, технологічного, виробничо-технічного, організаційно-правового та кадрового характеру, що здійснюється внутрішніми та/або зовнішніми суб'єктами з метою запобігання банкрутству та макроекономічних наслідків, а також оздоровлення підприємства з відновленням платоспроможності та досягненням конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі.

Так, за умови проведення збалансованої процедури санації (оздоровлення) чи реструктуризації підприємства зможуть погасити свої борги та продовжити свою діяльність. Фінансова санація – складне та комплексне поняття, і його можна розглядати з різних сторін – історичного, юридичного, фінансового, економічного, функціонального тощо. Саме тому з урахуванням вивчення наукової літератури виявлено характерні риси, властиві поняттю фінансової санації у різних аспектах (рис. 1.1).

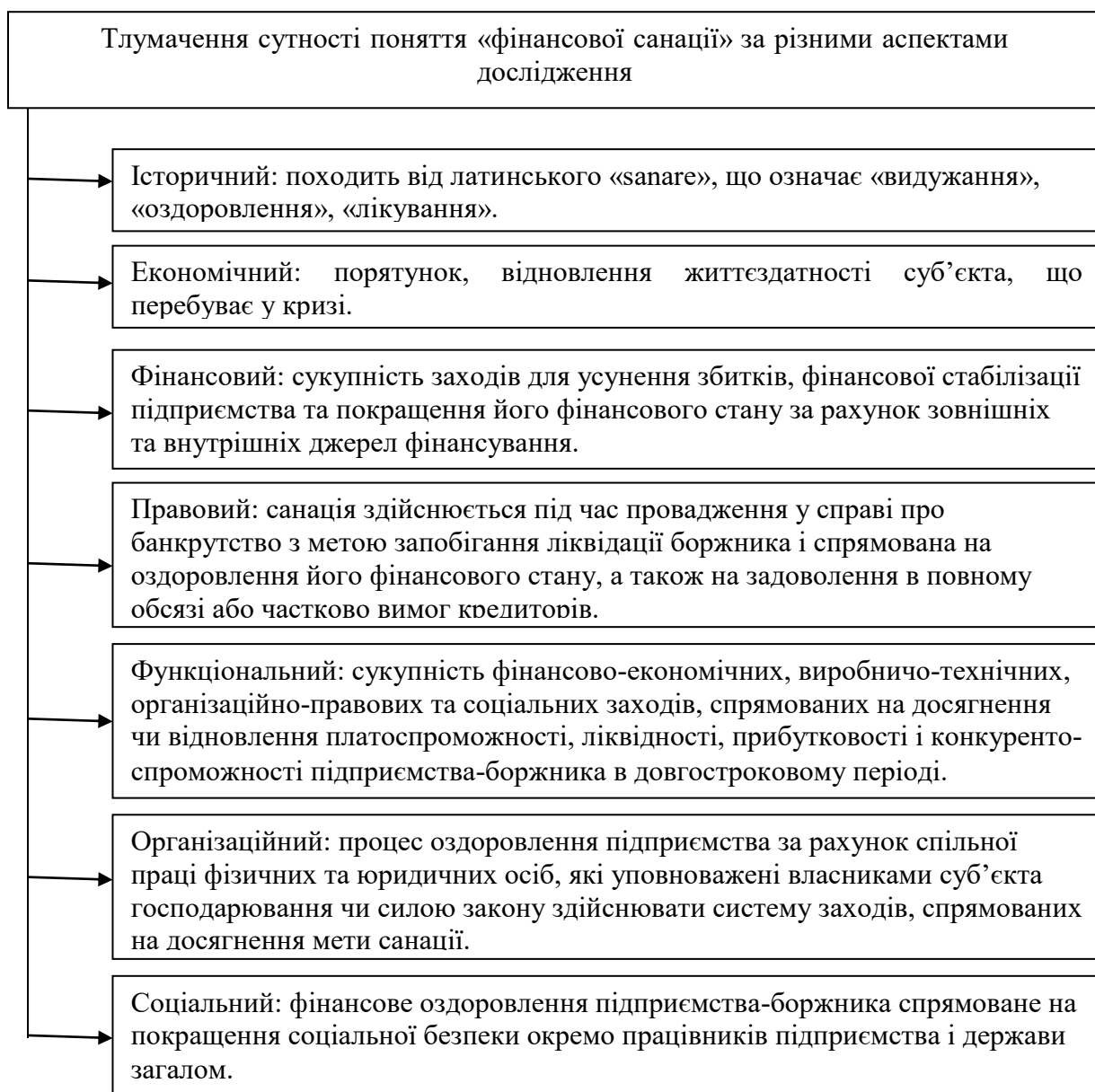


Рис. 1.1. Тлумачення сутності поняття «фінансової санації»

Джерело: [55]

Вже сьогодні необхідно реалізувати процес санації тих підприємств, які мають резерви покращення фінансового стану, щоб у майбутньому

розвивалася національна економіка, зростав рівень ВВП, зростала кількість доступних робочих місць для населення.

Відповідно до викладеного вище дослідження підходів до тлумачення сутності поняття «фінансова санація» варто зазначити, що фінансова санація є системою заходів, що здійснюються в ході процедури банкрутства з метою запобігання оголошення боржника банкрутом та його ліквідації, спрямованою на покращення фінансово-економічного стану боржника, а також задоволення повністю або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів та капіталу та зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника [56].

Отже, санація підприємства є складним процесом, реалізація якого потребує ґрунтовного дослідження діяльності суб'єкта господарювання та розробки ефективних механізмів покращення його фінансово-економічного стану. Такі дослідження можуть обґрунтувати висновки щодо напрямів і перспектив оздоровлення підприємств та їх подальшого розвитку [38].

Основними критеріями ефективності санації підприємства є ліквідність і платоспроможність, прибутковість, конкурентоспроможність, просування та зміцнення позицій на ринку, відновлення ділової репутації боржника після кризових явищ.

Залежно від глибини кризового стану підприємства та умов надання йому зовнішньої допомоги виділяють два основних види санації:

- без зміни статусу юридичної особи підприємства (зазвичай така санація проводиться, коли кризова ситуація має тимчасовий характер);
- зі зміною статусу юридичної особи підприємства (така форма санації називається реорганізацією підприємства і проводиться, коли підприємство перебуває в досить серйозному кризовому стані) [54].

Існує кілька видів санаційних заходів, які доцільно проводити на підприємствах для правильного та ефективного вибору стратегії та покращення життєдіяльності:

- фінансово-економічний (мобілізація та використання внутрішніх і

зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємства);

- організаційно-правовий (вдосконалення організаційної структури підприємства, збереження організаційно-правових форм бізнесу);
- виробничо-технічний (модернізація та оновлення виробничих фондів, поліпшення якості та вдосконалення асортименту продукції);
- соціальний (створення та фінансування системи пошуку або перепідготовки кадрів) [51].

Узагальнимо основні принципи фінансової санації підприємства на рис. 1.2.

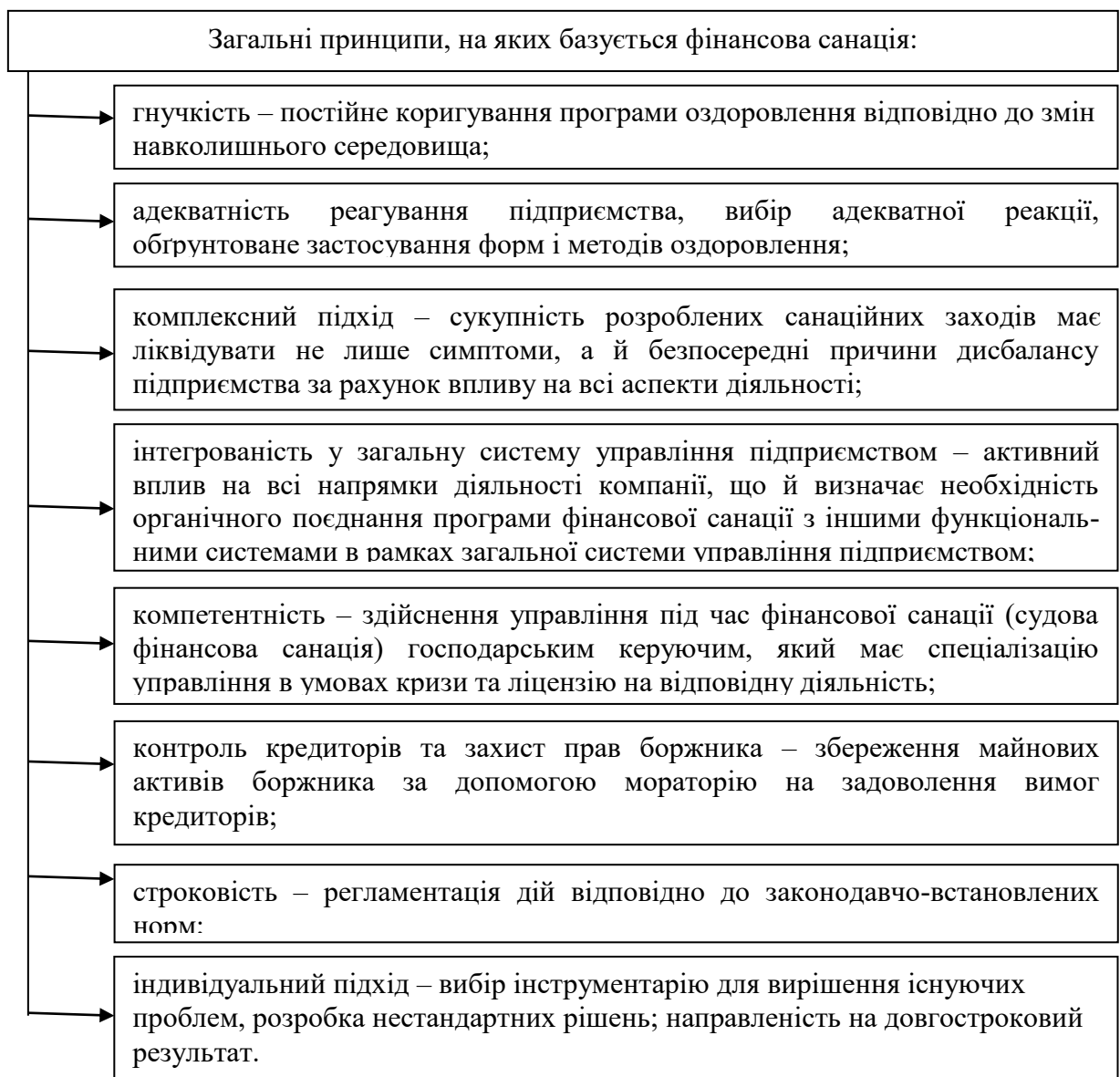


Рис. 1.2. Загальні принципи фінансової санації

Джерело:[37]

За економічною сутністю види санації можна класифікувати за такими

ознаками:

- залучення додаткових фінансових ресурсів;
- джерело фінансування санації;
- взаємозалежність з процедурою банкрутства;
- масштаб і методи санації;
- повнота й виконання обов’язків по закінченні санації;
- наявність підтримки з боку державних органів влади.

Підставами проведення процесу санації є наявність реальної загрози банкрутства та бажання самих власників вжити стабілізаційних заходів. Найбільш важливими для санації є цілі, які переслідує підприємство під час реалізації санаційних заходів:

- запобігання банкрутству;
- підвищення конкурентоспроможності;
- підвищення рівня платоспроможності;
- зниження витрат виробництва;
- поліпшення структури капіталу [33].

Варто сказати, що сутність будь-яких економічних категорій завжди розкривається у їхніх функціях (рис. 1.3). На наш погляд, виділення функцій санації є необхідною умовою, оскільки дозволить вибрати правильний спосіб управління підприємством.

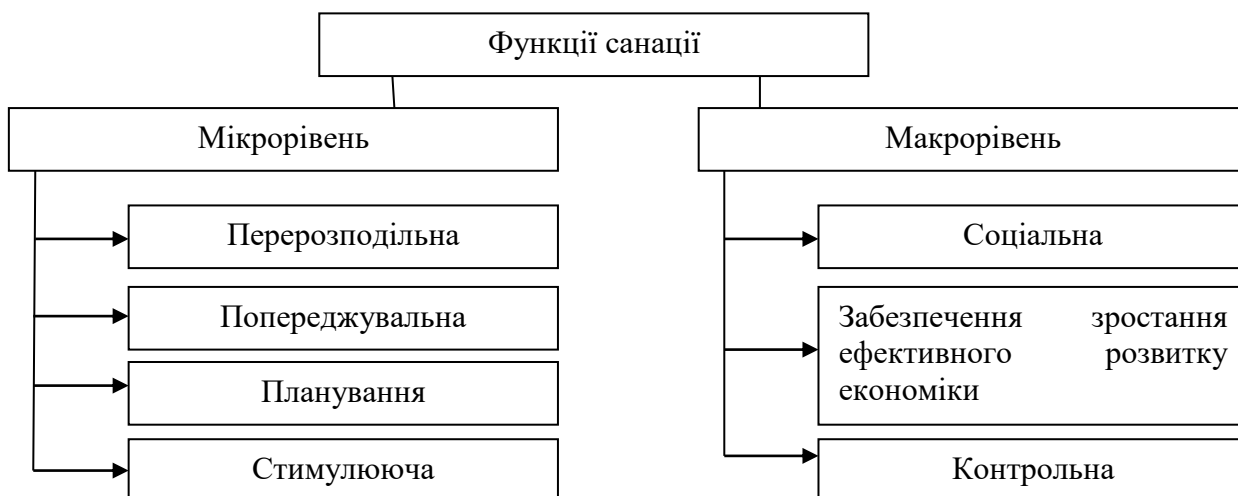


Рис. 1.3. Функції санації підприємства

Джерело:[28]

Під функціями санації ми розуміємо зміст діяльності, напрямок реалізації плану оздоровлення на підприємстві щодо зміни відповідних соціально-економічних характеристик підприємства на більш ефективні [67, с. 35].

Основними джерелами фінансування санації можуть бути власні ресурси або кошти, надані власниками та іншими особами, а також залучені фінансові кошти на умовах позики чи майна, на поворотній та безповоротній основі.

Державні органи також повинні брати безпосередню участь і надавати підтримку підприємствам, які опинилися у скрутному становищі, адже їх зацікавленість позитивно вплине на розвиток окремих галузей і національної економіки в цілому.

Незважаючи на те, що запровадження санації призводить до покращення ситуації на підприємстві, в Україні вона не дуже популярна. Факторами, які в основному гальмують процеси фінансової санації на вітчизняних підприємствах, як свідчить практика, є недосконале законодавче регулювання, відсутність належного усвідомлення та забезпечення процесу санації, відсутність фінансових ресурсів для фінансування санації, нестача кваліфікованих кадрів. В Україні в законодавчій процедурі банкрутства домінує механізм, орієнтований на ліквідацію, а не на відновлення платоспроможності суб'єктів господарювання.

Отже, в воєнних умовах та складної економічної ситуації, яка склалася в Україні, окремим питанням покращення та виходу з економічно нестабільного становища суб'єктів господарювання є вжиття санаційних заходів. Слід зазначити, що антикризове управління розглядає санацію як один із важливих засобів запобігання банкрутству підприємств, тому вжиття ефективних заходів у процесі санації є необхідною умовою виходу з кризи та подальшого функціонування суб'єктів господарювання.

1.2. Економічний механізм проведення фінансової санації підприємства

Недосконалість законодавчо закріпленого механізму оздоровлення суб'єктів господарювання та відсутність практичного досвіду успішного проведення санації породжують необхідність детального її вивчення як інструмента оздоровлення їх функціонування. У зв'язку із цим виникає необхідність більш детального розгляду досудової санації підприємства для своєчасного оздоровлення підприємства до прийняття господарським судом рішення про банкрутство.

Недостатнє врахування вимог ринку може призвести до банкрутства підприємства. Банкрутство є крайньою формою кризового стану підприємства. Воно характеризує стан, коли підприємство не в змозі оплатити свою заборгованість і відновити платоспроможність за рахунок власних джерел доходів. Банкрутство є результатом розвитку кризового стану підприємства і ринковим інструментом перерозподілу капіталу [67].

Поняття «банкрутство» охоплює широку сферу економічних і юридичних відносин. Банкрутство виступає юридичним підтвердженням неплатоспроможності, що є підставою для ліквідації суб'єкта господарювання. Статус банкрута підприємство може отримати за рішенням суду (господарського суду) або ж оголошена боржником його нездатність у повному обсязі задовольняти вимоги кредиторів по грошових зобов'язаннях та обов'язків щодо сплати платежів до бюджету [65].

Залежно від глибини кризового стану підприємства та умов надання йому зовнішньої допомоги розрізняють два основних види санації: без зміни статусу юридичної особи підприємства (зазвичай така санація здійснюється тоді, коли кризовий стан є тимчасовим); зі зміною статусу юридичної особи підприємства (така форма санації має назву реорганізації підприємства, здійснюється за досить серйозного кризового стану підприємства) [73, с. 132].

Фінансова санація – система заходів щодо фінансового оздоровлення підприємства, реалізованих за допомогою сторонніх юридичних або фізичних осіб і спрямованих на запобігання оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації. Метою фінансової санації є покриття поточних збитків і усунення причин їхнього виникнення, поновлення або збереження ліквідності, платоспроможності, зменшення усіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу і формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення фінансової санації.

Процедура банкрутства є досить ефективним інструментом для відновлення платоспроможності підприємства, що дає змогу успішно позбутися боргів і фактично почати роботу з початку, не втрачаючи активи підприємства після проведення кредитором виконавчого впровадження проти боржника, а також зберігаючи за собою контроль над підприємством. Проведення процедури банкрутства є вигідним як для кредиторів, так і для держави. У разі ліквідації підприємства держава одержує належний їй податок. Вимоги кредиторів задовольняються в меншому обсязі у зв'язку з відсутністю попиту на застаріле обладнання і виробничі активи [75].

Детальна характеристика процедури санації наведена на рис. 1.4.

План фінансового оздоровлення розробляють фінансові і контролінгові служби підприємства, яке перебуває у фінансовій кризі, представники потенційного санатора, незалежні аудиторські і консалтингові фірми. Однією з причин виникнення кризової ситуації на більшості українських підприємств є низький рівень менеджменту. Помилкові та некваліфіковані дії керівництва призводять більшість суб'єктів господарювання до банкрутства.

Важливим чинником, що зумовлює прийняття помилкових управлінських рішень, є відсутність на вітчизняних підприємствах системи контролінгу. Більшість керівників під контролінгом розуміє функціональну систему планування, аналізу відхилень, координації, контролю, внутрішнього консалтингу.

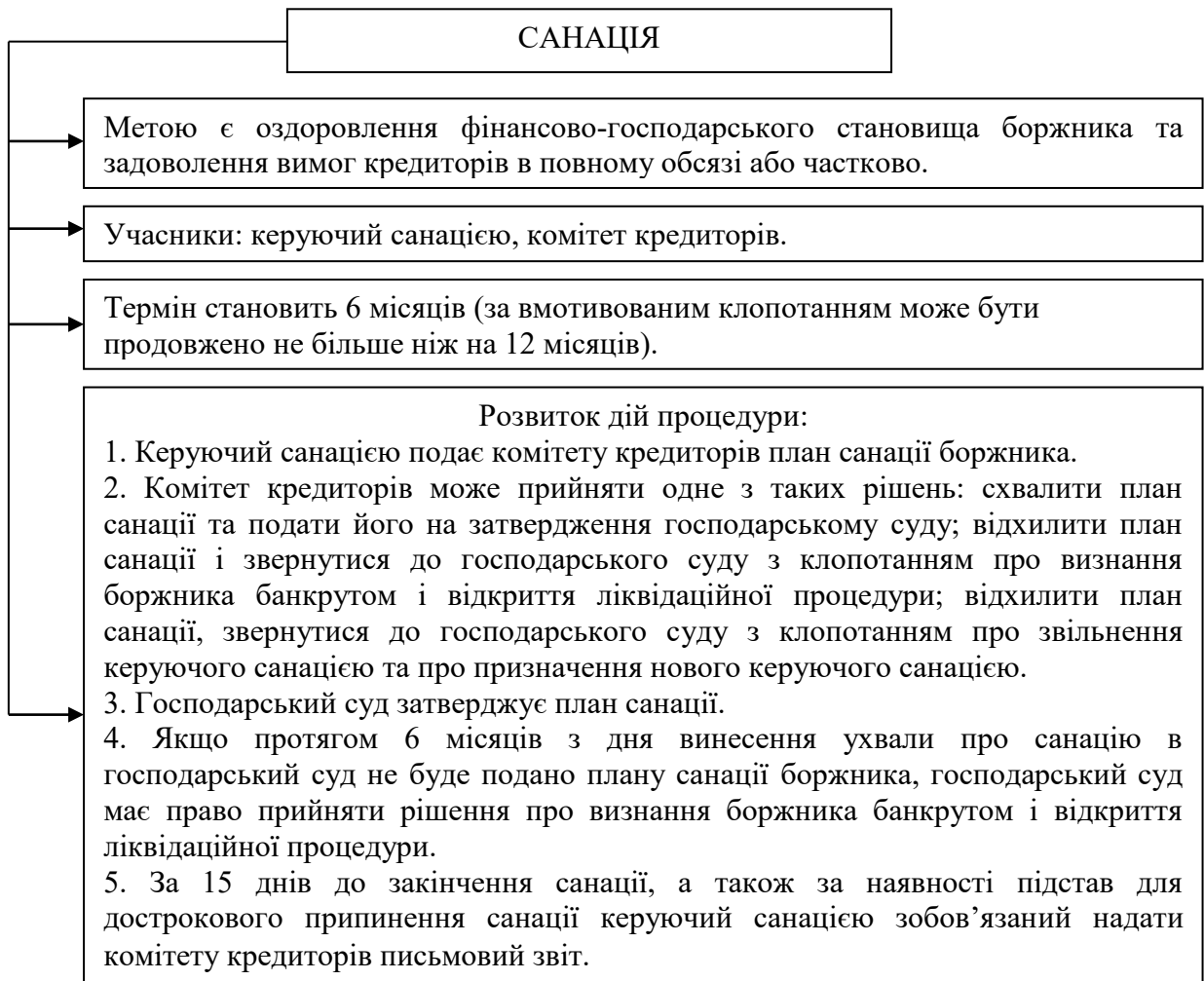


Рис. 1.4. Характеристика процедури санації боржника

Джерело:[77]

У реалізації плану санації важливу роль відіграє оперативний санаційний контролінг, який координує діяльність різних підрозділів, контролює якість реалізації запланованих заходів, аналізує відхилення, ідентифікує і нейтралізує ризики, а також виявляє додаткові шанси й можливості. Санація вважається успішною, якщо за допомогою зовнішніх і внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних і виробничо-технічних удосконалень підприємство виходить із кризи: нормалізує виробничу діяльність, уникає оголошення банкрутства та забезпечує свою прибутковість і конкурентоздатність у довгостроковому періоді [78].

Згідно з класичною моделлю санації (рис. 1.5), санація як процес фінансового оздоровлення підприємства розпочинається з виявлення (ідентифікації) фінансової кризи [1, с. 451]. Наступним етапом санації є

проведення причинно-наслідкового аналізу фінансової кризи. На підставі первинних бухгалтерських документів, рішення зборів акціонерів, фінансових планів тощо визначаються зовнішні та внутрішні чинники кризи, вид кризи, її глибина та якість фінансового стану фірми.

У рамках аналізу санації підприємства здійснюється діагностика фінансово-господарського стану підприємства, аналізуються його сильні та слабкі сторони. На підставі результатів причинно-наслідкового аналізу, згідно з класичною моделлю санації, робиться висновок про санаційну спроможність підприємства, доцільність чи недоцільність санації відповідної господарської одиниці.

Якщо виробничий потенціал підприємства зруйновано, ринки збуту продукції втрачено, структура балансу незадовільна, то приймається рішення про консервацію та ліквідацію суб'єкта господарювання. В іншому разі процедура санації означатиме лише відстрочку в часі ліквідації підприємства та принесе додаткові збитки для власників та кредиторів.



Рис. 1.5. Класична модель санації

У разі прийняття рішення на користь санації слід здійснити невідкладні заходи щодо поліпшення ліквідності, платоспроможності підприємства та оптимізації структури капіталу в бік зменшення питомої ваги кредиторської заборгованості, тобто реалізація так званої першочергової (Crash) програми. Цією програмою можуть бути передбачені такі санаційні заходи: лізинг замість купівлі, зворотний лізинг, заморожування інвестицій, збільшення власного капіталу, факторинг, пролонгація заборгованості, розпродаж товарів за зниженими цінами та ін.

Окремим аналітичним блоком у класичній моделі є формування стратегічних цілей і тактики проведення санації. Під час визначення цілей санації слід урахувати, що кожне підприємство має обмежені ресурси, обмежені можливості збуту продукції та має здійснювати свою діяльність у рамках правового законодавства держави, де воно розташоване. Цілі мають бути реальними та піддаватися кількісному та якісному вимірюванню. Головною метою санації є відновлення ефективної діяльності підприємства в довгостроковому періоді. Для досягнення цієї мети слід узгодити та оцінити: сферу діяльності, асортимент продукції та її споживачів, основні вартісні цільові показники (виручка, прибуток, ліквідність тощо), соціальні цілі.

Лише за умови досягнення узгодження тактичних цілей між сторонами, відповідальними за прийняття рішень, можна досягти головної мети санації. Стратегія являє собою узагальнену модель дій, необхідних для досягнення поставлених цілей, шляхом координації та розподілу ресурсів компанії. Конкретні оперативні заходи в санаційній стратегії не відображаються. Кінцева мета санації полягає у досягненні довгострокових конкурентних переваг, які б забезпечили компанії високу рентабельність. Суть стратегії полягає у виборі найкращих варіантів розвитку фірми. Згідно з вибраною стратегією, розробляється програма санації, яка являє собою послідовний перелік основних етапів та заходів, що передбачається здійснювати в ході фінансового оздоровлення підприємства. Конкретизація програмних заходів здійснюється в плані санації. Програма формується на підставі комплексного

вивчення причин фінансової кризи, аналізу внутрішніх резервів, висновків про можливості залучення стороннього капіталу та стратегічних завдань санації.

Наступним елементом класичної моделі санації є її проект, який розробляється на базі санаційної програми і містить техніко-економічне обґрунтування санації, розрахунок обсягів фінансових ресурсів, необхідних для досягнення стратегічних цілей, конкретні графіки та методи мобілізації фінансового капіталу, строки освоєння інвестицій та їх окупності, оцінку ефективності санаційних заходів, а також прогнозовані результати виконання проекту [5].

Важливим компонентом санаційного процесу є координація та контроль якості реалізації запланованих заходів. Менеджмент підприємств має своєчасно виявляти та використовувати нові санаційні резерви, а також приймати об'єктивні кваліфіковані рішення для подолання можливих перешкод під час здійснення оздоровчих заходів. Значну допомогу дає оперативний санаційний контролінг, який синтезує у собі інформаційну, планову, консалтингову, координаційну та контрольну функції. Завданнями санаційного контролінгу є ідентифікація оперативних результатів, аналіз відхилень та підготовка проектів рішень щодо використання виявлених резервів та подолання додаткових перешкод [9, с. 212].

Головною метою санації є мобілізація фінансових ресурсів для відновлення (поліпшення) платоспроможності та ліквідності підприємств, а також формування фінансового капіталу для здійснення санаційних заходів. Підставою для проведення санації є наявність реальної загрози банкрутства підприємств.

Основними джерелами фінансування санації можуть бути:

- 1) власні кошти підприємств (самофінансування);
- 2) кошти кредиторів;
- 3) державні кошти;
- 4) кошти власників.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» розрізняє поняття «санація» та «досудова санація» [60].

Санація – це система заходів, що здійснюються в процесі провадження справи про банкрутство, щоб запобігти визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення його фінансового стану, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів через кредитування, реструктуризацію боргів і капіталу та (або) зміну організаційної чи виробничої структури суб'єктів підприємницької діяльності. Досудова санація – система заходів, що використовуються для того, щоб відновити платоспроможність боржника, які здійснюються власником підприємства-боржника з метою запобігання його ліквідації. Ці заходи стосуються реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових питань і проводяться згідно з чинним законодавством до початку порушення справи про банкрутство [60].

На відміну від судової санації, де призначений судом керівник санації бере на себе всі функції управління боржником, у досудовій санації керівництво компанії має змогу безпосередньо приймати участь у проведенні заходів щодо відновлення платоспроможності підприємства. Для власника-боржника та його виконавчих органів така особливість досудової санації є безпосереднім плюсом, якщо ті дійсно бажають зберегти підприємство діючим.

У ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачено, що для запобігання банкрутству боржника засновники зобов'язані вживати своєчасних заходів. У разі виникнення ознак банкрутства керівник боржника зобов'язаний надіслати засновникам (учасникам, акціонерам) боржника, власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника відомості щодо наявності ознак банкрутства [60].

Ще однією перевагою досудової санації над судовою є те, що вона проводиться до відкриття господарським судом провадження у справі про банкрутство. Як відомо, після прийняття господарським судом заяви про банкрутство підприємства на офіційному сайті Вищого господарського суду України публікується відповідне оголошення та вноситься інформація до Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство. Після такої публікації довіра до підприємства стрімко падає, а разом з нею й можливість відновити діяльність, акціонери неохоче стануть підтримувати збанкрутіле підприємство.

На відміну від цього, у разі початку досудової санації публікується лише оголошення про прийняття судом до розгляду заяви про затвердження плану санації боржника, що значно зменшує репутаційні втрати компанії порівняно з процедурою банкрутства [64].

Важливим недоліком досудової санації є те, що вона можлива лише за умови:

- відповідної письмової згоди власника майна (органу, уповноваженого управляти майном) боржника;
- відповідної письмової згоди кредиторів, загальна сума вимог яких перевищує 50% кредиторської заборгованості боржника згідно з даними його бухгалтерського обліку;
- плану санації, який повинен бути письмово погоджений усіма забезпеченими кредиторами та схвалений загальними зборами кредиторів боржника [67].

Але, як показує практика, найчастіше санація є процедурою, яку вимагають кредитори, якщо є прострочені борги, тоді як досудову санацію проводять зацікавлені особи для припинення загострення ситуації, яка склалася. Вчасно прийняті заходи досудової санації можуть запобігти банкрутству та знизити витрати підприємства на погашення боргів.

Як видно, досудова санація має відмінності, які переважно є її перевагами, зазначимо ще деякі з них: досудова санація допоможе зберегти

робочі місця, адже не завжди можна врятувати підприємство в процесі санації; за досудової санації інформація про незадовільний фінансовий стан боржника не розголошується, що дасть йому змогу зберегти свою репутацію [37].

Здійснення досудових санаційних заходів сприятиме стабільному розвитку вітчизняної економіки, оскільки забезпечуватиме стале функціонування українських підприємств. Чим раніше будуть розпочаті заходи досудової санації, тим більше шансів на успішне оздоровлення підприємства. Підприємства повинні застосовувати оздоровчі заходи не тільки за наявності загрози банкрутства, а й за існування короткотривалих фінансових труднощів. Для цього необхідно розробляти для конкретного підприємства, враховуючи специфіку його діяльності, індивідуальні плани оздоровлення. Це дасть змогу вчасно реагувати на проблеми, що виникають у діяльності підприємств, та уникнути негативних наслідків.

Здійснення досудових санаційних заходів сприятиме стабільному розвитку вітчизняної економіки, оскільки забезпечуватиме стале функціонування українських підприємств. Чим раніше будуть розпочаті заходи досудової санації, тим більше шансів на успішне оздоровлення підприємства. Підприємства повинні застосовувати оздоровчі заходи не тільки за наявності загрози банкрутства, а й за існування короткотривалих фінансових труднощів. Для цього необхідно розробляти для конкретного підприємства, враховуючи специфіку його діяльності, індивідуальні плани оздоровлення. Це дасть змогу вчасно реагувати на проблеми, що виникають у діяльності підприємств, та уникнути негативних наслідків.

Також варто відзначити, що результат економічної ефективності від функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення на підприємстві є доволі вагомим та залежать від галузі промисловості, специфіки підприємства. Він може виявлятися у кращій проінформованості осіб, що відповідають за прийняття управлінських рішень – як стратегічних, так і тактичних, операційних [33, с. 18]. Це приводить до того, що

підвищується конкурентоспроможність підприємства та рівень його фінансово-економічної безпеки.

Все це, на нашу думку, вимагає переосмислення традиційних методів та засобів інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства підприємницьких структур. Варто відзначити, що переваги (вигоди), отримані в результаті функціонування системи інформаційно-аналітичної системи, а отже, краща проінформованість управлінців, найбільш помітно виявляються на рівні фінансово-економічної безпеки підприємств (рис. 1.6).

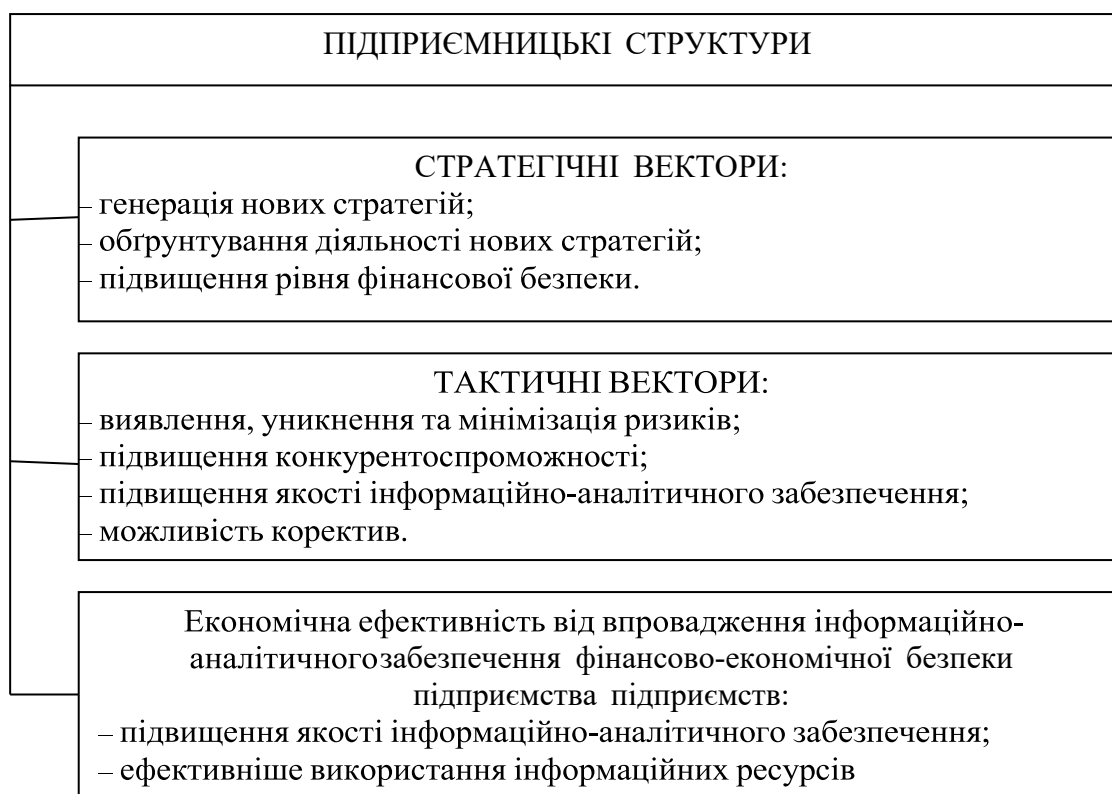


Рис. 1.6. Економічна ефективність від впровадження системи інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: [34]

Незважаючи на те, що впровадження санації приводить до покращення становища, в Україні вона не користується великою популярністю. Факторами, що здебільшого стримують процеси фінансової санації на вітчизняних підприємствах, як показує практика, є недосконале правове

регулювання, відсутність належної поінформованості та забезпечення проведення процесу санації, нестача грошових ресурсів фінансування санації, дефіцит кваліфікованого персоналу.

Основні напрями здійснення санації підприємства представлені на рис.

1.7.



Рис. 1.7. Характеристика шляхів здійснення санаційного процесу на підприємстві

Джерело: [27]

В Україні серед законодавчої процедури банкрутства переважає механізм, орієнтований на ліквідацію, а не на відновлення платоспроможності господарюючих суб'єктів.

Отже, в складній економічній ситуації, що склалася в Україні за сучасних умов, окремим питанням удосконалення та виходу з економічно нестабільного положення суб'єктів господарювання є вжиття санаційних заходів. Варто зауважити, що антикризове управління розглядає санацію як один з важливих засобів запобігання банкрутству підприємств, тому вжиття ефективних заходів санаційного процесу є необхідною умовою виходу з кризового стану та подальшого функціонування суб'єктів підприємницької діяльності.

1.3. Методичні засади оцінки ефективності проведення санаційних заходів підприємства

В умовах світових фінансово-економічних криз більшість економічно нестабільних країн знаходяться у стані перманентних соціально-економічних перетворень. Такі виклики потребують нових підходів, адже все більше вчених схильні до думки, що сучасна теоретична економіка концентрується навколо фактів і наслідків, не приділяючи достатньої уваги завчасному виявленню і реагуванню на події і явища, що є руйнівними для суспільства і господарства як цілих країн, так і окремих регіонів [17]. Ця думка знаходить своє відображення в статистичних даних: співвідношення підприємств, по яких була зупинена справа внаслідок санаційних заходів до тих, проти яких було порушено справу про банкрутство – складає менше ніж 1% [11].

В той час як процесуальним засадам інституту банкрутства увага приділяється в достатньому об'ємі для розбудови даного питання, то діагностування ступеню ризику настання банкрутства, оцінювання можливостей щодо подолання кризи і стабілізації економічного стану підприємств шляхом санації – досліджуються недостатньо.

Аналіз літературних джерел показав, що дослідження методики проведення санаційних заходів підприємства залишається актуальним питанням. Серед фахівців відсутня єдина думка щодо трактування поняття санації. Наявність низки не врегульованих питань зумовлює потребу формування загальної концепції управління санацією підприємства, великого значення також набуває вивчення досудової санації [11].

За результатами санаційного аудиту аудитор висловлює думку про наявність чи відсутність санаційної спроможності суб'єкта господарювання та про дієвість і очікувану ефективність запланованих санаційних заходів. Таким чином, санаційний аудит є важливою складовою механізму фінансового оздоровлення підприємства. Він забезпечує зниження ризику до прийняттого рівня для зацікавлених у санації інвесторів, кредиторів,

акціонерів, державних установ. Досягнення належної якості санаційного аудиту та достовірності його результатів вимагає постійного розвитку теоретичного обґрунтування засад його здійснення і удосконалення його організаційно методичного забезпечення. Дослідження окремих етапів санаційного аудиту та порядку його проведення в межах кожного етапу, встановлення взаємозв'язків між аудиторськими процедурами на цих етапах допоможе розвинути теоретичне та організаційно методичне забезпечення санаційного аудиту [9].

На думку В. В. Костецького, етапами санаційного аудиту є:

- 1) збір та систематизація інформації про підприємство;
- 2) розрахунок та аналіз фактичних показників і тенденцій розвитку (оцінка глибини фінансової кризи);
- 3) аналіз причин і симптомів фінансової кризи та виявлення "слабких місць";
- 4) прийняття рішення про санацію чи ліквідацію (висновок про санаційну придатність підприємства) [33].

І.М. Зеліско виділяє такі чотири етапи санаційного аудиту:

- 1) оцінка правової спроможності;
- 2) аудит фінансового стану підприємства;
- 3) аудит окремих санаційних процедур;
- 4) оцінка ефективності плану санації [23, с. 209–221].

Основними етапами санаційного аудиту, на думку О. А. Ліснічук, є:

- 1) проведення аналізу фінансово господарської діяльності підприємства;
- 2) визначення причин фінансової кризи, її глибини та можливостей по додання;
- 3) проведення порівняльного аналізу сильних та слабких сторін підприємства;
- 4) здійснення економіко-правової експертизи наявної в підприємства санаційної концепції;

- 5) оцінка ризиків, пов'язаних з реалізацією санаційної концепції;
- 6) підготовка висновку про достовірність плану санації та доцільність санації чи ліквідації суб'єкта господарювання [37, с. 137].

М. Д. Бедринець подає такі три етапи:

- 1) оцінка глибини та визначення характеру кризи на підприємстві (аналіз фінансово господарського стану суб'єкта господарювання та ймовірності його банкрутства);
- 2) ви значення можливостей та резервів для подальшого розвитку підприємства;
- 3) оцінка санаційної спроможності підприємства [2, с. 164].

В. В. Мартинець до етапів санаційного аудиту включає:

- 1) вивчення наявної санаційної концепції і збір не обхідної інформації;
- 2) аналіз виробничо-господарської діяльності для виявлення відповідності фактичного стану виробничо-господарської діяльності підприємства даним, відображеним у плані санації, а також виявлення сильних і слабких сторін виробничої сфери підприємства;
- 3) аудит фінансової сфери підприємства;
- 4) вивчення положення підприємства на ринку чинників виробництва і збуту готової продукції;
- 5) аналіз причин кризи, слабких і сильних сторін підприємства;
- 6) експертна оцінка запланованих санаційних заходів [41, с. 48].

Чотири етапи санаційного аудиту виділяє І. В. Новик:

- 1) збір та систематизація інформації про підприємство;
- 2) визначення реального стану підприємства;
- 3) аналіз причин кризи та існуючих ризиків, виявлення сильних та слабких сторін;
- 4) визначення санаційної спроможності підприємства [51].

За економічним змістом розглянуті класифікації мають багато спільного та характеризуються деякими відмінностями. У всіх класифікаціях є етап, що передбачає визначення санаційної спроможності; висновок про

санаційну придатність, про достовірність плану санації та доцільність санації; аудит окремих санаційних процедур; оцінку санаційної спроможності та ефективності плану санації; здійснення економіко правової експертизи санаційної концепції та експертної оцінки запланованих санаційних заходів.

І.М. Орленко засвідчує, що оцінку санаційної спроможності доцільно виділити одним з етапів аудиту. Окремим етапом, на нашу думку, повинен бути етап оцінки достовірності та ефективності плану санації. Різниця між ними полягає у тому, що аудитор не повинен покладатися на оцінку санаційної спроможності підприємства, здійснену перед скла данням плану санації без його участі, а може провести незалежну оцінку санаційної спроможності за своєю методикою та висловити своє професійне судження щодо цього, тоді як оцінюючи план санації, об'єктом аудиту є заплановані без участі аудитора санаційні процедури. Крім того, дослідження санаційної спроможності спрямоване в минуле, базується в основному на історичній фінансовій інформації, а оцінка санаційних заходів передбачає прогноз дієвості їх впровадження в майбутньому. Очевидно, що ці етапи тісно пов'язані: прийняття рішення про доцільність санації та вибір конкретної санаційної концепції здійснюється на підставі висновку про санаційну спроможність підприємства [53].

Також спільним для усіх класифікацій є аналіз фінансово господарської та виробничо-господарської діяльності, реального фінансово господарського стану, фактичних показників і тенденцій розвитку, причин і симптомів фінансової кризи, її глибини та характеру. Аналітичні процедури в санаційному аудиті відіграють важливу роль та є на усіх етапах аудиторського процесу. Виділення аналізу окремим етапом обґрунтоване необхідністю ознайомлення з фактичним фінансовим станом для подальшого планування аудиту.

У п'яти наведених класифікаціях є аналіз сильних та слабких сторін. На нашу думку, такий аналіз здійснюється на етапі оцінки санаційної

спроможності та не потребує окремого виділення.

Я. Я. Назаренко, О. В. Жулин виділяють збір та систематизацію необхідної інформації про підприємство. Ми погоджуємось з цією думкою та вважаємо, що першим етапом санаційного аудиту має бути ознайомлення з підприємством, його фінансовим станом та санаційною концепцією [48].

Не доцільно, на нашу думку, включати до етапів санаційного аудиту прийняття рішення про санацію чи ліквідацію, оскільки це не входить до повноважень аудитора, а також оцінку ймовірності банкрутства, оскільки санація здійснюється на підприємствах у кризовому стані, для яких завжди характерний ризик банкрутства. Підприємства, імовірність банкрутства для яких є низькою, не потребують санації.

Для удосконалення класифікації етапів санаційного аудиту, на нашу думку, у ній необхідно врахувати такі елементи аудиторського процесу, як узгодження умов надання аудиторських послуг, планування, визначення прийняттого рівня ризику, формування висновку.

Пропонуємо виділити вісім основних етапів санаційного аудиту:

1. Ознайомлення з підприємством, його економічними характеристиками, фінансовим станом та санаційною концепцією.
2. Визначення та узгодження умов надання аудиторських послуг (предмету аудиту, обсягу робіт, рівня ризику, змісту аудиторського звіту, суми оплати).
3. Експрес оцінка достовірності бухгалтерського обліку та надійності системи внутрішнього контролю.
4. Аналіз фінансово господарської діяльності, причин та характеру кризового стану.
5. Розробка плану та програми санаційного аудиту.
6. Оцінка санаційної спроможності.
7. Оцінка достовірності та ефективності плану санації.
8. Узагальнення результатів аудиту, формування та подання звіту.

На першому етапі відбувається ознайомлення з підприємством, його

економічними характеристиками, фінансовим станом та санаційною концепцією. Основним завданням аудитора на цьому етапі є оцінка можливості надання аудиторських послуг конкретному суб'єкту господарювання. Перед тим, як прийняти завдання, погодити умови та підписати договір, аудитору не обхідно оцінити ризики, пов'язані з клієнтом, можливість і здатність аудиторської фірми виконати аудиторське завдання з санаційного аудиту. Ознайомлення з фінансовим станом та іншими аспектами на цьому етапі не передбачає проведення аналізу: з одного боку, до укладення договору про надання аудиторських послуг доступ до інформації суб'єкта господарювання є обмеженим, з іншого боку, аналіз фінансово господарської діяльності передбачено на четвертому етапі, а оцінка санаційної концепції – на сьомому.

На першому етапі аудитор ознайомлюється з підприємством, в основному, зі слів керівництва, зокрема, з'ясовує такі питання: як керівництво клієнта оцінює фінансовий стан; чи отримувало підприємство збитки від господарської діяльності за минулий рік та попередні періоди; які тенденції зміни ліквідності балансу; чи існує не сплачена своєчасно заборгованість та який розмір цієї заборгованості; чи є загроза припинення діяльності; чи наявні підстави для порушення судом справи про банкрутство; чи перебуває підприємство у юридичній процедурі банкрутства, а проведення санаційного аудиту призначене судом; як керівництво оцінює розроблену санаційну концепцію. Варто зазначити, що санаційний аудит в Україні найчастіше здійснюється за призначенням суду під час юридичної процедури банкрутства, а позасудова санація здійснюється менш формалізовано та витрати на проведення санаційного аудиту не розцінюються учасниками санації як необхідні.

Якщо можливість і здатність аудиторської фірми виконати завдання оцінена позитивно, аудитор усвідомлює та погоджується з пов'язаними з цим завданням ризиками, розпочинається другий етап – визначення та узгодження умов надання аудиторських послуг. У Міжнародному стандарті

аудиту 210 "Узгодження умов виконання завдань з аудиту" вказано, що аудитор і за мовник повинні погодити умови завдання та задокументувати їх у листі зобов'язанні про проведення аудиторської перевірки або в будь якій іншій прийнятній формі контракту [44]. В українській практиці, за звичай, використовують договір на проведення аудиту. До найважливіших умов договору можна віднести предмет аудиту, обсяг робіт, рівень аудиторського ризику, зміст аудиторського звіту, суму оплати.

Третім етапом, на нашу думку, повинна бути експрес оцінка достовірності бухгалтерського обліку та надійності системи внутрішнього контролю. Аудит фінансової звітності трудомісткий і вартісний процес та є не доцільним при санаційному аудиті. Проте підставою для аналізу фінансового стану підприємства та прийняття рішення про включення у план санації конкретних санаційних заходів є інформація з бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Принцип професійного скептицизму призводить до того, що аудитор не може вважати достовірною цю інформацію без проведення доречних для санаційного аудиту процедур перевірки стану обліку та контролю на підприємстві. Такі процедури будуть обмежені часом їх здійснення та обсягом аудиторських доказів порівняно з процедурами аудиту фінансової звітності, тому пропонуємо назвати їх експрес оцінкою. Оскільки дієвість внутрішнього контролю є необхідною передумовою достовірності обліку та важливим аспектом забезпечення досягнення мети санації, оцінка його надійності повинна бути об'єктом аудиторської перевірки.

На нашу думку, експрес оцінка достовірності бухгалтерського обліку та надійності системи внутрішнього контролю повинна здійснюватися перед складанням плану та програми аудиту і забезпечити необхідну для процесу планування інформацію.

Після того, як аудитором сформована думка про достовірність фінансової інформації суб'єкта господарювання, він може перейти до аналізу фінансово господарської діяльності, причин та характеру кризового стану на

четвертому етапі санаційного аудиту. Загальні рекомендації щодо аналізу містяться у Міжнародному стандарті аудиту 520 «Аналітичні процедури» [44].

Методика аналізу фінансово господарської діяльності ґрунтовно описана у працях багатьох науковців. Для цілей санаційного аудиту аналіз доцільно здійснювати за такими напрямками: аналіз асортименту, структури і якості продукції, робіт та послуг; аналіз обсягів, ритмічності та якості виробництва; аналіз попиту, стану ринку та обсягу реалізації продукції (послуг); аналіз використання трудових ресурсів; аналіз стану і використання необоротних активів; аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та їх використання; аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості; аналіз витрат на виробництво та собівартості продукції; аналіз фінансових результатів і рентабельності; аналіз структури балансу, фінансової стійкості, оборотності активів, ліквідності та платоспроможності.

Для виявлення причин кризового стану аудитор доцільно скористатись їх типовим переліком. Причини фінансової кризи підприємства:

1. Зовнішні: спад кон'юнктури в економіці загалом або конкретного ринку продукції; зміна рівня чи асортиментної структури попиту на продукцію; не стабільність фінансового та валютного ринків; не стабільність та недосконалість законодавства; посилення монополізму на ринку; посилення конкуренції в галузі; політична нестабільність; зниження купівельної спроможності населення; неплатоспроможність окремих покупців; природні лиха.

2. Внутрішні: низька якість управління; недоліки організаційної структури; недоліки внутрішнього контролю; низький рівень кваліфікації та незадовільна робота персоналу; недоліки постачання, порушення умов договорів про постачання; низька ефективність виробництва; невдала організація збуту продукції, вибір помилкової цінової політики; недоліки інвестиційної політики; недостатність інновацій; дефіцит фінансування, втрата або погіршення умов зовнішнього фінансування.

Ознаками фінансової кризи будуть: зменшення обсягів реалізації, втрата покупців; зменшення плато спроможності; зниження ліквідності активів; зменшення прибутковості та рентабельності; зростання витрат; зниження продуктивності праці; наявність понаднормових запасів; збільшення дебіторської заборгованості; збільшення кредиторської заборгованості.

Щоб охарактеризувати глибину фінансової кризи, пропонуємо використовувати класифікацію стадій кризового стану підприємства:

стадія 1 – зниження ліквідності та погіршення структури балансу протягом декількох звітних періодів, підвищення ризику банкрутства, проте подолання кризи можливе за рахунок внутрішніх резервів та підвищення ефективності управління;

стадія 2 – спостерігається нестача ліквідних активів для своєчасного погашення зобов'язань, знижується платоспроможність, виникає загроза банкрутства, проте існує можливість фінансового оздоровлення підприємства через запровадження відповідних санаційних заходів;

стадія 3 – спостерігається неплатоспроможність, відсутність внутрішніх джерел подолання кризового стану, існує загроза припинення діяльності та банкрутства, фінансова санація можлива тільки при залученні та за рахунок зовнішніх інвестицій.

На п'ятому етапі відбувається розробка плану та програми санаційного аудиту. Загальні рекомендації щодо планування аудиту фінансової звітності містяться у Міжнародному стандарті аудиту 300 «Планування аудиту фінансової звітності», відповідно до якого адекватне планування аудиторської роботи сприяє забезпеченню належної уваги важливим ділянкам аудиторської перевірки, своєчасній ідентифікації та вирішенню потенційних проблем, а також організації та виконанню завдання з аудиту ефективно і якісно. Планування аудиту означає розробку загальної стратегії та детального плану аудиту [44]. В українській практиці аудиту стратегія відображається у загальному плані аудиту, а детальний план знаходить своє

відображення у програмі аудиту. Основними розділами загального плану аудиту є: обсяг аудиторської перевірки; цілі на дання звітності, строки аудиту та необхідне інформування; напрям аудиту [44].

Шостий етап санаційного аудиту передбачає оцінку санаційної спроможності. Під санаційною спроможністю розуміють наявність у підприємства фінансових, організаційно технічних та правових можливостей для успішного проведення санації [46, с. 58]. На цьому етапі аудитор повинен отримати підтвердження наявності у суб'єкта господарювання потенціалу для майбутньої успішної діяльності, зокрема: оцінити його позиції на ринку та можливості збільшення обсягів реалізації; дослідити конкурентні переваги; з'ясувати наявність виробничого та кадрового потенціалу; розглянути можливі варіанти санаційної концепції; спрогнозувати тенденції зміни ліквідності, прибутковості та платоспроможності.

Сьомий етап санаційного аудиту – оцінка достовірності та ефективності плану санації. О. О. Терещенко пропонує три критерії оцінки плану санації: ефективність, економічність та досяжність. Ефективність – співвідношення між запланованими результатами та ресурсами, що використані для їх досягнення. Економічність – мінімізація ресурсів, спрямованих на виведення підприємства із кризи, з огляду на результат. Досяжність – реальність досягнення запланованих заходів з використанням наявних ресурсів, сильних сторін та можливостей підприємства [72, с. 206–207]. Дослідити відповідність плану санації конкретного підприємства цим критеріям можна за допомогою відповідних аудиторських процедур, аналітичних таблиць та коефіцієнтів.

На завершальному етапі здійснюється узагальнення результатів аудиту, формування та подання звіту. Аудитор систематизує та узагальнює інформацію з аудиторських доказів та формує судження щодо:

- 1) результатів аналізу фінансово господарської діяльності, причин та характеру кризового стану;
- 2) санаційної спроможності;

3) достовірності та ефективності плану санації.

Загальний висновок аудитора, на нашу думку, можна надавати у такому вигляді: "В результаті проведеної нами оцінки фінансового стану, санаційної спроможності та плану санації підприємства виявлено на ступне: розроблені керівництвом підприємства санаційні заходи є обґрунтованими та реальними, впровадження цих заходів імовірно призведе до відновлення плато спроможності та ліквідності, скорочення заборгованості та покращення структури балансу, тобто, подолання ознак фінансової кризи, та забезпечить ефективне функціонування підприємства у довгостроковому періоді".

На нашу думку, доцільно виділити вісім основних етапів санаційного аудиту:

- 1) ознайомлення з підприємством, його економічними характеристиками, фінансовим станом та санаційною концепцією;
- 2) визначення та узгодження умов надання аудиторських послуг;
- 3) експрес оцінка достовірності бухгалтерського обліку та надійності системи внутрішнього контролю;
- 4) аналіз фінансово-господарської діяльності, причин та характеру кризового стану;
- 5) розробка плану та програми санаційного аудиту;
- 6) оцінка санаційної спроможності;
- 7) оцінка достовірності та ефективності плану санації;
- 8) узагальнення результатів аудиту, формування та подання звіту.

Методичний підхід до оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства повинен мати комплексний характер і формуватися на основі поєднання методів оцінювання окремих його складових частин (фінансово-економічної безпеки використання потенціалу, фінансово-економічної безпеки реалізації відносин, фінансово-економічної безпеки умов діяльності).

Проведення фінансової санації передбачає проведення таких дій по відношенню до наявного капіталу, в результаті яких стабілізується обсяг виробництва. В результаті успішного проведення фінансової санації (з

використанням капіталу кредитора) виробництво може перейти з етапу зрілості на більш ранній етап, заново завоювати позиції на ринку обраних товарів і послуг.

Таблиця 1.3

Особливості методик оцінки ймовірності банкрутства підприємств

Назва моделі	Алгоритм розрахунку
Коефіцієнт Бівера	$k = \frac{\text{Чистий прибуток} + \text{Амортизація}}{\text{Довгострокові зобов'язання} + \text{Поточні зобов'язання}}$ У Методичних рекомендаціях зазначено, що, якщо значення цього показника протягом тривалого часу (1,5-2 роки) не перевищує 0,2, то це свідчить про формування незадовільної структури балансу.
Модель Альтмана	$Z = 0,012 X_1 + 0,014 X_2 + 0,033 X_3 + 0,006 X_4 + 0,999 X_5$ X_1 – робочий капітал/ валюта балансу; X_2 – сума нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) та резервного капіталу / валюта балансу; X_3 – звичайний прибуток до оподаткування + відсотки за кредит / валюта балансу; X_4 – ринкова вартість підприємства (ринкова вартість корпоративних прав) / позичковий капітал; X_5 – чиста виручка від реалізації продукції/ валюта балансу.
Модель Таффлера	$Y = 0,53 \times X_1 + 0,13 \times X_2 + 0,18 \times X_3 + 0,16 \times X_4$ де X_1 – співвідношення прибутку від реалізації і суми короткострокових зобов'язань підприємства; X_2 – співвідношення оборотних активів та суми всіх зобов'язань; X_3 – співвідношення короткострокових зобов'язань та суми всіх активів; X_4 – співвідношення суми продаж до суми всіх активів.
Модель Спрінгейта	$A = 1,03 \times X_1 + 3,07 \times X_2 + 0,66 \times X_3 + 0,4 \times X_4$ де x_1 – відношення суми оборотних активів до загальної вартості капіталу; x_2 – співвідношення прибутку до оподаткування та загальної вартості активів; x_3 – співвідношення прибутку до сплати податків та короткострокової заборгованості; x_4 – співвідношення обсягу продаж та загальної вартості активів.
Модель Ліса	$Z = 0,63 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4$ де X_1 – відношення оборотного капіталу до всіх активів; X_2 – відношення прибутку від реалізації до всіх активів; X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів; X_4 – відношення власного капіталу до позичкового капіталу. Мінімальне значення $Z < 0,037$.
Модель Терещенко О.О.	$Z = 1,04X_1 + 0,75X_2 + 0,15X_3 + 0,42X_4 + 1,8X_5 - 0,063X_6 - 2,16$ де X_1 – коефіцієнт покриття; X_2 – коефіцієнт фінансової незалежності; X_3 – коефіцієнт оборотності капіталу; X_4 – коефіцієнт рентабельності операційного продажу за грошовим потоком; X_5 – коефіцієнт рентабельності активів за Cash-flow; X_6 – коефіцієнт оборотності позикового капіталу.

Джерело: [80]

Узагальнюючи вищенаведені позитивні та негативні сторони застосування методик аналізу банкрутства підприємств представимо їх у вигляді табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Переваги та недоліки застосування методик аналізу банкрутства підприємств

Переваги	Недоліки
– моделі включають велику кількість показників, що забезпечує низьку трудомісткість їх використання при достатньо високій точності результатів; – моделі передбачають інтегральну оцінку і дають можливість порівняння стану різних об'єктів; – інформація для розрахунку всіх показників доступна і міститься в основних формах звітності; – існує можливість не тільки прогнозування банкрутства, але і оцінка зони ризику, в якій знаходиться підприємство; – моделі мають, високу ймовірність оцінювання і досить дієві на практиці; – деякі дискримінантні моделі можна використовувати для підтвердження результатів як окремо, так в сукупності; – найбільше адаптовані до української практики моделі Таффлера, Спрингейта.	– моделі використовувались та визначались на основі західноєвропейських підприємств, а будь-яка країна має свою специфіку; – моделі не адаптовані до нашої вітчизняної економіки, а також не враховують значної більшості показників (розвитку галузі, стану постачальників та конкурентів, доходів та витрат споживачів); – в розрахункових коефіцієнтах немає найважливіших показників підприємства; – моделі враховують тільки балансові показники та показники звіту про фінансові результати; – моделі наводяться з різними за вагомістю показниками, що обумовлено розходженнями в обліку окремих показників, впливом інфляції на їх формування, невідповідністю балансової та ринкової вартості окремих активів та інших об'єктивних причин; – деякі з методичних підходів суперечать один одному, так як при одночасному їх застосуванні аналітик може отримати протилежні висновки; – неможливо точно визначити ймовірність банкрутства та й показники для оцінки вибрані невдало, так як підприємства з найгіршими показниками покриття та автономії все одно можуть вдало працювати і отримувати прибуток; – моделі не враховують специфіки діяльності підприємства залежно від галузі; – існують розбіжності у врахуванні вагомості окремих показників у моделях; – відсутність статистики українських підприємств - банкрутів, яка могла б підтвердити чи спростувати надійність моделі

Джерело: сформовано на основі аналізу [85]

Окремої уваги заслуговує дослідження методичного забезпечення діагностика кризового стану підприємства і загрози банкрутства, що характеризуються великою різноманітністю підходів та інструментів їх проведення. Це обумовлює доцільність їх класифікації та систематизації з

метою об'єднання різноманітних методичних підходів в окремі групи, визначення спільних рис і недоліків, що притаманні окремим розробкам.

Більшість авторів виокремлюють два підходи до діагностики кризи підприємства (рис. 1.8):

- використання багатофакторних моделей та методів;
- порівняльний аналіз показників діяльності.

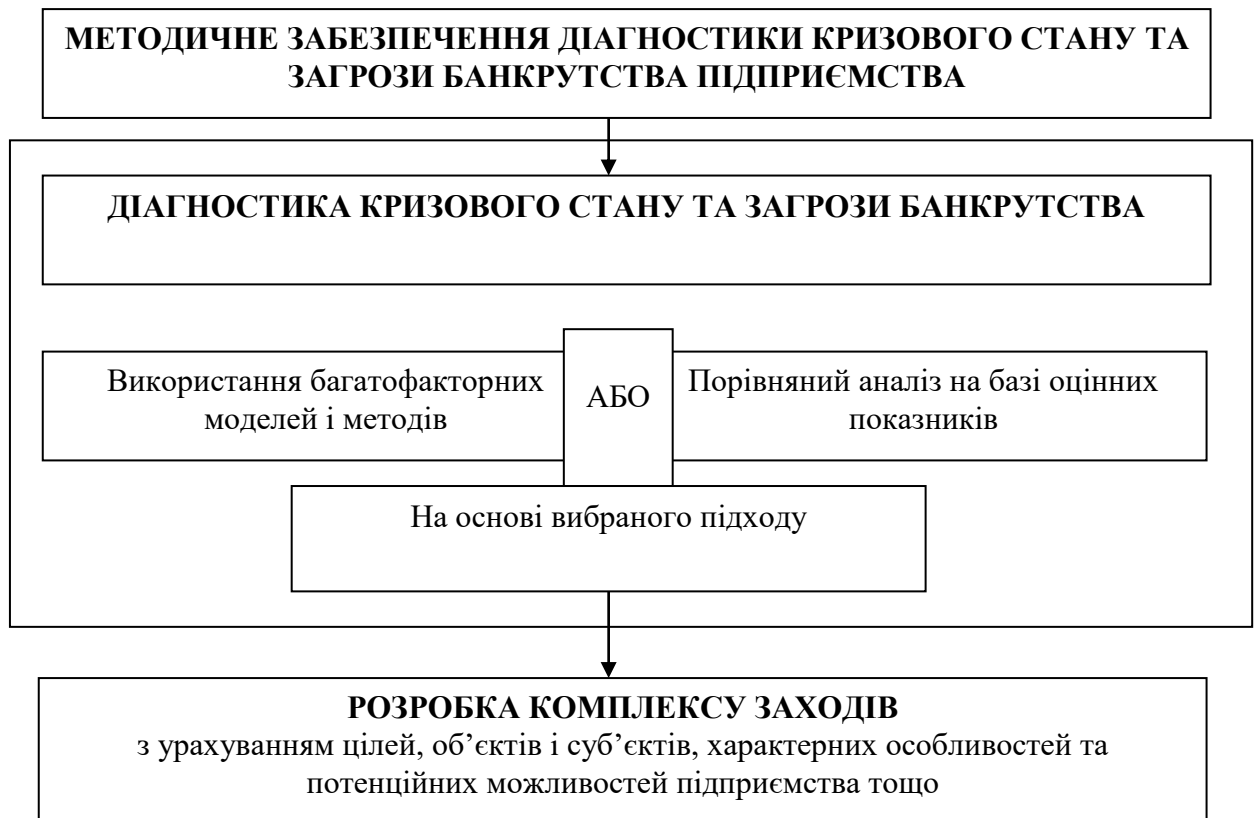


Рис. 1.8. Система формування методичного забезпечення діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства

Джерело: складено автором за даними [47]

Залежно від статусу [47] методичні підходи до проведення діагностики поділяються на державні (обов'язкові) та наукові (рекомендаційні). В Україні до державних методик відносять такі, як:

– «Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій», затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству № 37 від 21.03.1997 р.;

– «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», затверджені наказом Міністерства економіки України від 17 січня 2001 р. № 10 [46].

Їх цільове призначення – надання методичної допомоги фахівцям і спеціалістам стосовно прийняття рішення про визнання структури балансу підприємства задовільною (незадовільною), підприємства – платоспроможним (неплатоспроможним).

Наукові методики діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства розроблюються для практичного використання на вибір і у разі потреби фінансовими аналітиками, менеджерами, спеціалістами з антикризового управління.

Виокремлюють базові (загальновідомі) та авторські (комерційні) методики. Перші досить широко висвітлюються у спеціальній літературі, використовуються в науково-дослідній роботі, інші – є комерційною таємницею власників цих методик.

Залежно від напрямку дослідження (функціонального спрямування оцінних показників) методичні підходи до проведення діагностики можуть бути орієнтовані на дослідження таких сфер діяльності підприємства [49]:

- 1) фінансово-майновий стан;
- 2) результати господарської діяльності підприємств за основними видами (операційної, фінансової, інвестиційної);
- 3) організація управління підприємством;
- 4) ресурсний потенціал підприємств;
- 5) комбінований підхід (збалансована система діагностичних показників за різними аспектами діяльності підприємства. Так, наприклад, ресурсна, клієнтська, фінансова, менеджерська складові).

Найбільш ефективним і доцільним видається комбінований підхід, який дає можливість узагальнити вплив як усіх складових, так і кожної зокрема на виникнення та перебіг кризових явищ. Використання лише фінансових

показників за звітністю підприємства характеризує лише поточний стан на певну дату і не дає змоги виокремити основні чинники, які його спричинили. Більш доцільним є сумісне використання економічних і фінансових показників навіть у разі експрес-діагностики.

В даному випадку гра завершиться на користь обох гравців – фірма знову отримає шанс заробляти, а кредитор – можливість витребувати основний борг з дивідендами, що включають плату за ризик, і додаткову вигоду з реструктуризації боргу. Однак далеко не завжди фінансова санація завершується позитивно [57, с. 11].

Фінансова санація, результатом якої не є стабілізація виробництва, приводить фірму до припинення свого існування. Якщо фірма намагалася чинити опір етапу зрілості, повернутися на колишній рівень виробництва, але спроба не увінчалася успіхом. В даному випадку програє як кредитор, так і боржник, обидва зазнають більших втрат, ніж в разі, проведення процедури банкрутства на більш ранніх етапах.

Найбільш зацікавленими в санації неспроможного підприємства особами є його власники (акціонери, пайовики тощо). Вони, як правило, несуть значний тягар фінансування санаційних заходів. Фінансування санації власниками може здійснюватися шляхом: збільшення (зменшення) статутного капіталу; надання позичок; надання цільових внесків на безповоротній основі. Фінансова участь кредиторів у санації боржників може відбуватися у таких формах:

Так, форма участі кредиторів у санації значною мірою визначається характером їхніх фінансових і господарських взаємовідносин з боржником. В умовах ринкової економіки санація підприємств має значний економічний потенціал, є важливим інструментом регулювання структурних змін і входить в систему найбільш дієвих механізмів фінансової стабілізації підприємств.

1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин у сфері фінансової санації підприємства

Україна на шляху до європейської інтеграції планує адаптувати законодавство з питань банкрутства до Директиви ЄС 2019/1023 від 20 червня 2019 року про засади превентивної реструктуризації, про погашення боргів та позбавлення прав, а також заходів щодо підвищення ефективності процедур щодо реструктуризації, банкрутства та погашення боргів. Цікаво, що в цьому плані наша країна буде однією з перших, яка імплементує цю Директиву до національного законодавства [78].

Але ще більш цікавим є факт, що частково ця Директива вже імплементована – інститут досудової санації, який є в Кодексі України з процедур банкрутства (КУЗПБ), передбачає механізм, відповідний до європейського.

Отже, досудова санація боржника – це відносно нова процедура, суть якої полягає в відновленні платоспроможності боржника до відкриття справи про банкрутство. Можливо, через молодість цього законного механізму та необізнаність підприємців він не надто поширений. За статистикою за весь час існування інституту досудової санації подано і прийнято 17 заяв про затвердження планів санації, з них 6 планів – чинних планів на сьогодні [83].

За час активних бойових дій (з 24.02.2022 року) подано три заяви про затвердження планів санації. Також подано дві заяви про зміну затверджених планів досудової санації [83].

Інша можлива причина, чому ця процедура не набула поширення, – відсутність прозорих відносин у площині «кредитор – боржник». Саме за таких умов кредитор бачить незахищеність власних інтересів в процедурі санації і може не погоджуватись на неї.

Які дії боржника можуть вказувати на відсутність довіри:

- нечіткий заплутаний фінансовий план, поданий для санації;
- незрозуміле виділення боргових зобов'язань, які боржник планує

покрити;

- поява зацікавлених кредиторів (у розумінні ст. 1 Кодексу);
- фактичне створення нових боргів.

Тут можна сперечатись, чи є не заміна менеджменту боржника поганим знаком: підприємство не врятувати санацією, але поки що в планах санацій не зустрічались пункти про зміну керівництва взагалі. Хоча це, безперечно, було б гарним сигналом того, що власник намагається відновити платоспроможність, а не просто чекає на розблокування рахунків.

Можливо, непоширення процедури санації – це загальноєвропейська проблема. На декількох заходах німецький міжнародний експерт Арне Енгельс з Проєкту ЄС «Право-Justice», говорячи про застосування процедури досудової санації в Німеччині, яка, до речі, імплементувала Директиву ЄС, підтверджує, що і у них досудова санація не набула значної популярності, а боржники зазвичай віддають перевагу стандартній процедурі банкрутства.

Відповідно до статті 5 КУЗПБ боржник за рішенням засновників (учасників, акціонерів) боржника має право ініціювати процедуру санації до відкриття провадження у справі про банкрутство [83].

Процедура досудової санації – це результат довіри та домовленостей між боржником і кредиторами, адже інша процедура – ліквідація боржника не може задовольнити всі вимоги кредитора і прагнення боржника відновити бізнес. Тим більше, коли мова йде про воєнний стан – час, коли бізнеси руйнуються з причин, які не залежать від волі власника чи менеджменту.

Що демонструє доброчесність боржника:

- належний рівень підготовки плану досудової санації;
- належно повідомлені кредитори про збори;
- повідомлені конкретні і реальні пропозиції щодо відновлення діяльності;
- відкриті і зрозумілі економічні розрахунки в плані санації;
- порядність у веденні бізнесу.

Перевагами процедури санації можна назвати такі: швидкість

процедури в суді (якщо все обмежується першою інстанцією), строк санації визначає сам боржник, вибір кредиторів чиї вимоги будуть задоволені, мораторій на виконання вимог кредиторів, списання безнадійної заборгованості перед державними органами (податковий борг) та можливість захисту прав кредиторів (контроль через план санації або оскарження в суді).

Впровадження Кодексу України з процедур банкрутства [78] сприяло підвищенню ефективності процедури банкрутства в Україні, наблизить її до світових стандартів та забезпечить належний рівень захищеності прав кредиторів та боржників.

Кодекс з процедур банкрутства складається з чотирьох книг: перша книга регулює загальні положення та строки, друга - діяльність арбітражних керуючих, третя - питання банкрутства юридичних осіб. Четверта книга є новелою в українському законодавстві - передбачає банкрутство фізичних осіб.

13 липня 2023 року було прийнято Закон «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» (законопроект № 7442). Загалом зміни стосуються статусу арбітражного керуючого та їхніх можливостей щодо запитів інформації. Також пропонується відкривати справу про банкрутство за заявою боржника без здійснення авансування винагороди арбітражному керуючому за умови, якщо проведення бойових дій призвело до неплатоспроможності боржника [83].

Безпосередньо щодо процедури досудової санації суб'єкт законодавчої ініціативи пропонує зміни, які можуть торкнутись учасників, на період дії воєнного стану та протягом шести місяців із дати припинення або скасування воєнного стану.

Збори (комітет) кредиторів можуть проводитися в режимі відеоконференції за умови дотримання вимог статті 48 КУзПБ.

Якщо учасник зборів (комітету) кредиторів не має електронного цифрового підпису, підтвердження особи такого учасника здійснюється в

порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус».

Носій відеозапису відеоконференції є обов'язковим додатком до протоколу зборів (комітету) кредиторів.

Законом визначається процедура проведення дистанційного опитування кредиторів та визначення його результатів, також господарський суд зможе за клопотанням кредиторів, арбітражного керуючого чи з власної ініціативи продовжити строки проведення попереднього засідання суду у справі про виконання плану санації.

Крім того, відповідно до змін, зупиняється нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, що реструктуризовані згідно з планом санації чи планом реструктуризації боргів боржника. Штрафні санкції за невиконання боржником таких зобов'язань не нараховуються. Прострочені зобов'язання, передбачені планом санації чи планом реструктуризації боргів боржника, підлягають розстроченню на строк виконання плану санації чи плану реструктуризації боргів боржника.

29 липня 2023 року набрав чинності Закон України № 3249-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану». Його було розроблено задля спрощення доступу до процедур банкрутств і підвищення ефективності їхнього застосування в умовах воєнного та післявоєнного стану, для уточнення процедурних питань і усунення неузгодженостей та недоліків, виявлених під час практичного застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства [83].

Це питання нині надважливе. В Україні астрономічно збільшується кількість фізичних та юридичних осіб, які стають боржниками не лише перед своїми кредиторами, але й великими податковими боржниками, що ще більше псує картину стану підприємств. Так, за даними аудиту Розрахункової палати, серед юридичних осіб кількість податкових боржників збільшилася

на 73% (зі 102 до 176 тисяч), серед фізичних осіб – у 4,5 рази (із 733 тисяч до понад 3 мільйонів). Сума податкового боргу зросла на 40% та 46% відповідно [83].

Деяких перевірок не змогли провести через відсутність платників за податковою адресою. Лише у Харківській області не перевірили 1597 суб'єктів господарювання. Щоб встановити їхнє місцезнаходження, ГУ ДПС у Харківській області подавало запити в Національну поліцію та Бюро економічної безпеки, однак їх повернули без виконання. Зрозуміло, що це велика проблема й для кредиторів фірм, чимало з яких не знають фізичного місця перебування своїх боржників.

Станом на 1 квітня 2023 року на обліку, за інформацією ДПС, перебуває понад 7 мільйонів об'єктів оподаткування. Це майже уп'ятеро більше, ніж було 2020 року. Вибіркова перевірка показала, що в системі немає актуальної інформації про об'єкти оподаткування за новими адресами. Майже 18% облікових справ платників податків у Дніпропетровській області містять застарілі або помилкові відомості про основний вид діяльності.

Зміни розроблено з метою спрощення доступу до процедури банкрутства і підвищення ефективності її застосування в умовах воєнного стану та післявоєнного періоду, а також задля уточнення низки процесуальних питань і усунення технічних недоліків у Кодексі України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ). Розглянемо основні зміни, які передбачені Законом.

1) Визначено особливості процедури банкрутства у період дії воєнного стану. Закон передбачає наступні положення, які діятимуть на час воєнного стану в Україні та протягом шести місяців з дня його припинення або скасування:

- встановлено можливість проведення зборів та комітету кредиторів дистанційно у режимі відеоконференції або шляхом опитування;
- арбітражний керуючий звільняється від дисциплінарної відповідальності за невиконання обов'язків, передбачених КУзПБ, якщо їх

виконання є неможливим, у зв'язку з веденням бойових дій у районах за місцезнаходженням боржника, кредитора, майна боржника, місцезнаходженням офісу або місцем проживання чи перебування арбітражного керуючого;

- суд наділяється повноваженнями щодо продовження окремих процесуальних строків: проведення попереднього засідання суду, звернення у межах провадження у справі про банкрутство про визнання недійсними правочинів, вчинених боржником, дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, оголошення про проведення першого, повторного та/або другого повторного аукціону, виконання плану санації чи реструктуризації боргів боржника, процедури розпорядження майном, ліквідації, реструктуризації боргів боржника та погашення боргів боржника;

- зупиняється нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, що реструктуризовані згідно з планом санації чи планом реструктуризації боргів боржника. Штрафні санкції за невиконання боржником таких зобов'язань не нараховуються;

- встановлено можливість відкриття провадження у справі про банкрутство боржника без здійснення авансування винагороди арбітражному керуючому на депозитний рахунок суду;

- шкода та/або збитки, завдані боржнику внаслідок збройної агресії проти України, підлягають обов'язковій оцінці в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

- до органів управління боржника не підлягає застосуванню солідарна відповідальність відповідно до ч. 6 ст. 34 КУзПБ, якщо боржник не звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство внаслідок збройної агресії проти України, у тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях відповідно до переліку, затвердженого Мінреінтеграції;

– додано нову підставу для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора – якщо боржник до проведення підготовчого засідання доведе, що він внесений до електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів) та має діючий контракт з державними замовниками у сфері оборони, або вимоги кредитора не задоволені внаслідок збройної агресії проти України, у тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях відповідно до переліку, затвердженого Мінреінтеграції.

2) Встановлено форму і порядок надання відповіді на запит арбітражного керуючого. Окрім вищевказаних тимчасових змін, які діятимуть на час воєнного стану та протягом шести місяців з дня його припинення або скасування, Закон встановлює й окремі положення, які діятимуть на постійній основі. Серед них, зокрема, запровадження нового інституту – запит арбітражного керуючого (за аналогією з адвокатським запитом) [83].

Встановлено, що особи, яким направлено запит арбітражного керуючого, зобов'язані не пізніше десяти робочих днів з дня отримання запиту надати арбітражному керуючому запитувану інформацію та копії документів, крім таємної та/або службової інформації та копій документів, у яких міститься таємна та/або службова інформація.

У випадку, якщо запит арбітражного керуючого стосується надання значного обсягу інформації, строк розгляду запиту може бути продовжено до 20 робочих днів, про що арбітражному керуючому письмово повідомляється не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

Задоволення запиту арбітражного керуючого може бути здійснено шляхом надання запитуваної інформації, копій документів у формі електронного документа.

3) Визначено нові повноваження розпорядника майна у процедурі банкрутства. Законом доповнено перелік повноважень розпорядника майна. Зокрема, передбачено, що під час процедури розпорядження майном боржник зобов'язаний забезпечити розпоряднику майна можливість безпосереднього доступу до інформації, що зберігається у базах даних, які використовуються посадовими особами боржника для ведення бухгалтерського, податкового та управлінського обліку, а також для формування бухгалтерської, статистичної та податкової звітності.

Крім того, боржник зобов'язаний забезпечити розпоряднику майна можливість друкувати та/або копіювати необхідні документи.

Серед позитивного експерти зазначають насамперед про розширення прав арбітражного керуючого щодо отримання копій документів та інформації, зокрема з обмеженим доступом, що містить банківську таємницю. З одного боку, це положення справді важливе, адже має значно прискорити процедуру санації банкрутів. А з другого, розкриття банківської таємниці – справа не така вже й проста, адже тут можуть бути певні зловживання.

За процедурою, коли розкривається банківська таємниця перед арбітражним керуючим, має бути належний судовий контроль.

Нарешті передбачено можливість проводити збори і комітет кредиторів дистанційно або шляхом опитування під час воєнного стану. Оскільки дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19, закінчилася 1 липня 2023 року, майже місяць арбітражні керуючі, попри воєнний стан в Україні, мали можливість проводити збори кредиторів лише за місцезнаходженням боржника, якщо інше місце проведення не було раніше визначено тими самими зборами.

Внесеними змінами розширено перелік зобов'язань (боргів) фізичної особи, які не може бути реструктуризовано чи погашено в межах справи про неплатоспроможність фізичної особи. До таких зобов'язань додано збитки,

завдані кримінальним правопорушенням. З огляду на те, що концепція Кодексу України з процедур банкрутства передбачає можливість списання боргів лише для добросовісного боржника, дії правопорушника, вчинені з умислом, можуть вважатися такими, що не відповідають критерію добросовісності. Одночасно потрібно врахувати, що існують злочини, які скоєно через необережну форму вини (злочинну недбалість або злочинну самовпевненість). Вони можуть мати меншу суспільну небезпеку.

Законом встановлено, що арбітражний керуючий не несе дисциплінарної відповідальності за невчинення дій та невиконання обов'язків, якщо це було унеможливлено у зв'язку з веденням бойових дій. Це перевага, оскільки багато боржників або розташовані в місцях ведення бойових дій, або провадять там господарську діяльність. Це унеможливорює надання доступу до об'єктів (приміщень) та проведення фактичної інвентаризації їхнього майна з актуальним відображенням його кількості і вартості. Тут маємо на увазі випадки повного або часткового знищення такого майна внаслідок бойових дій агресора.

Також, згідно з документом, припиняється нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, які реструктуризовано згідно з планом санації чи реструктуризації. Такі обмеження не відповідають інтересам кредиторів, яким під час воєнного стану також важко, але сприяють досягненню цілей процедури банкрутства, частковому погашенню вимог кредиторів і відновленню платоспроможності боржника. Як 2020 року, так і нині важливо перевіряти вплив бойових дій і воєнного стану на виконання зобов'язань, і якщо його не встановлено, то застосовувати обмеження не потрібно [83].

У законі зокрема йдеться про те, що збитки, завдані боржникові внаслідок збройної агресії проти України, підлягають обов'язковій оцінці в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (методиці). Методику застосовують під час оцінки (визначення розміру) реальних збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям, фізичним особам – підприємцям

внаслідок втрати, руйнування або пошкодження їхнього майна у зв'язку зі збройною агресією рф. Також впровадять оцінку (визначення розміру) упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності зазначеними суб'єктами господарювання і оцінки потреб у відновленні майна підприємств і фізичних осіб – підприємців.

Це справді дуже важлива методика, яку застосовуватимуть у разі повного або часткового знищення майна внаслідок збройної агресії рф. Адже боржник зможе скористатися вищезазначеним механізмом та заявити про збитки.

Висновки до розділу 1

У першому розділі досліджено фінансову природу санації підприємства, розкрито сутність механізму здійснення фінансової санації та систематизовано методичні підходи до оцінки їх неплатоспроможності.

Війна дійсно поставила багато бізнесів на межу виживання – не через поганий менеджмент, шахрайство чи помилки в бізнес-планах. Причому це стосується як приватного бізнесу, так і комерційних підприємств державного сектору економіки, які теж зараз замислюються про досудову санацію.

Як відомо, санація являє собою сукупність фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових, соціальних та інших заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності, ліквідності та прибутковості підприємства-боржника. Санація реалізується або у формі плану реорганізації (як правило, без збереження юридичної особи боржника) або плану фінансової санації (зі збереженням юридичної особи боржника). Друга альтернатива передбачає здійснення комплексу заходів, орієнтованих на покращення фінансового стану підприємства, яке має ознаки фінансової кризи й істотного погіршення базисних параметрів та характеристик фінансової стійкості, ліквідності і платоспроможності.

Відтак, в основі якісної фінансової санації – здатність покращити фінансовий стан підприємства як комплексного поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи його зовнішніх та внутрішніх фінансових відносин, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Фінансовий стан залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності, тому на нього впливають усі ці види діяльності. Фінансова діяльність кожного суб'єкта господарювання спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування й розвитку бізнесу.

Необхідність інформаційно-аналітичного забезпечення підсистеми управління фінансовою санацією підприємства має виконуватися організаційно-функціональним комплексом, котрий забезпечує на основі моніторингу цю підсистему інформаційно-аналітичною і прогностною інформацією щодо якісного стану фінансової безпеки, кількісних значень її індикаторів, наявності або потенційності ризиків і загроз, фінансових інтересів і стану їхньої реалізації, здійснення аналізу, планування і вироблення ефективних управлінських рішень стосовно забезпечення належного фінансового стану підприємства.

29 липня набрав чинності Закон України від 13.07.2023 № 3249-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану», який розроблений з метою спрощення доступу до процедур банкрутств і підвищення ефективності їх застосування в умовах воєнного та післявоєнного стану та з метою уточнення низки процедурних питань і усунення неузгодженостей і недоліків, виявлених під час практичного застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПрАТ «МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД»

2.1. Стан та тенденції розвитку плодово-овочевої галузі України

Плодово-овочева галузь України характеризувалася динамічним розвитком до кризи, що пов'язувалося, з одного боку, реальним ростом доходів населення, а з іншого – зменшенням обсягів домашнього консервування.

Світове виробництво фруктів зростає набагато повільніше, ніж овочеве [58]. Світове виробництво овочів та фруктів має тенденцію до зросту в країнах з нижчим достатком населення та невисокими витратами на робочу силу. У той же час виготовлення плодово-овочевої продукції скорочується в країнах з високим рівнем доходу та дорогою робочою силою.

Світовим лідером виробництва овочів впродовж тривалого часу залишається Китай. На другому місці – Індія, третє місце посідають США.

За даними Держгеокадастру, в Україні на 2022 р. сади займають 727,2 тис. га, а плодово-ягідні насадження в плодоносному віці – 206 тис. га. Лідер з вирощування фруктових культур – яблука, 1,5 млн т (у сільськогосподарських підприємствах 0,5 млн т та в господарствах населення 1,0 млн т), що в 1,4 рази більше за 2020 р. У зв'язку зі сприятливими природно-кліматичними умовами в 2021 р. урожайність яблук у всіх категоріях господарств становила 16,0 т /га, що більше за попередній рік на 35,7%. За ними ідуть кісточкові: вишні, сливи, черешні, абрикоси та персики. За якість слива вийшла на перше місце в сегменті кісточкових культур. На її частку припало 36% від загального виробництва кісточкових в країні, тоді як частка вишні знизилася до 31%, а черешні та абрикоса – 13% і 16%

відповідно [58].

За підсумками Державної служби статистики України, загальне виробництво сільськогосподарських культур за період 2017–2021 рр. характеризується такими даними (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Загальне виробництво сільськогосподарських культур у 2017–2021 рр.

Показник	2010 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, % 2021/ 2010	Відхилення, % 2021/ 2020
Площа зібрана, тис. га:								
Буряк цукровий	492	330	237	291	314	275	-44,11	-12,42
Картопля	1412	1343	1291	1312	1323	1320	-6,5	-0,23
Культури овочеві	468	464	447	447	446	440	-5,98	-1,35
Культури плодові та ягідні	223	210	206	197	199	200	-10,31	0,50
Обсяг виробництва, тис. га:								
Буряк цукровий	12663	14599	10331	14011	14882	13968	10,31	-6,14
Картопля	8122	9638	20839	21750	22208	22504	177,07	1,33
Культури овочеві	8122	9638	9214	9415	9286	9440	16,23	1,66
Культури плодові та ягідні	1747	1999	2153	2007	2048	2571	47,17	25,54
Урожайність, ц/1 га:								
Буряк цукровий	279	477	436	482	475	508,5	82,26	7,05
Картопля	132	176	161	166	168	170,5	29,17	1,49
Культури овочеві	174	208	206	211	208	214,3	23,16	3,03
Культури плодові та ягідні	78,2	95,2	104,5	101,9	103,1	128,4	64,19	24,54

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

Виробництво плодово-овочевої продукції передбачає вирощування овочів, плодів і ягід, призначених для споживання населенням у свіжому та переробному вигляді.

Аналізуючи дані Державної служби статистики України, у 2021 р. [58]

спостерігається скорочення виробництва сумішів фруктових та овочевих соків порівняно з 2020 роком. Інші показники мають динаміку, дані представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Виробництво окремих видів продукції в переробці та консервуванні фруктів та овочів за 2017–2021 рр., тис. т.

Показник	2010 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, % 2021/ 2010	Відхилення, % 2021/ 2020
Сік томатний, тис. т	72,4	58,7	44,1	44,2	44,2	47,3	-34,67	7,01
Сік яблучний, тис. т	108	173	86,1	74,6	74,0	106	-1,85	43,24
Суміші соків фруктових та овочевих, тис. т	315	235	189	187	187	184	-41,59	-1,60
Джем, мармелад, пюре, желе, конфітюри, повидло, варення, з інших плодів і горіхів, піддані тепловому обробленню (крім продуктів гомогенізованих)	59,4	58,2	46,1	49,8	44,4	63,2	6,40	42,34

На ринку плодоовочевої продукції однією з найбільших проблем, що вимагає негайного розв'язку, є ціноутворення. Розглянемо динаміку цін на овочі, плоди та ягоди в Україні. Найвищі ціни за всіма каналами реалізації сільськогосподарськими підприємствами у 2021 р. спостерігаються протягом 2010–2021 рр.

Аналіз показав, що за 2021 рік ціни реалізації сільськогосподарськими підприємствами мають динаміку порівняно з 2020 роком. Хоча ціна на буряк цукровий впала на 10,19%. Тенденцію росту має картопля – 13,64%, культури овочеві – 7,54%. На 42,35 впала ціна на культури плодові та ягідні. Більш детально це представлено на рис. 2.1.

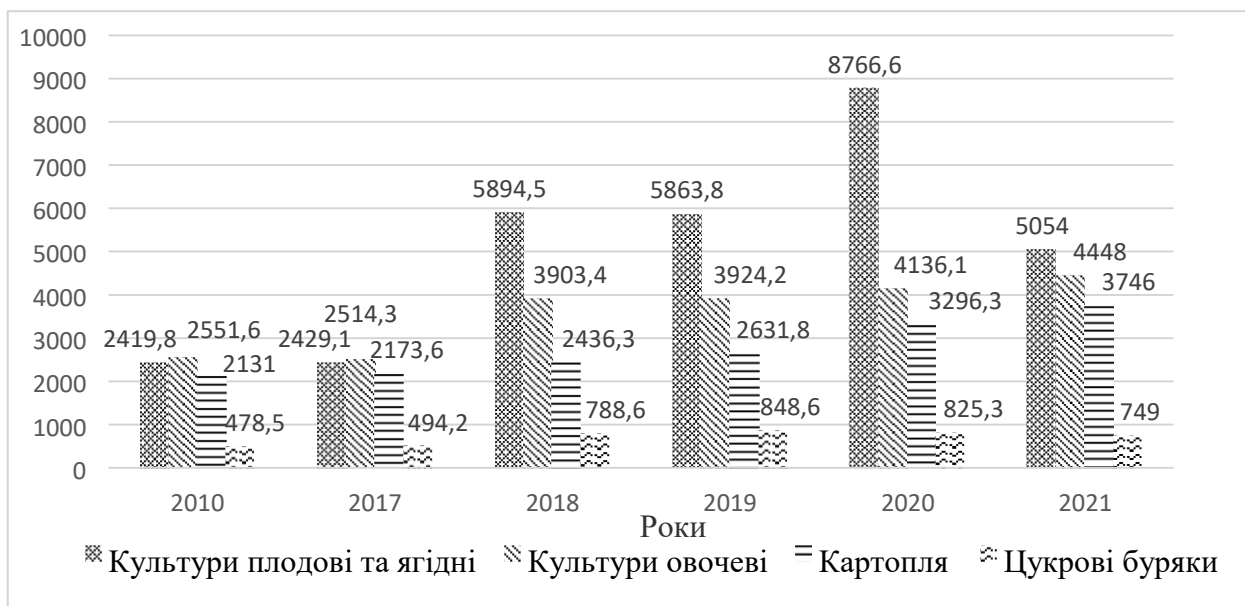


Рис. 2.1. Ціни реалізації основних видів продукції сільськогосподарськими підприємствами за 2010–2021 рр., грн /т

Загалом середні реалізаційні ціни на культури в аграрних підприємствах за останні роки забезпечували помірний рівень прибутковості виробництва. Рівень рентабельності виробництва основних видів продукції сільського господарства у підприємствах України представлений у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Рівень рентабельності виробництва основних видів продукції сільського господарства у підприємствах України 2010–2021 рр.

Показник	Роки						Відхилення, +/- 2021 до 2010	Відхилення, +/- 2021 до 2020
	2010	2017	2018	2019	2020	2021		
Буряк цукровий	16,7	17,8	27,7	24,6	12,4	-11,4	-28,1	-23,8
Картопля	62,1	9,9	24,6	0,6	10,0	6,8	-55,3	-3,2
Культури овочеві	23,5	14,5	32,09,9	15,3	9,9	13,3	-10,2	3,4
Культури плодові та ягідні	14,9	65,8	58,3	25,0	35,4	6,4	-8,5	-29,0

З огляду на приєднання України до Програми ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (2017–

2020)», ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств буде суттєво залежати від того, наскільки швидко вони адаптуються до умов ведення бізнесу з країнами ЄС. Адже вітчизняний товаровиробник на досить захищеному європейському ринку повинен мати конкурентні переваги продукції не лише за якістю, а й за ціною [58].

За даними аналізу митної статистики, впродовж 2017–2021 рр. експорт овочів усіх видів у вартісному вимірі зріс майже вдвічі, тоді як їх імпорт суттєво скоротився. Торік на відміну від 2017 року спостерігалось позитивне сальдо зовнішньоторговельного обігу. В 2021 р. експорт плодів склав 88,4 тис. т, що в 1,7 рази більше за 2017 р. та в 1,3 рази за попередній рік. Експортні поставки плодів формуються переважно господарствами населення, які є основними виробниками волоських горіхів (у 2021 р. 99,0%, або 125,9 тис. т). Їх експорт у загальній структурі становив 46,4% (41,0 тис. т). Урожай яблук в країні є основною причиною розширення вивозу плодів у 2021 р. Експортні поставки їх зросли в 1,8 рази – до 42,4 тис. т.

У 2021 р. вартість експортних поставок плодів становила 3,9 млрд грн, в т. ч. волоських горіхів – 82% (3,2 млн грн). Це більш ніж в 3 рази, порівняно з 2017 р., що свідчить про динаміку інфляційно-девальваційних процесів (у 2017 р. курс долара США по відношенню до гривні – 11,88 грн, а в 2021 р. – 27,20). Ціна на волоські горіхи зросла у 2021 р. порівняно з 2017 в 2,3 рази і становила 77,7 грн /кг (2,8 дол.).

У 2021 р. 46% (19,4 тис. т) яблук реалізовано в Білорусь. Волоські горіхи постачали переважно у Францію, Грецію, Ірак, Туреччину, Азербайджан – 58,0% (23,8 тис. т). Частка країн ЄС у вартості експорту за товарною групою 08 – їстівні плоди та горіхи – становила до 33,4 %.

Імпортні поставки плодів в Україну в 2021 р. (686 тис. т) розширилися порівняно з попереднім роком лише на 7,2% та скоротилися в 1,3 рази порівняно з 2015–2016 рр. Таке зменшення обсягів ввезення відбулося переважно за рахунок цитрусових плодів та бананів. Так, об'єктивно необхідний імпорт (цитрусові, банани, фініки, ананаси) в 2021 р. становив

608 тис. т, а це 85,9% загального імпорту плодів. Його вартість склала 10,5 млрд грн, або 80,2% вартості всіх імпортних поставок. Однак слід відзначити, що в 2021 р. об'єктивно необхідний імпорт зменшився порівняно з 2015 р. в 1,2 рази, тоді як вартість поставок збільшилася майже в 2 рази.

У 2021 році від експорту овочів усіх видів було отримано \$ 235,7 млн, тоді як їх імпорт сягав лише \$ 106,2 млн. На першому місці за вартістю отриманих валютних надходжень від експорту у сумі майже \$ 154,7 млн стоїть товарна позиція «овочі бобові, сушені, лущені, очищені або неочищені від насінневої оболонки, подрібнені або неподрібнені». Найбільші обсяги експорту цієї товарної позиції здійснювалися до Індії, Іспанії, Пакистану, Німеччини, Туреччини, Ємену, Польщі та інших країн світу. Наступною за вартістю експорту товарною позицією є «помідори свіжі або охолоджені». Їх обсяг минулого року становив \$ 10,4 млн. Здебільшого вітчизняні помідори купували Білорусь, Польща, Республіка Молдова, Латвія, Литва і Швеція.

Також досить значні обсяги експорту здійснювалися за такими товарними позиціями, як картопля свіжа або охолоджена, цибуля ріпчаста і цибуля-шалот, часник, капуста головчаста, цвітна, броколі, кольрабі, листовата та аналогічні їстівні овочі роду Brassica свіжі або охолоджені, морква, ріпа, столові буряки, солодкий корінь, редька, селера коренева та аналогічні їстівні коренеплоди свіжі або охолоджені, огірки, корнішони свіжі або охолоджені. Варто відзначити, що купують вітчизняні овочі навіть такі країни, як Польща, Швеція, Німеччина, Італія, Великобританія. Це свідчить про високу конкурентоспроможність виробництва продукції вітчизняної галузі овочівництва та значний потенціал нарощування її експорту.

Разом із тим, імпорт овочів займає ще досить високу питому вагу в структурі зовнішньоторговельного обігу. Якщо аналізувати структуру імпорту, то здебільшого це такі ж самі товарні позиції, як і в експорті: помідори свіжі або охолоджені, огірки, корнішони свіжі або охолоджені, цибуля ріпчаста і шалот, часник, капуста головчаста, цвітна, броколі, кольрабі, листовата та аналогічні їстівні овочі роду Brassica свіжі або

охолоджені, морква, ріпа, столові буряки, солодкий корінь, редька, селера коренева та аналогічні їстівні коренеплоди свіжі або охолоджені, овочі (сирі або варені у воді чи на пару), морожені, картопля свіжа або охолоджена.

За даними видавництва «Овочі та фрукти», у споживчому кошику українців плоди та ягоди займають практично останнє місце за рівнем відповідності фактичного споживання раціональній (90 кг) та мінімальній (68 кг) нормі. Попит на ці продукти в Україні задовольняється відповідно на 58,7 % і 77,6 %. Встановлена потреба у плодах і ягодах вітчизняного виробництва для раціонального забезпечення населення України склала 3,5 млн т. Тобто існує необхідність додаткового формування загальної пропозиції вітчизняних плодів і ягід обсягом до 1,5 млн т.

Розрахунки норм споживання плодово-овочевої продукції не однакові і діляться на фізіологічні (мінімальні) і медичні (оптимальні). Крім того, медичні норми, які використовуються на теперішній час, коливаються за різними джерелами (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Норми споживання овочів та фруктів на одну особу на 2021 рік, кг

Продукти	Раціональна норма (розрахунки МОЗ України)	Фактичне споживання у 2021 р. (дані Держстату)	Індикатор достатності споживання	Довідково: фактичне споживання у 2020 р. (дані Держстату)
Овочі і баштанні	161	163,9	1,02	159,7
Плоди, ягоди та виноград	90	57,8	0,64	52,8
Картопля	124	139,4	1,12	143,4

За даними Міністерства охорони здоров'я, встановлена норма споживання овочів та фруктів (свіжі, перероблені, заморожені) – 350 грамів овочів та 330 грамів фруктів. Фактичне споживання овочів, фруктів ми можемо побачити в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Споживання фруктів та овочів в Україні на одну особу за 2010–2021 рр., кг

Показник	2010 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, % 2021/ 2010	Відхилення, % 2021/ 2020
Картопля	129	141,0	138,0	140,0	140,0	139,4	8,06	-0,43
Овочі та баштанні продовольчі культури	144	163,0	161,0	164,0	161,0	163,9	13,82	1,80
Плоди, ягоди та виноград	48	52,0	51,0	50,0	54,0	57,8	20,42	7,04

Аналіз структури споживання овочів та фруктів на душу населення показує, що в країні на частку овочів припадає 70%, а фруктів – 30%.

У плодово-овочевій галузі важливе місце належить сфері переробки та зберігання плодів, ягід і овочів, де позначилася тенденція до зниження питомої ваги сировини, що переробляється. Аналіз показує, що нинішня система і стан виробництва, зберігання, переробки, транспортування та реалізації плодово-овочевої продукції не повною мірою відповідають умовам споживчого ринку. На етапі «поле-сад» вітчизняна плодово-овочева продукція не поступається і навіть перевершує зарубіжну продукцію за смаковими якостями і споживчими властивостями, однак на момент реалізації вона часто не витримує конкуренції з імпортною за товарним виглядом і асортиментом. У зв'язку з незадовільним зберіганням і транспортуванням нерідко відбувається втрата свіжості продукції, погіршення її якості. Залишаються високі збитки, які становлять більше 40% середньорічного виробництва плодів овочів і ягід.

Державна служба статистики вказує, що в Україні налічується 337 переробних підприємств. З них менше половини займаються переробкою ягід та фруктів.

Ефективність функціонування переробних підприємств стримується великою кількістю взаємопов'язаних внутрішніх питань, серед яких особливо виділяються неефективність системи управління й організації виробництва,

високі витрати, неконкурентоспроможність випущеної продукції. У результаті – розвиток негативних фінансово-економічних показників.

Значна частина недоліків переробних підприємств перекладена на виробників плодово-овочевої продукції. За відсутності адекватної ринкової інфраструктури в більшості випадків вони використовують своє монопольне становище для зниження закупівельних і завищення реалізованих цін. У селах розвинуто будівництво дрібних примітивних цехів з переробки овочів і фруктів. І це призводить до того, що стан переробної промисловості на теперішній час виявився нестабільним і цю ситуацію варто розглядати в обмеженні з постачальниками плодово-овочевої продукції. В умовах, що склалися, в системі заходів щодо стабілізації і розвитку плодоовочевої галузі, на наш погляд, важливим є подолання суперечності інтересів сільськогосподарських товаровиробників і підприємств переробної промисловості на основі інтеграції на взаємовигідних умовах.

Після проведення реформ у плодоовочевій промисловості з'явилися негативні тенденції, які призвели до спаду виробництва, зростання споживчих цін на готову продукцію. Цінова, кредитна, податкова та інвестиційна політика негативно вплинули на фінансовий стан підприємств галузі.

За даними Державного комітету статистики України за 2016–2021 рр., на одну особу припадає в середньому 9 кг на рік консервованих овочів та баштанних та майже 6 кг фруктів, ягід, горіхів та винограду (рис. 2.2.).

За даними Міністерства здоров'я України, цільовий рівень споживання фруктів та ягід становить 300 г на добу або дві порції по 150 г на день. А морожені, консервовані та сушені овочі, фрукти та ягоди є прийнятною альтернативою свіжим та незначно поступаються останнім за харчовою цінністю.

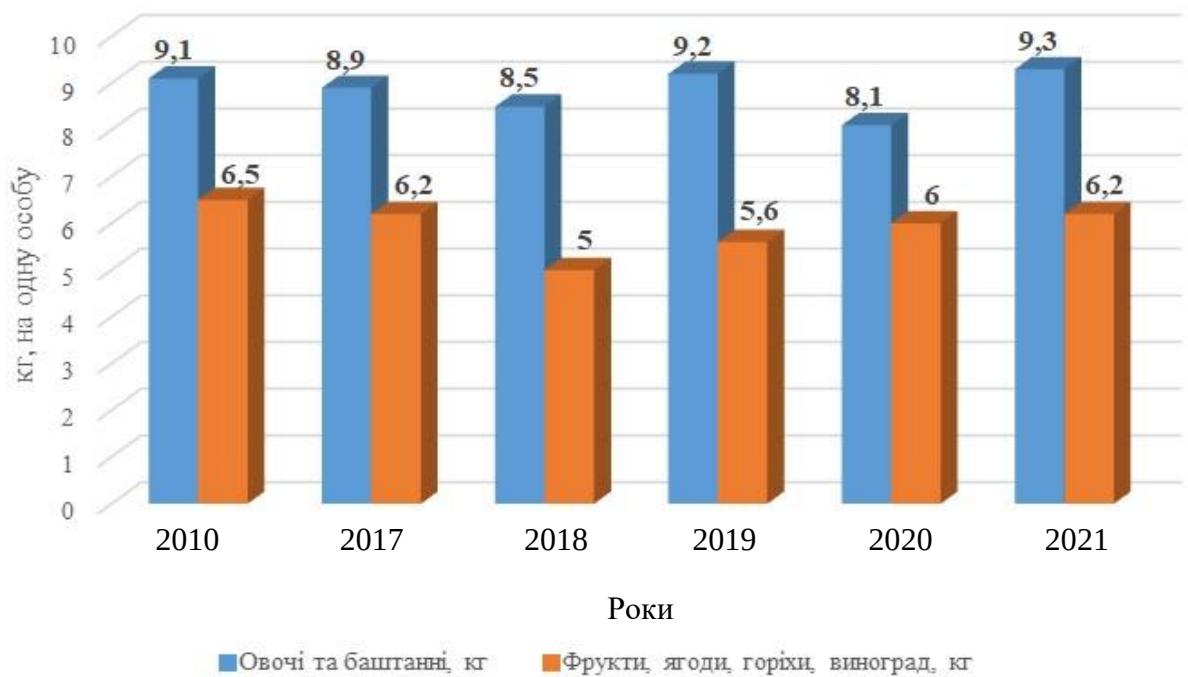


Рис. 2.2. Споживання консервованої плодово-овочевої продукції на одну особу в 2010–2021 рр.

Найбільшою підгалуззю харчової промисловості є виробництво напоїв. Ринок мінеральних вод, безалкогольних напоїв є доволі насиченим. У таблиці 2.6 наведено дані щодо споживання найпоширеніших видів напоїв населенням України.

Таблиця 2.6

Динаміка споживання напоїв в Україні за 2010–2021 рр., на одну особу, л

Показники	Роки						Відхилення, % 2021 до 2010	Відхилення, % 2021 до 2020
	2010	2017	2018	2019	2020	2021		
Споживання соку, л	6,6	10,2	6,2	5,7	6,1	6,4	-3,03	4,9
Вода натуральна мінеральна негазована, л	7,6	8,4	8,4	10,2	10,4	10,8	42,11	3,85
Вода натуральна мінеральна газувана, л	15,2	19,2	17,0	17,1	17,4	17,6	15,79	1,15
Безалкогольні напої, л	24,9	27,1	25,6	27,7	28,1	28,2	13,25	0,36

Аналізуючи табл. 2.6, ми бачимо зріст у споживанні соків натуральних, мінеральної газуваної води та безалкогольних напоїв. Порівнюючи 2021 р. з 2020 р., споживання фруктових та овочевих соків збільшилось майже на 5%. Споживання мінеральної газуваної води збільшилось на 1,2%, споживання

безалкогольних напоїв зросло на 0,36%. Все ж таки мода на здорове харчування користується попитом в українців, і тенденція до зростання з кожним роком посилюється.

На 2021 рік конкуренція на українському ринку достатньо висока, налічується майже 400 підприємств-виробників, з них майже 20 – великих [43].

На теперішній час до основних виробників соку, нектарів в Україні належать компанії-лідери: «PepsiCo» – один з найбільших в Україні виробників продуктів харчування і напоїв пропонує споживачам найширший вибір продукції популярних брендів, широкий асортимент продукції, включаючи 22 товарних знаки. Компанія представлена у 200 країнах світу, в ній працюють близько 300 тисяч чоловік; СП «Вітмарк-Україна»; «Кока-Кола Україна» – компанія, яка виробляє бренди, котрі знає весь світ: Coca-Cola, Coca-Cola Light, Coca-Cola Zero Fanta, Sprite, Schweppes, BONAQUA, Rich, Fuzetea. Компанія з обсягом продажу більш ніж 2 мільярди умовних упаковок продукції. Підприємство обслуговує більше 560 мільйонів замовників щорічно.

«Кока-Кола» працює у 28 країнах: Австрії, Кіпрі, Греції, Італії, Північній Ірландії, Ірландії, Швейцарії, Хорватії, Чехії, Естонії, Угорщині, Латвії, Литві, Польщі, Словаччині, Словенії, Вірменії, Білорусі, Боснії та Герцеговині, Болгарії, Македонії, Молдові, Чорногорії, Нігерії, Румунії, Росії, Сербії та Україні.

ТМ «Galicia» виготовляє соки за особливою технологією прямого віджиму без додавання води та цукру, консервантів, барвників чи ароматизаторів. Соки Galicia можна побачити в магазинах Польщі, Данії, США та Китаю. Також компанія виготовляє натуральне смузі, яке поєднує в собі соки прямого віджиму.

Компанія «PepsiCo» займає 46% загального ринку соків України з такими торговими марками: Sandora, Сандора Ексклюзив, Сандора сік до сніданку, Сандора овочевий коктейль, Миколаївський соковий завод, Бонус,

Сандорик.

СП «Вітмарк-Україна» – 26% загального ринку, торгові марки Jaffa, Наш сік, Соковита, Чудо-Чад, Aquarte. Компанія «Кока-Кола» і «Galicia» займають 7% і 16% загального ринку соків

Щорічно середньостатистичний житель України споживає 12 л соку. Майже 40% українського населення купують сік кілька разів на тиждень, 25% – кілька разів на місяць, кожного дня – більш ніж 20%, а на свята – 8%. 3% українців взагалі не п'ють соки.

Низьке споживання соків пояснюється тим, що соки вітчизняного виробництва не асоціюються з продукцією високої якості, також через невисокий рівень достатку населення.

Застосування режиму Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС сприяє змінам в нашій країні у правовому та адміністративному режимі експорту вітчизняної продукції рослинництва на ринок країн ЄС в рамках положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [45]. За словами Укрінформ, імпорт ягід країнами Європейського Союзу потроївся за останні п'ять років і продовжує зростати. Значні обсяги ягід вирощуються у країнах ЄС, проте попит на цю продукцію залишається суттєво вищим, ніж власне виробництво.

Профільна асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» повідомляє, що імпорт ягід, фруктів та горіхів країн ЄС-28 з України у підготовленому вигляді стрімко зростав з 2017 року до 39,4 тис. т у 2020 році. Поставки за перше півріччя у 2021 році становили 16,7 тис. т, що в 1,8 рази вище, ніж аналогічний показник 2020 року і в 3,5 рази більше, ніж у 2017 році, – 4,7 тис. т. За сім місяців 2020 року найбільше з України до ЄС експортували суниці та полуниці підготовленої – 34,2% на 3,150 млн дол. США, малини, ожини, шовковиці, смородини – 65,8% на 6 млн дол. США [43].

За останні роки українські підприємства наростили експорт полуниці в ЄС з 442 тис. дол. США в 2017 році до 1,3 млн дол. США у минулому році.

За перше півріччя 2021 року обсяг полуниці у грошовому виразі склав 1,45 млн дол. США і за рік може перевищити 2 млн дол. США [33].

Вартість експорту ожини, малини, смородини, бузини, порічок теж стрімко зросла з 1,2 млн дол. США у 2017 році до 14,5 млн дол. США минулого року. Темпи зростання залишаються такими ж стрімкими й поточного року. За перше півріччя 2021 року експорт цих видів ягід становив 5,4 млн дол. США, що у 2,16 рази перевищує показники аналогічного періоду 2020 року (2,5 млн дол. США). Ці показники перевищують п'ятирічні у 10 разів (533 тис. дол. США).

Через війну українські аграрії втратили не лише фізичні площі та врожаї, а й можливість безперешкодно експортувати продукцію та отримувати дохід. Комбінація цих двох факторів призвела до катастрофічних наслідків. Про це, зокрема, свідчать останні дані Держстату щодо роботи агропромислового комплексу у 2022 році. За цей час збір зерна впав на майже 40%, овочів – на 25%, фруктів – на 10%. Фрукти теж вимушено мігрували з традиційних регіонів їх вирощування (рис. 2.3).

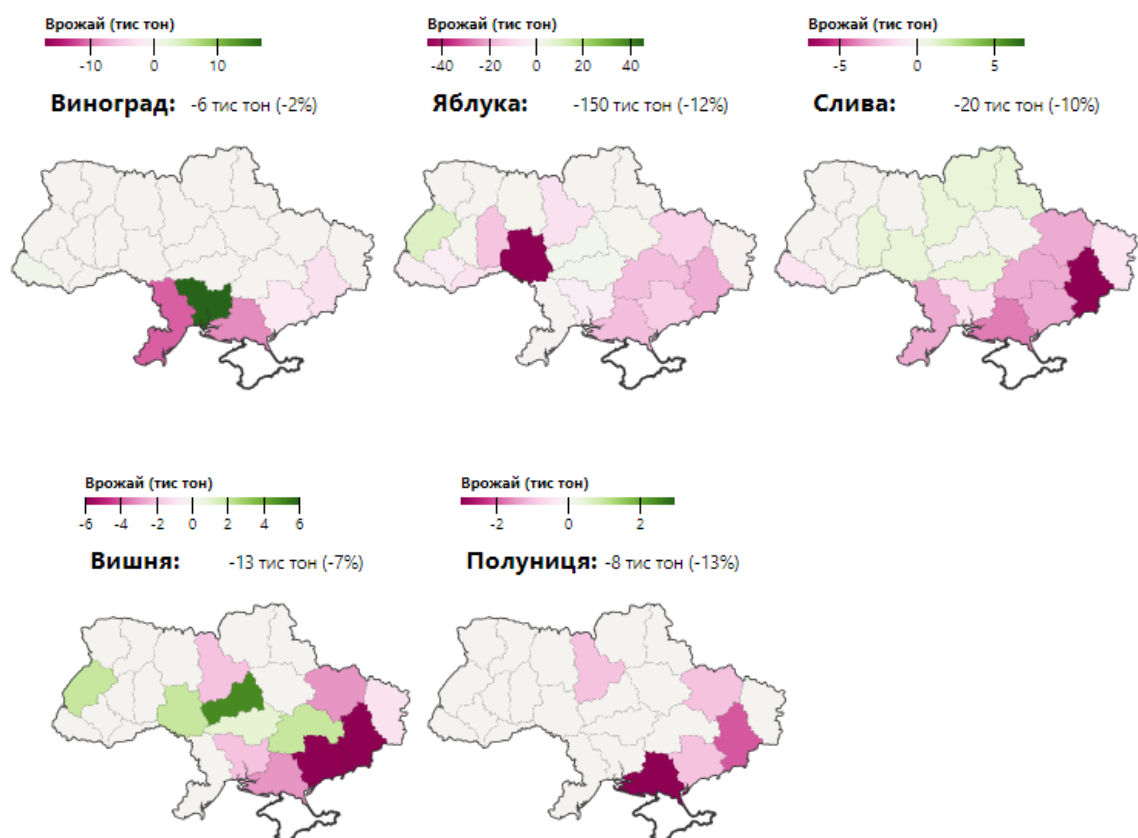


Рис. 2.3. Зміни врожаю фруктів у 2022 році, тис. тон [58]

У 2022 році Черкащина та Кіровоградщина наростили врожаї на 30% та 26% відповідно. Також більше фруктів стали вирощувати на Львівщині (+9%). Серед областей є нові лідери за окремими продуктами. Так, на Миколаївщині зібрали майже вдвічі більше винограду, ніж за рік до цього, що зробило область другою найбільш виноградною в Україні. Черкаська область увірвалася в десятку регіонів за вирощуванням вишні.

Хоча у 2022 році внутрішнє вирощування фруктів загалом скоротилося на 10,2%, деякі плоди постраждали більше. Якщо винограду зібрали лише на 2% менше, то яблук – на 12%, а полуниці – на 13%. Садівництво, як і овочівництво, залежить від постійного доступу до води, тож фермери релокувалися в регіони, де є джерела для поливу та ринки збуту продукції.

Аналіз продемонстрував, що на плодоовочевому ринку виробництва йде жорсткий бій, і маневри та заходи суперників на цьому ринку можуть змінити лідера одного на іншого. Переможцями в такому нелегкому стані будуть ті компанії, які зуміють зменшити свої витрати та зосередитися на тому асортименті продукції, яка є найбільш рентабельною і забезпечить стабільність компанії в умовах кризи.

Основним чинником підвищення ефективності виробництва плодовоовочевої продукції має стати зміцнення матеріально-технічної бази підприємств, легкість збуту готової продукції неплатоспроможному населенню у вигляді зниження ціни, зниження імпорту плодово-овочевої продукції, добре налагоджений маркетинг, завдання якого – підвищення інтересу робітників у продуктивному застосуванні ресурсів та поліпшення стану реалізації продукції, розвиток інфраструктури ринку, організація реклами.

2.2. Діагностика фінансово-економічного стану ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»

ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» – підприємство харчової промисловості в місті Могилів-Подільський Вінницької області України. Лідируючі позиції на ринку Вінницької області займає ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» – сучасне підприємство харчової промисловості, оснащене високопродуктивними лініями з виробництва фруктових, овочевих консервів, соків-концентратів.

Завод розташований в екологічно чистому районі на родючих землях Поділля. Крім основного виробництва соків підприємство займається продажем с/г культур. Для зберігання ресурсів використовують елеватор – лінійний, тип зберігання – металічні силоси. Потужності одноразового зберігання продукції складає 23 тис. т. На елеваторі присутні зерносушарки виробництва «Araj» (Польща). Продуктивність зерносушарки при знятті 10% вологи по кукурудзі становить 1 200 т/добу. Використовують очисне та транспортне обладнання. Елеватор використовує очисне обладнання виробництва «Araj» (Польща). Його продуктивність складає 100 т/год. Потужність транспортного обладнання становить 60 т/год. Можливе автоприйняття та автовідвантаження сировини. Їхня потужність ліній складає 720 т/добу. Якість продукції перевіряється сертифікованою лабораторією.

Елеватор видає складські квитанції, які є підтвердженням якості та кількості прийнятої продукції, а також дає можливість продавати продукцію, як у повному обсязі або частково через інструменти електронних торгів на AGROXY як на внутрішньому ринку так і на експорт. Більш детальну інформацію про те, як вигідно та швидко продати зернові, бобові та інші культури, що зберігаються на елеваторі ПрАТ «Могилів-подільський консервний завод», через юридично значимі торги AGROXY, можна отримати, спробувавши навчальні тестові торги, або шляхом розміщення безоплатних заявок на покупку та продаж збіжжя на цьому елеваторі.

Інформацію про витрати за зберігання с/г культур на елеваторі ПрАТ «Могилів-подільський консервний завод» та на логістику можна отримати шляхом використання онлайн калькуляторів, які розміщені на сторінці даного елеватора. На сусідніх вкладинках наведено основні технічні характеристики даного елеватора і його відповідність НАССР стандартам та закупівельні ціни.

ПрАТ «Могилів-подільський консервний завод» представляє свою продукцію під торговою маркою ТМ «Дари Ланів». ТМ «Дари ланів» пропонує широкий асортимент плодово-овочевої консервації, що виготовляється за домашніми рецептами з натуральних інгредієнтів: мариновані й консервовані огірки, томати, овочеві асорті, горошок, квасоля, томат-паста, лечо, ікра з баклажанів та кабачків, а також інші різноманітні консерви. ТМ «Дари ланів» — це широкий вибір варення, джемів, повидла й кондитерських начинок зі свіжозібраних фруктів і ягід, а також асортимент чистих і купажних, натуральних овочевих і фруктових соків, що готуються за спеціальною сучасною технологією віджимання свіжих фруктів. Виробництво також здійснює випуск продукції в сегменті PRIVATE LABEL для інших відомих компаній і пропонує співпрацю за напрямом продажу свіжих овочів, фруктів і ягід від виробника.

Приватне акціонерне товариство «Могилів-Подільський консервний завод» є правонаступником майнових прав і обов'язків Публічного акціонерного товариства «Могилів-Подільський консервний завод», засновником якого є держава в особі Регіонального відділення Фонду державного майна України по Вінницькій області, є правонаступником майнових прав і обов'язків ВАТ «Могилів-Подільський консервний завод», створеного відповідно до рішення Регіонального відділення Фонду державного майна України по Вінницькій області від 24 жовтня 1995 року р. № 837-ДП шляхом перетворення Державного підприємства «Могилів Подільський консервний завод» у відкрите акціонерне товариство відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України від 17 травня 1997 року № 51-93

«Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі».

Загальними зборами акціонерів ВАТ «Могилів-Подільський консервний завод» (протокол № 1 від 11 травня 2011 року) Статут Товариства був приведений у відповідність до вимог Закону України «Про акціонерні товариства» шляхом викладення Статуту у новій редакції, яка передбачала зміну типу товариства з Відкритого акціонерного товариства «Могилів-Подільський консервний завод» на Публічне акціонерне товариство «Могилів-Подільський консервний завод» (zareєстровано Виконавчим комітетом Могилів - Подільської міської ради Вінницької області 17.05.2011 року номер запису 1 178 105 0010 000002).

Загальними зборами акціонерів Публічного акціонерного товариства «Могилів-Подільський консервний завод» (протокол № 1/17 від 27 квітня 2017 року) були прийняті рішення про зміну типу товариства з публічного на приватне та найменування товариства з публічного акціонерного товариства «Могилів-Подільський консервний завод» на приватне акціонерне товариства «Могилів-Подільський консервний завод». Основні відомості про підприємство наведені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Основні відомості про ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»

Відомості про підприємство	
1	2
Код за ЄДРПОУ:	00373965
Повне найменування:	Приватне акціонерне товариство «Могилів-Подільський консервний завод»
Скорочене найменування (згідно Статуту):	ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»
Юридична адреса:	24000, Вінницька область, м. Могилів-Подільський, вул.Дністровська,60
Керівник:	Керуючий санацією Беркут Максим Сергійович
Код території за КОАТУУ:	0510400000
Регіон:	
Депозитарна установа, що обслуговує емітента:	ПАТ «БАНК "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ», ТОВ «Подільська фондова компанія»
Депозитарій, що обслуговує емітента:	ПАТ «Національний депозитарій України»

1	2
Статутний капітал (грн.):	14000000.00
Державна реєстрація	
Дата реєстрації:	23.07.2003
Орган:	Виконавчий комітет Могилів-Подільської міської ради
Вид економічної діяльності	
Код за КВЕД:	10.32., 10.39.
Найменування:	Виробництво фруктових та овочевих соків, Перероблення та консервування овочів та фруктів
Контактна інформація	
Телефон:	(04337)6-04-34,6-00-24
Факс:	(04337)6-04-34
E-mail:	mpkzdarilaniv@ukr.net
Цінні папери (ЦП)	
Код ISIN:	UA4000082796
Вид ЦП:	Акції іменні прості
Номінальна вартість (грн.):	0.25
Кількість ЦП (шт.):	56000000
Обсяг випуску (грн.):	14000000.00

Джерело: сформовано за даними підприємства

Діяльність підприємства у високій мірі залежить від сезонних змін.

Підприємство виробляє такі види консервів: сік яблучний концентрований, ікра із кабачків, повидло, джеми, варення, овочі консервовані, томатна поста та ін. Сировина закуповується у населення, сільськогосподарських товариств. Ціни високі і не задовольняють керівництво товариства. Робота підприємства в значній мірі залежить від урожаю в сировинній зоні. Ціни на сировину високі, що відображається на цінах та асортименті консервів.

Підприємство одне з небагатьох переробних на Вінниччині, яке працює з радянських часів у стабільному режимі. Збережено спеціалізацію - виготовлення консервованих овочів і фруктів, соків, джемів. Виробництво продукції налагоджено відповідно до сучасних стандартів, зокрема міжнародних. Та європейські ринки практично недоступні через мізерну квоту на експорт.

Аби зменшити залежність від виробників плодоовочевої продукції, яка зростає з кожним роком, вирощують власну. До структури підприємства

входить господарство «Дари ланів», з високоінтенсивними садками.

Ключовою проблемою ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» є збереження конкурентоспроможності своєї продукції. Гармонізація українського законодавства з європейським в рамках імплементації Угоди про Асоціацію сформувала чітку програму дій стосовно запровадження системи безпечності харчових продуктів, яка була реалізована Товариством. На сьогодні «Могилів-Подільський консервний завод» постійно здійснює випуск продукції для різних відомих компаній/брендів з України, США, Німеччини, Литви, Латвії, Ізраїлю, Білорусі та Молдови.

Серед замовників ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»: ТОВ «Група Ритейлу України» (мережі гіпермаркетів Караван, «ТопМарт») ТМ «ПО-НАШОМУ» – Україна; ТОВ «Укр-Трейд» ТМ «Щебпак» – Україна; Мережа магазинів Фуршет – Україна; Роздрібні мережі Велика Кишеня, ВК Експрес, ВК Select, Велмарт та Чумацький шлях ТМ «ХІТ ПРОДУКТ», «1» – Україна; ТМ «Bonduelle» – Україна; ТМ «Estel», «Emela», «ОГО» – Німеччина; ТМ «RUBAN FOODS», «Бабушкины Помидоры» – США; ТМ «KRONIS» – Литва; ТМ «ROSITTEN», «GATVE» – Латвія; ТМ «ПОСОЛЬСКИЙ ДВОР» – Ізраїль; ТМ «БЕЛАЯ ХАТКА» – Білорусь; ТМ «Roada Gliei» – Молдова та ін.

Завдяки відпрацьованому механізму співпраці ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод», налагоджено виробництво продукції гарантованої якості в прийнятні терміни, а також забезпечено постійний контроль усього процесу – від замовлення упаковки, сировини, виробництва товару й до постачання на склад готової продукції.

Основною властивістю конкурентоспроможності є те, що вона показує, наскільки ефективно працює компанія для задоволення потреб своїх споживачів порівняно з компаніями-конкурентами на ринку. Рівень конкурентоспроможності товарів може бути чітко визначеним у той самий момент, коли товар потрапляє на ринок до споживачів і там фактично проходить перевірку на відповідність потребам та смакам покупців.

Продукція, яка найбільше відповідає таким вимогам, і буде найбільш конкурентоспроможною серед відповідних їй товарів-аналогів. Проте потрібно пам'ятати, що те, що сьогодні подобається покупцю найбільше, може стати йому абсолютно непотрібним вже завтра, адже ми живемо в епоху технологічних інновацій, де все змінюється надзвичайно швидкими темпами.

Внесення змін до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» внаслідок імплементації Угоди про Асоціацію України з ЄС спонукає підприємства впроваджувати системи контролю якості своєї продукції.

Побудова харчового ланцюга як носія єдиних вимог до безпечності продукції, починаючи від виробників сировини і закінчуючи простежуваністю за принципом «крок вперед», дозволяє підприємству гідно пропонувати свою продукцію на внутрішніх та зовнішніх ринках. Під «кроком вперед» мається на увазі, що кожен оператор повинен визначити, кому були відправлені партії готової продукції. «Крок назад» полягає в тому, що кожен оператор ринку повинен визначати, які саме партії сировини та від якого виробника він отримав.

Наявність у структурі виробництва ефективної системи безпечності харчової продукції, яка відповідає належним європейським практикам, дозволила ПрАТ «Могилів-Подільському консервному заводу» запропонувати своїм споживачам нові якості своєї продукції.

Вже багато років поспіль ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» визнається одним із лідерів серед плодопереробних підприємств Вінницької області. Підприємство має багатолітній досвід виробництва консервованих продуктів і спеціалізується на виробництві соків та овочевої консервації з 1999 року.

Реформування діяльності заводу полягало у забезпеченні підприємства якісною сировиною, забезпеченні належного зберігання сировини, належних технологічних умов виробництва, навчання персоналу та дотримання ним

належних гігієнічних вимог та у запровадженні системи безпеки продукції та контролю у критичних контрольних точках (НАССР).

Завдяки відпрацьованому механізму співпраці, компанія налагодила виробництво продукції високої якості та забезпечила постійний контроль усього процесу – від замовлення упаковки, сировини, виробництва товару й до постачання на склад готової продукції.

Підприємство використовує під саджання родючі сільськогосподарські землі в екологічно чистому районі Поділля. У процесі вирощування застосовуються тільки ручні методи обробки та збору. Полив і обробка ґрунту здійснюється сучасною сільськогосподарською технікою. Для зберігання зібраного врожаю використовується спеціальне холодильне обладнання на 5000 т.

Уся продукція виготовляється з натуральних інгредієнтів, з використанням сучасних технологій виробництва, і фасується переважно в скляну тару, що дає змогу максимально зберегти її якість і корисні властивості. Якість продукції перевіряється сертифікованою лабораторією. Крім того, підприємство успішно здійснює випуск продукції в сегменті PRIVATE LABEL для інших відомих компаній. Підприємством запроваджена система НАССР.

ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». Основними видами продукції є ікра кабачкова, зелений горошок, огірки консервовані, томати консервовані, асорті овочеве, перець маринований, томатний сік, томатна паста, соуси, компоти, варення, джеми, соки, соки для дитячого харчування, солод, консерви м'ясні, крупа.

Товариство підтримує кількість робочих місць на рівні 200 місць.

Дані таблиці 2.8 свідчать про нестабільність діяльності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» у 2020-2022 рр. Чистий дохід від реалізації продукції за період з 2020 р. по 2022 р. зменшився на 10,21%. На початку періоду чистий дохід від реалізації продукції становив 169961 тис. грн., у 2022 році – 152615 тис. грн.

Таблиця 2.8

Основні економічні показники господарської діяльності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» за 2020-2022 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2022 рік до 2020 року	
	2020	2021	2022	+, -	%
1. Чистий дохід, тис. грн.	169961	128500	152615	-17346	-10,21
2. Валовий прибуток, тис. грн.	24005	22862	24010	5	0,02
3. Операційний прибуток, тис. грн.	4561	4620	3934	-627	-13,75
4. Чистий прибуток, тис. грн.	2958	726	-1688	-4646	в 1,6 р.м.
5. Середньооблікова чисельність працівників, осіб.	233	237	219	-14	-6,01
6. Середньорічна вартість:					
- необоротних активів, тис. грн.	26462,5	25437	24343	-2119,5	-8,01
- в т.ч. основних засобів, тис. грн.	26462,5	20803	19717,5	-6745	-25,49
- оборотних активів, тис. грн.	97930	98134,5	116692,5	18762,5	19,16
7. Фондовіддача	6,42	6,18	7,74	1,32	20,51
8. Фондомісткість	0,16	0,16	0,13	-0,03	-17,02
9. Фондоозброєність, тис. грн./особу.	113,57	87,78	90,03	-23,54	-20,73
10. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,74	1,31	1,31	-0,43	-24,64
11. Продуктивність праці, тис. грн./особу.	729,45	542,19	696,87	-32,57	-4,47
13. Рентабельність господарської діяльності, %	1,74	0,56	-1,11	-2,85	X

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності підприємства

Валовий прибуток теж збільшився на 5 тис грн., або на 0,02%: у 2020 р. він становив 24005 тис. грн., у 2022 р. – 24010 тис. грн. Це свідчить про результативне контролювання за собівартістю продукції. Але це не вплинуло на отриманий у 2022 р. фінансовий результат. Чистий збиток у 2022 р. склав 1688 тис. грн.

Слід відмітити, що покращилось використання основних засобів, про що свідчить зростання фондовіддачі. У 2020 році вона склала 6,42, а у 2022 році – 7,74, тобто ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» отримує 7,74 грн. чистого доходу від кожної гривні, вкладеної в основні засоби. Тобто у 2020 році на 1 грн. основних засобів підприємство отримало 6,42 грн. чистого доходу, а у 2022 році – 7,74 грн.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів зменшився на 0,43 обороти і

склав 1,31 у 2022 р. ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» отримало 1,31 грн. чистого доходу з 1 грн., вкладеної у оборотні активи.

У 2022 році на ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» відбулося зменшення чисельності працівників. В порівнянні з 2020 роком - на 14 осіб і середньооблікова чисельність склала 219 працівників. Зменшення обсягів виробництва призвело до зменшення продуктивності праці на 32,57 тис. грн. / на ос. в порівнянні з 2020 роком, або на 4,47%.

У 2022 р. показник рентабельності господарської діяльності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» в порівнянні з 2020 роком погіршився на 2,85 відсоткових пункти і склав -1,11%. З 1 грн., вкладеної в господарську діяльність ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» отримало 1 коп. чистого збитку.

Аналіз активів ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» (табл. 2.9) та пасивів (табл. 2.10) проаналізуємо далі.

Таблиця 2.9

Структура та динаміка активів ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» у 2020-2022 роках

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. до 2020 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, -	%	П. с.
Необоротні активи, в т.ч.:	25979	22,21	24895	19,11	23791	15,66	-2188	-8,42	-6,55
Основні засоби	21341	18,25	20265	15,56	19170	12,62	-2171	-10,17	-5,63
Оборотні активи, в т.ч.:	90937	77,76	105332	80,86	128053	84,31	37116	40,82	6,56
Запаси	36949	31,59	32545	24,98	56304	37,07	19355	52,38	5,48
Дебіторська заборгованість за товари	11202	9,58	30021	23,05	33606	22,13	22404	в 2 р.б.	12,55
Грошові кошти та їх еквіваленти	167	0,14	268	0,21	16	0,01	-151	-90,42	-0,13
Інші оборотні активи	8755	7,49	6661	5,11	7560	4,98	-1195	-13,65	-2,51
Разом	116950	100,0	130261	100,0	151878	100,0	34928	29,87	0,00

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності підприємства

Дані таблиці 2.9 свідчать, що сума необоротних активів ПрАТ «Моги́лів-Поді́льський консервний завод» зменшились на 2188 тис грн., або на 8,42% саме за рахунок зменшення основних засобів та нематеріальних активів у 2022 р. Основні засоби у 2022 році склали 19170 тис. грн., що на 2171 тис. грн., або на 10,17% менше, ніж у 2020 році.

Оборотні активи ПрАТ «Моги́лів-Поді́льський консервний завод» збільшилися на суму 37116 тис. грн., або на 40,82%. Цьому сприяло зростання деяких складових оборотних активів, а саме: вартість запасів збільшилася на 19355 тис. грн., на 52,38%, вартість дебіторської заборгованості – на 22404 тис. грн. (в 2 рази). В той же час інші оборотні активи зменшились на 1195 тис. грн., що на 13,65% менше в порівнянні з 2020 р.

Таблиця 2.10

Структура та динаміка пасивів ПрАТ «Моги́лів-Поді́льський консервний завод» у 2020-2022 роках

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. до 2020 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, –	%	П. с.
Власний капітал, в т.ч.:	17303	14,80	15244	11,70	13556	8,93	-3747	-21,66	-5,87
Статутний капітал	14000	11,97	14000	10,75	14000	9,22	0	0,00	-2,75
Нерозподілений прибуток	-4065	-3,48	-6124	-4,70	-7812	-5,14	-3747	92,18	-1,67
Поточні зобов'язання, в т.ч.:	99647	85,20	115017	88,30	138322	91,07	38675	38,81	5,87
Короткострокові кредити банків	0,00	0,00	52201	40,07	67240	44,27	67240	100,0	44,27
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	23366	19,98	12431	9,54	15113	9,95	-8253	-35,32	-10,03
Інші поточні зобов'язання	4521	3,87	4954	3,80	4342	2,86	-179	-3,96	-1,01
Разом	116950	100	130261	100	151878	100	34928	29,87	0,00

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності підприємства

Дані таблиці 2.10 свідчать про погіршення динаміки джерел формування майна ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». Власний капітал має питому вагу на кінець 2022 р – 8,93%, всього – 13556 тис. грн., зменшився порівняно з 2020 р, на 21,66% на суму 3747 тис. грн. Відносно великий відсоток в структурі власного капіталу припадає на нерозподілений збиток підприємства – 5,14% у 2022 р.

Найбільшу питому вагу в структурі пасивів складають поточні зобов'язання. Слід зазначити, що зобов'язання ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» мають тенденцію до значного зростання, порівнюючи з 2020 р. В цілому порівнюючи з 2020 р. поточні зобов'язання зросли на 38675 тис. грн., або на 38,81%. У 2022 році 44,27% у структурі поточних зобов'язань складають короткострокові кредити банків.

У таблиці 2.11 проаналізуємо динаміку показників формування фінансових результатів ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

Таблиця 2.11

Динаміка показників формування фінансових результатів ПрАТ
«Могилів-Подільський консервний завод» у 2020-2022 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
	2020	2021	2022	р. до 2020 р.	
				+, -	%
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	233745	128500	152615	-81130	-34,71
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	209740	105638	128605	-81135	-38,68
Валовий прибуток (збиток)	24 005	22 862	24 010	5	0,02
Інші операційні доходи	1516	3378	7037	5 521	в 3,6 р.б.
Адміністративні витрати	3902	4380	5615	1 713	43,90
Витрати на збут	14539	12736	12858	-1 681	-11,56
Інші операційні витрати	2519	8064	8640	6 121	в 2,4 р.б.
Фінансові результати від операційної діяльності	4561	4620	3934	-627	-13,75
Фінансові результати до оподаткування	4575	873	-1688	-6 263	в 1,6 р.м.
Чистий прибуток (збиток)	2 958	726	-1 688	-4 646	в 1,6 р.м.

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності підприємства

Аналізуючи таблицю 2.11, можна зробити наступні висновки. У 2022 році чистий збиток склав -1688 тис грн.

Щодо аналізу відхилень 2022 р. від 2020 р., то ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» працює з спадаючою тенденцією. Це проявляється у зменшенні чистого доходу на 81130 тис грн., що на 34,71%, відповідно і зменшенням собівартості продукції – на 81135 тис грн., що на 38,68%.

У таблиці 2.12 проаналізуємо фінансову стійкість ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

Таблиця 2.12

Оцінка фінансової стійкості підприємства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 до 2020 року
				+, –
Коефіцієнт автономії	0,15	0,12	0,09	-0,06
Маневреність робочого капіталу	-3,62	-5,41	-6,05	-2,43
Коефіцієнт фінансової залежності	6,76	8,55	11,20	4,44
Співвідношення власного капіталу і поточних зобов'язань	0,17	0,13	0,10	-0,08
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,15	0,12	0,09	-0,06

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності підприємства

У ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» коефіцієнт автономії у 2020 році становив 0,15, у 2021 році – 0,12, у 2022 році – 0,09, що свідчить про майже повну залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування, таких як заборгованість або кредити.

Оптимальним значенням коефіцієнта фінансової залежності є коефіцієнт 2,0. У ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» цей показник у 2020 році – 6,76, а у 2021 році – 8,55, у 2022 році – 11,20. Це свідчить про збільшення питомої ваги залучених коштів у фінансуванні ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

Коефіцієнт маневреності робочого капіталу показує частку власного капіталу, яка вкладена в поточну діяльність, або яка капіталізована, яка у 2020 році – -3,62, і у 2021 році – -5,41, а у 2022 році – -6,05, що на 2,43 гірше, ніж у 2020 році.

Коефіцієнт співвідношення власного та залученого капіталу. Дані таблиці 2.12 свідчать про зменшення показника в динаміці: у 2020 році – 0,17, у 2021 році – 0,13, у 2022 році – 0,10, що свідчить про збільшення залежності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» від зовнішніх інвесторів і кредиторів. Цей коефіцієнт показує, скільки власного капіталу припадає на 1 гривню залученого – у 2022 році це лише 10 коп.

Проведемо оцінку рівня ефективності господарської діяльності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» в цілому (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Оцінка рівня ефективності господарської діяльності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 до 2020 року
				+, –
Рентабельність продукції, %	10,27	17,79	15,73	5,46
Рентабельність господарської діяльності, %	1,74	0,56	-1,11	-2,85
Рентабельність активів, %	0,59	0,15	-0,30	-0,89
Рентабельність власного капіталу, %	17,10	4,76	-12,45	-29,55

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності підприємства

На основі даних таблиці 2.13 можна зробити висновки, що рентабельність продукції збільшилась на 5,46% у 2022 році порівняно із 2020 роком. Це означає, що в 2020 році на 1 грн., вкладену у собівартість припадає 10,27 грн. валового прибутку, в 2021 р. – 17,79 грн., у 2022 році – 15,73 грн. валового прибутку.

Рентабельність господарської діяльності зменшилась на 2,85 відсоткових пункти у 2022 році порівняно із 2020 роком і склала -1,11%, тобто підприємство отримує майже 1 коп. збитку з 1 грн. витрат. Рентабельність активів у 2020 році становила – 0, 59%, а у 2021 році – 0,15%, у 2022 році – -0,30%, що свідчить про збитковість підприємства.

Рентабельність власного капіталу скоротилася на 0,89 відсоткових пункти у 2022 році порівняно із 2020 роком. В 2020 році на 1 грн. власного капіталу припадало 17 коп. чистого прибутку, а в 2021 році – майже 5 коп. чистого прибутку, а у 2022 році вже збиток у сумі 13 коп.

Негативним, в результатах господарської діяльності підприємства є:

- протягом періоду свого існування ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» із року в рік погіршувало показники економічної діяльності. Це передусім результат неефективної системи управління;
- аналіз показав, що має місце високий рівень ризиків і низька стійкість підприємств в перспективі. У 2020-2022 рр. власні фінансові ресурси не використовувались для фінансування обігових коштів;
- присутній ризик недостатності фінансування для продуктивного здійснення діяльності.

ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» вдалося істотно укріпити свої позиції на внутрішньому ринку:

– якість товарів ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» визнана міжнародними колегами по галузі, про що говорить участь у міжнародних ярмарках та виставках. Торговельна марка «Дари ланів», яка випускається на ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». Підприємство самостійно вирощує овочі та фрукти для своєї продукції. ТМ «Дари ланів» випускає більш ніж 80 найменувань продукції. Виготовляє 4 види джемів: вишневий, смородиновий, абрикосовий та полуничний.

– в ході аналізу відмічене негативне зменшення майже за усіма показниками, що характеризують використання виробничих ресурсів підприємства. Підприємство знаходиться на межі банкрутства. За результатами 2022 року отриманий збиток у сумі 1688 тис. грн., зумовлений коливанням валютного курсу, у зв'язку з наявністю заборгованості за імпортні товари в іноземній валюті.

2.3. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства

Беручи до уваги внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на фінансово-господарську діяльність ПАТ «Могилів-Подільський консервний завод», слід зазначити, що для вирішення фінансових проблем на підприємстві та встановлення шляхів їх подолання з використанням механізму фінансового попереднього оздоровлення, доцільно оцінювати фінансове стан підприємства за певними групами показників. Серед них домінуюче місце приділяється окремим показникам ліквідності та платоспроможності, між якими існує тісний взаємозв'язок, що дозволяє визначити напрями мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів підприємств та встановити їх реабілітаційний потенціал з метою запобігання неплатоспроможності.

Для запобігання банкрутству та виявлення симптомів фінансової кризи необхідно провести економічний аналіз діяльності суб'єкта господарювання на максимально тривалому періоді його фінансування, визначити негативні та позитивні фактори підприємницької діяльності. внутрішні та зовнішні фактори економічної нестабільності, повна реалізація економічного потенціалу і т. д. [85, с. 160].

Отже, для оцінки ймовірності банкрутства ПАТ «Могилів-Подільський консервний завод» як об'єкт дослідження ми вибрали 4 моделі:

- модель Альтмана;
- модель Ліса;
- модель Таффлера і Тішоу;
- модель Терещенка [77, с. 173].

У США найбільш широко розповсюдженим підходом до аналізу ризику банкрутства підприємства є підхід Альтмана, який полягає в наступному:

- формується набір окремих фінансових показників підприємства, які на підставі попереднього аналізу мають найбільше відношення до властивості банкрутства. Сукупність таких показників (N) у N-вимірному

просторі, утворює гіперплощину, яка щонайкраще відокремлює успішні підприємства від підприємств-банкрутів, на підставі даних дослідженої статистики. Рівняння цієї гіперплощини має вигляд:

$$Z = \sum \alpha_i \times K_i, \quad (2.1)$$

де, K_i – фінансові показники бухгалтерської звітності;

α_i – отримані в результаті аналізу ваги;

– здійснюючи паралельне перенесення площини, можна спостерігати, як перерозподіляється число успішних і неуспішних підприємств, що потрапляють в ту або іншу частину, відсічену даною плоскістю. В залежності від значення Z-показника по певній шкалі проводиться оцінка вірогідності банкрутства:

- якщо $Z < 1,81$ – вірогідність банкрутства дуже висока;
- якщо $1,81 < Z < 2,675$ – вірогідність банкрутства середня;
- якщо $2,675 < Z < 2,99$ – вірогідність банкрутства невелика;
- якщо $Z > 2,99$ – вірогідність банкрутства дуже низька.

Проведемо розрахунок ймовірності банкрутства по моделі Альтмана в табл. 2.14:

Таблиця 2.14

Оцінка ймовірності банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» за 2020-2022 рр. (модель Альтмана)

Фінансові показник	Роки		
	2020	2021	2022
X1 – коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	-3,62	-5,41	-6,05
X2 – рентабельність активів за нерозподіленим прибутком	0,59	0,15	-0,30
X3 – рентабельність активів по ЕБІТ	0,92	0,93	0,70
X4 – коефіцієнт співвідношення власного та позикового капіталу	0,17	0,13	0,10
X5 – коефіцієнт обігу усіх активів	1,37	1,04	1,08
Z-Альтмана = $1,2 \cdot X1 + 1,4 \cdot X2 + 3,3 \cdot X3 + 0,6 \cdot X4 + 1,0 \cdot X5$	0,77	-2,24	-4,36

Джерело: розраховано автором

Виходячи з даних розрахунків, будуємо таблицю 2.14 оцінки ймовірності банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

Проаналізувавши результати розрахунків по моделі Альтмана, ми бачимо, що фактичне значення Z-Альтмана протягом всього досліджуваного періоду має дуже велику різницю у показниках: у 2020 році показник склав 0,77, що свідчить про велику ймовірність банкрутства; за показником 2021 року ми робимо висновок, що ймовірність банкрутства ще більша; протягом 2022 року підприємство характеризується поганим фінансовим станом і відповідно ймовірність банкрутства дуже висока - 4,36.

Британський економіст В. Ліс розробив чотири факторну модель оцінювання фінансового стану. При $T_l > 0.037$ рівень фінансового стану вважається високим, а ймовірність банкрутства невеликою.

Проведемо розрахунок ймовірності банкрутства по моделі Ліса в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Оцінка ймовірності банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» за 2020-2022 рр. (модель Ліса)

Фінансовий показник	Роки		
	2020	2021	2022
X1 – частка оборотних засобів в активах	0,32	0,25	0,37
X2 – рентабельність активів за прибутком від реалізації	4,82	4,62	4,25
X3 – рентабельність активів за нерозподіленим прибутком	0,59	0,15	-0,30
X4 – коефіцієнт співвідношення власного та залученого капіталу	0,17	0,13	0,10
Z-Ліса = $0,063 \cdot X1 + 0,092 \cdot X2 + 0,057 \cdot X3 + 0,001 \cdot X4$	0,50	0,45	0,40

Джерело: розраховано автором

Результати розрахунків за таблицею 2.15, свідчать, що за моделлю Ліса, величини показників протягом 2020-2022 років перевищують теоретичне значення 0,037. Можна зробити висновок, що ймовірність банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» дуже низька.

За методикою британських вчених Р. Таффлера і Г. Тішоу для оцінки ризику банкрутства підприємств використовується чотирьох факторна прогнозна модель розрахунку Z-показника. Якщо величина Z-показника більше за 0,3, ризик банкрутства невеликий та спостерігається стійке

фінансове становище; якщо менше за 0,2, ризик банкрутства великий.

Проведемо розрахунок ймовірності банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» за моделлю Таффлера у таблиці 2.16.

Таблиця 2.16

Оцінка ймовірності банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» за 2020-2022 рр. (модель Таффлера і Тішоу)

Фінансовий показник	Роки		
	2020	2021	2022
X1 – коефіцієнт покриття зобов'язань чистим прибутком	0,03	0,01	-0,01
X2 – доля оборотних активів, сформованих за рахунок зобов'язань	1,00	1,00	1,00
X3 – доля поточних зобов'язань у валюті балансу	0,85	0,88	0,91
X4 – коефіцієнт обігу усіх активів	1,37	1,04	1,08
Z-Таффлера = $0,53 \cdot X1 + 0,13 \cdot X2 + 0,18 \cdot X3 + 0,16 \cdot X4$	0,52	0,46	0,46

Джерело: розраховано автором

Проаналізувавши результати розрахунків у таблиці 2.16, спостерігаємо наступну тенденцію: по моделі Таффлера і Тішоу, критичне значення Z не спадає до критичного значення 0,2, але у 2020-2022 роках показник становив 0,46-0,50, що свідчить про середній ризик банкрутства.

Модель О. Терещенка має три нормативні значення для оцінки ймовірності банкрутства на підприємстві:

- коли $ZTER > 2$ – банкрутство не загрожує;
- коли $1 < ZTER < 2$ – фінансова стійкість порушена;
- коли $0 < ZTER < 1$ – існує загроза банкрутства.

Тобто, коли $ZTER > 2$ – у підприємства непогані довгострокові перспективи, а якщо $0 < ZTER < 1$ – банкрутство більш ніж ймовірне [75].

Проведемо розрахунок ймовірності банкрутства по моделі Терещенко: в таблиці 2.17.

Дані таблиці 2.17 свідчать про загрозу банкрутства у 2022 році.

Таблиця 2.17

Оцінка ймовірності банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» за 2020-2022 рр. (модель Терещенка)

Фінансові показник	Роки		
	2020	2021	2022
X1 відношення грошових надходжень до зобов'язань;	1,71	1,12	1,10
X2 відношення валюти балансу до зобов'язань;	1,17	1,13	1,10
X3 відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;	0,59	0,15	-0,30
X4 відношення прибутку до виручки;	1,74	0,56	-1,11
X5 відношення виробничих запасів до виручки;	0,07	0,23	0,22
X6 відношення виручки до основного капіталу.	13,51	8,43	11,26
Z-ТЕР = $1,5 \cdot X1 + 0,08 \cdot X2 + 10 \cdot X3 + 5 \cdot X4 + 0,3 \cdot X5 + 0,1 \cdot X6$	18,67	6,97	-5,59

Джерело: розраховано автором

На основі проведених розрахунків та отриманих даних у попередніх таблицях, ми побудуємо зведену таблицю 2.18 оцінки ймовірності банкрутства, де розмістимо показники до відповідної групи ймовірності банкрутства.

Таблиця 2.18

Порівняльна характеристика результатів моделювання банкрутства підприємства з використанням різних методик

Моделі ймовірності банкрутства	Ймовірність банкрутства	Нормативне значення	Роки		
			2020	2021	2022
Модель Альтмана	Мала	$> 2,99$			
	Можлива	$2,675 < 2,99$			
	Велика	$1,81 < 2,675$			
	Банкрут	$< 1,81$	0,77	-2,24	-4,36
Модель Ліса	Мала	$> 0,037$	0,50	0,45	0,40
	Можлива	-			
	Велика	$< 0,037$			
	Банкрут	-			
Модель Таффлера	Мала	$> 0,3$	0,52	0,46	0,46
	Можлива	$0,2 < 0,3$			
	Велика	$< 0,2$			
	Банкрут	-			
Модель Терещенка	Мала	> 2	18,67	6,97	
	Можлива	$1 < 2$			
	Велика	$0 < 1$			
	Банкрут	< 0			-5,59

Джерело: розраховано автором

За даними таблиці 2.18, робимо висновок, що дві моделі з чотирьох, обраних нами для проведення оцінки ймовірності банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» показали, що підприємство є банкрутом, що свідчить про спад його фінансової діяльності та порушення механізму фінансової безпеки підприємства.

Розрахована сукупність показників оцінки фінансового стану свідчить, що ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» є санаційно спроможним, проте рівень її за роками діяльності неоднаковий. Це пояснюється розбіжною здатністю підприємства раціонально організовувати рух грошових потоків, цілеспрямовано використовувати власні та позичені фінансові ресурси, зберігати автономію, забезпечувати ліквідність активів та виконувати поточні зобов'язання.

27.01.2022 р. до Господарського суду Вінницької області надійшла заява ТОВ ФК «Ю-Бейс» б/н від 24.01.2022 року про відкриття провадження у справі про банкрутство ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

Ухвалою суду від 26.04.2022 р. відкрито провадження у справі про банкрутство ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод», визнано вимоги кредитора - Головного управління ДПС у Вінницькій області - основного боргу, введено процедуру розпорядження майном боржника, призначено розпорядником майна арбітражного керуючого Беркута М.С., призначено попереднє засідання на 27.04.2022 р., здійснено офіційне оприлюднення повідомлення про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника - ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» на офіційному веб-порталі судової влади України та надано строк кредиторам для пред'явлення до суду заяв з грошовими вимогам до боржника 30 днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Ухвалою суду від 15.06.2022 р. визнано грошові вимоги Головного управління ДПС у Вінницькій області, ПАТ «Банк «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ», ТОВ «Фінансова компанія «Ю-Бейс». Встановлено перелік та розмір

визнаних судом вимог кредиторів, що підлягають внесенню розпорядником майна Беркутом М.С. до реєстру вимог кредиторів ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

Також вказаною ухвалою призначено справу до розгляду в підсумковому судовому засіданні на 26.07.2022 року.

В судовому засіданні 26.07.2022 р. судом сповіщено, що 26.07.2022 р. на електронну адресу суду від представника боржника, адвоката Семенчук О.А. надійшло клопотання про відкладення підсумкового засідання, у зв'язку з тим, що остання не в змозі прибути в судове засідання, оскільки приймає участь в інших судових засіданнях.

В клопотанні також зазначено, що договір про надання правової допомоги з боржником було укладено лише 25.07.2022 р. та частково передані матеріали справи, а тому у представника є необхідність ознайомитись з матеріалами справи.

Також судом повідомлено, що 26.07.2022 р. на електронну адресу суду від арбітражного керуючого Беркута М.С. надійшло клопотання № 02-01/21-61 від 25.07.2022 р. про відкладення підсумкового засідання на іншу дату, оскільки інвентаризацію майна ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» вдалось завершити та підписати 22.07.2022 р., після отримання необхідних бухгалтерських документів та відомостей щодо проведення інвентаризації майна боржника виникла можливість у арбітражного керуючого Беркута М.С. 25.07.2022 р. замовити проведення аналізу фінансової звітності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» відповідно до Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 року № 14.

Враховуючи наведене, з метою виконання завдань господарського судочинства та дотримання його основних засад, в зв'язку з необхідністю надання розпорядником майна додаткових документів, що підтверджують

повноту здійснення заходів в процедурі розпорядження майном арбітражний керуючий просить відкласти підсумкове засідання на іншу дату.

В судовому засіданні 26.07.2022 р. арбітражний керуючий Беркут М.С. підтримав вказане клопотання та просив суд його задовольнити.

Представник ТОВ ФК «Ю-Бейс» не заперечив щодо задоволення клопотання про відкладення підсумкового засідання.

Відповідно до статті 44 Кодексу України з процедур банкрутства під розпорядженням майном розуміється система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження, ефективного використання майнових активів боржника, здійснення аналізу його фінансового стану, а також визначення наступної процедури (санації чи ліквідації). Процедура розпорядження майном боржника вводиться строком до 170 календарних днів.

Відповідно до частини 1 статті 49 Кодексу України з процедур банкрутства, у підсумковому засіданні суду у процедурі розпорядження майном боржника здійснюється перехід до наступної судової процедури (процедури санації, ліквідації) або закривається провадження у справі.

Відповідно до частини 2 статті 49 Кодексу України з процедур банкрутства, до закінчення процедури розпорядження майном боржника збори кредиторів приймають одне з таких рішень: схвалити план санації та подати до господарського суду клопотання про введення процедури санації і затвердження плану санації; подати до господарського суду клопотання про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

У разі наявності обставин, що не дають зборам кредиторів можливості у встановлені строки прийняти одне з таких рішень, збори кредиторів можуть прийняти рішення про звернення до господарського суду з клопотанням про продовження строку процедури розпорядження майном у межах граничних строків, визначених цим Кодексом.

З огляду на викладене, зважаючи на клопотання представника боржника та розпорядника майна про відкладення підсумкового засідання,

враховуючи відсутність рішення кредиторів щодо подальшої процедури відносно боржника, з метою забезпечення виконання завдання підсумкового засідання, суд вважає за доцільне відкласти підсумкове засідання на 06.09.2022 р..

Також враховуючи, що арбітражний керуючий Беркут М.С. та представник ТОВ ФК «Ю-Бейс», адвокат Хромеев Д.С. знаходяться в м. Київ, з метою оперативності судового провадження, суд дійшов висновку про проведення наступного судового засідання за допомогою програмного забезпечення «EasyCon» у визначені дату і час.

Проаналізувавши фінансовий стан підприємства можемо сказати, що на ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» йде динаміка погіршення показників. Для цього необхідно приймати ефективну фінансову стратегію. Переглянути плани прогнозування та планування діяльності підприємства, залучати додаткових спеціалістів для виявлення основних проблем та факторів, що впливають негативно на підприємство. Після виявлення прогалин – спробувати мінімізувати негативний вплив для покращення діяльності підприємства.

Санація підприємства може здійснюватися шляхом:

- погашення боргів підприємства;
- злиття збиткового підприємства з фінансове міцним підприємством;
- переоформлення короткотермінових кредитів у довготермінові;
- випуску і розміщення цінних паперів для мобілізації фінансових ресурсів;
- продажу майна підприємства-боржника іншому підприємству. При цьому враховуються соціальні наслідки можливого припинення діяльності підприємства або його окремого виробництва, тощо.

Отже основними напрямками поліпшення фінансового стану ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» є:

- організація раціональної системи керування збутом;
- диверсифікованість виробничої діяльності.

Висновки до розділу 2

В процесі дослідження практичних засад функціонування ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» було зроблено наступні висновки.

1. Вже багато років поспіль ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» визнається одним із лідерів серед плодопереробних підприємств Вінницької області. Підприємство має багатолітній досвід виробництва консервованих продуктів і спеціалізується на виробництві соків та овочевої консервації з 1999 року. Основною властивістю конкурентоспроможності є те, що вона показує, наскільки ефективно працює компанія для задоволення потреб своїх споживачів порівняно з компаніями конкурентами на ринку. Ключовим є забезпечення належної якості за прийнятну ціну. ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» – це ще одне підприємство, що вдало скористалося можливостями, наданими реалізацією Угоди про асоціацію з ЄС та дією ПВЗВТ. Впровадження системи безпечності харчових продуктів, яка була реалізована товариством, та використання безмитних умов торгівлі з ЄС дозволило зберегти конкурентоспроможність власних товарів та започаткувати випуск продукції для різних відомих компаній/брендів з України, США, Німеччини, Литви, Латвії, Ізраїлю та Молдови.

2. Проаналізувавши результати господарської діяльності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» слід констатувати, що протягом періоду свого існування ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» із року в рік погіршувало показники економічної діяльності. Це передусім результат неефективної системи управління. Аналіз показав, що має місце високий рівень ризиків і низька стійкість підприємств в перспективі. У 2020-2022 рр. власні фінансові ресурси не використовувались для фінансування обігових коштів. Присутній ризик недостатності фінансування для продуктивного здійснення діяльності.

3. Проаналізували ймовірність банкрутства: дві моделі з чотирьох, обрані нами для проведення оцінки ймовірності банкрутства ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» показали, що підприємство є банкрутом, що свідчить про спад його фінансової діяльності та порушення механізму фінансової безпеки підприємства.

Розрахована сукупність показників оцінки фінансового стану свідчить, що ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» є санаційно спроможним, проте рівень її за роками діяльності неоднаковий. Це пояснюється розбіжною здатністю підприємства раціонально організовувати рух грошових потоків, цілеспрямовано використовувати власні та позичені фінансові ресурси, зберігати автономію, забезпечувати ліквідність активів та виконувати поточні зобов'язання. 27.01.2022 р. до Господарського суду Вінницької області надійшла заява ТОВ ФК «Ю-Бейс» б/н від 24.01.2022 року про відкриття провадження у справі про банкрутство ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

РОЗДІЛ 3

ПОБУДОВА СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ ПРАТ «МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД»

3.1. Організаційно-методичні засади стратегії політики фінансової санації

Передусім важливо провести стратегічний аналіз рівня фінансової безпеки підприємства, зокрема за комплексним підходом. До складу основних функцій забезпечення фінансової безпеки підприємства входять такі функції: стратегічний аналіз, стратегічне планування, контролінг, бюджетування і аудит.

Метою стратегічного аналізу є формування множини альтернатив для прийняття стратегічних рішень, які забезпечать фінансову санацію суб'єкта бізнесу на засадах проактивної політики, одночасно орієнтованої на конкурентні переваги підприємства та його прибутковість в довгостроковій перспективі з максимальним використанням потенціалу підприємства та змін у зовнішньому середовищі на свою користь.

До об'єктів стратегічного аналізу відносять: стратегічні господарські підрозділи (підрозділи диверсифікованої компанії), стратегічні зони господарювання (сегменти ринку), сектори бізнесу (напрями діяльності), окремі продукти (товари, послуги), фінанси, інвестиційні проекти.

Стратегічний аналіз слід виділяти як самостійний напрям дослідження, як окрему систему, оскільки його елементи присутні на кожному із етапів стратегічного управління: від визначення стратегічних цілей до реалізації стратегії та оцінки її ефективності.

Роль стратегічного аналізу в системі управління фінансовою санацією підприємства визначається його перевагами, які дають змогу: створити інформаційну базу для прийняття стратегічних рішень на основі оцінювання

внутрішнього та зовнішнього середовища; зменшити негативний вплив змін зовнішнього та внутрішнього середовища на результати діяльності підприємства; швидко реагувати на зміни та вносити відповідні корективи до стратегії, яка реалізується на даному етапі діяльності господарюючого суб'єкта; визначити необхідний рівень потенціалу підприємства та дію чинників зовнішнього середовища, які у поєднанні дають змогу досягнути його стратегічних цілей.

Для виявлення і оцінки рівня загроз фінансовій безпеці підприємства найбільш придатні такі методи аналізу, як SWOT-аналіз та PEST-аналіз, хоча існують ще SNW-аналіз (зазвичай застосовують для більш глибокого вивчення внутрішнього середовища підприємства після проведення SWOT-аналізу) та метод розробки сценаріїв розвитку подій (один із методів прогнозування, що ґрунтується на встановленні послідовності станів об'єкта прогнозування за різних прогнозів зміни фону, на якому перебуває об'єкт).

Класична процедура SWOT-аналізу повинна включати в себе оцінку сильних і слабких сторін підприємства стосовно можливостей та загроз зовнішнього середовища, тому першим етапом є саме PEST-аналіз (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

PEST-аналіз ризиків ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»

Політика – Р	Економіка – Е
війна з росією; нестабільна політична ситуація; постійна зміна керівництва державних регулюючих органів; зміна та недосконалість законодавства; відсутність реалізації нормативно-правового забезпечення щодо регулювання питань надання фінансової допомоги підприємствам галузі та проведення відповідної кредитної політики	нестабільний економічний розвиток держави; високий рівень інфляції; недофінансування державних інвестиційних програм; відсутність резервного або інвестиційного фонду розвитку галузі; нерозвиненість внутрішнього інвестиційного ринку; нестабільний курсу гривні
Соціум – S	Технологія – Т
- зміни в структурі доходів населення; - зміна структури видатків населення; - рівень кваліфікації кадрів	застаріле обладнання, яке не орієнтовано на економію; низька ефективність залучення нових технологій, розробки та впровадження ноу-хау;

PEST-аналіз є попереднім етапом загального аналізу ризиків інвестиційних проектів. Але і на цьому етапі можна визначити загальні для всієї системи ризику. Так, характерні ризики, які мають систематичний характер:

1. Політичний ризик: політична нестабільність, що призводить до частой зміни керівництва держави і водночас курсу економічної політики держави та неприйняття і невиконання нормативно-правового підґрунтя розвитку галузі.

2. Економічний ризик: зростання інфляції, знецінення національної валюти, і як наслідок, зниження платоспроможності, що призводить до зростання боргових зобов'язань і зниження темпів відтворення.

3. Соціальний ризик: зростання безробіття, зниження купівельної спроможності населення призводять до недофінансування і неможливості здійснювати інвестиційну діяльність, зниженню доступності банківських кредитів.

4. Технологічний ризик: застаріле обладнання та труднощі в розробці та впровадженні новітніх технологій виробництва.

Як видно, ризики розташовані в порядку їх виникнення. Тобто можна констатувати, що політична нестабільність призводить до економічних втрат, які виражаються в зниженні платоспроможності всієї економічної системи та технологічному відставанні виробництва.

Стратегічний баланс підприємства полягає у поєднанні факторів, які негативно та позитивно впливають на діяльність організації (загроз і можливостей) та зокрема на стан фінансової безпеки, що об'єктивно існують у зовнішньому середовищі та суб'єктивно оцінені керівниками, з порівняно сильними та слабкими сторонами її діяльності. Фінансовий стан підприємства залежить від того, наскільки успішно воно здатне реагувати на різноманітні впливи ззовні. Аналізуючи зовнішню ситуацію, необхідно виділяти найбільш суттєві на конкретний період часу фактори. Взаємопов'язуючи розгляд цих факторів з можливостями підприємства

можна вирішувати виникаючі проблеми. При вирішенні різного рівня задач необхідно також чітко уявляти, чи піддаються критичні фактори контролю з боку компанії. Чи є вони внутрішніми або зовнішніми, піддаються змінам зусиллями компанії або це зовнішні події, на які компанія впливати не в змозі.

Одним з найпоширеніших методів, що оцінюють в комплексі внутрішні і зовнішні фактори, що впливають на розвиток підприємства можна назвати SWOT-аналіз. Матриця SWOT-аналізу представляється у своєрідній формі, що не містить остаточної інформації для прийняття управлінських рішень, але дає змогу впорядкувати процес аналізу інформації з використанням власних думок та оцінок. Для керівника, якщо він зорієнтований на поточну роботу, застосування SWOT-аналізу, є корисним, оскільки заставляє замислитися над ситуацією, що склалася, і подумати над перспективою.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» має можливість домінувати на ринку плодоовочевої консерви, що дасть змогу отримати більший прибуток. Його спеціалізація на виробництві плодоовочевих консервів протягом багатьох років забезпечить пом'якшення загрози з боку сучасних автоматизованих підприємств, які стрімко розвивають власне виробництво консервних виробів.

Формування стратегічних цілей та завдань стратегії. Для формування стратегічних цілей підприємству необхідно: - можливості досягнення мети узгодити із загрозою потенційного банкрутства; - визначити умови реалізації мети:

- 1) достатній обсяг капіталу й активів, їх оптимальну структуру, ефективне і раціональне використання;

- 2) допустимий рівень фінансових ризиків у процесі господарювання.

Система стратегічних цілей формує стратегічну модель розвитку підприємства.

Матриця SWOT-аналізу ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»

Зовн.фактори	Можливості	Загрози
Внутр. фактори		
Сильні сторони S	Маючи потужну матеріальну та конструкторську бази та орієнтуючись на нові запити споживачів, команда підприємства має сприятливе поле для вдосконалення систем автоматизації, проектування та виробництва. Контроль над значною часткою ринку консерв (домінування) у м. Могилів-Подільський (60–70%) Відносно низький рівень конкуренції виробників консерв Налагоджені ділові зв'язки зі споживачами продукції і постачальниками сировини Діяльність у прикордонній зоні та можливість виходу на зарубіжні ринки В	Багаторічний досвід роботи на ринку забезпечує підприємству впевнені стійкі позиції у порівнянні з конкурентами
Слабкі сторони W	Високий рівень зношеності основних засобів підприємства неминуче призводить до скорочення термінів виробництва товарів. Компенсація можлива за рахунок власних коштів ПАТ «Могилів - Подільський консервний завод» Недостатня прибутковість через високі витрати на упаковку та склотару. Сезонність виробництва та нестабільна якість, що залежить від урожайності Відсутність ефективної служби маркетингу Зростання рівня конкуренції; поступове зниження попиту на основні види продукції	Для розвитку кредитних відносин необхідні певні умови. Підприємство має матеріально гарантувати кредитуру виконання кредитних зобов'язань – мати грошові чи товарно-матеріальні цінності.

Конкретизація розробленої стратегії за періодами її реалізації. Розроблення фінансової стратегії підприємства знаходить конкретне відображення у фінансових показниках – цільових стратегічних нормативах, зокрема таких:

- щорічний темп приросту власного капіталу підприємства;
- мінімальна частка власного капіталу в загальному обсязі використаного капіталу підприємства;
- рентабельність власного капіталу підприємства;
- мінімальний рівень ліквідності активів підприємства;
- прийнятний рівень фінансових ризиків тощо.

Під час конкретизації фінансової стратегії за періодами її реалізації забезпечується узгодженість стратегічних нормативів у часі.

Розроблення фінансової політики за напрямками фінансової діяльності. Фінансову стратегію розробляють з урахуванням перспектив фінансового розвитку підприємства і, відповідно до основних аспектів його фінансової діяльності, формують фінансову політику. Разом з тим, розроблення і проведення фінансової політики підприємства, базуючись на фінансовій стратегії, дають змогу вирішувати конкретні завдання за відповідними напрямками його фінансової діяльності. Тобто фінансова стратегія орієнтує на ті варіанти рішень, які забезпечують досягнення поставленої мети.

Система формування фінансової політики підприємства щодо напрямів його фінансової діяльності має такі складові:

1) управління капіталом: - визначення вартості капіталу; - оптимізація структури капіталу; - кредитна політика; - інвестиційна політика;

2) управління активами: - формування стратегії фінансування оборотних та необоротних активів; - фінансове управління товарно-матеріальними цінностями, грошовими активами, дебіторською заборгованістю; - управління необоротними активами в частці основних засобів, нематеріальних активів;

3) управління інвестиціями: - управління реальними інвестиціями; - управління фінансовими інвестиціями; - управління інвестиційним портфелем;

4) управління грошовими потоками: - управління грошовими потоками від фінансової діяльності; - визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках;

5) управління прибутком підприємства: - управління формуванням та розподілом прибутку; - управління використанням чистого прибутку; - дивідендна політика;

6) управління фінансовими ризиками: - виявлення фінансових ризиків; - встановлення основних факторів впливу на рівень фінансових ризиків; -

оцінювання фінансових ризиків; - розроблення механізму нейтралізації фінансових ризиків; виявлення ознак кризового стану; - недопущення банкрутства підприємства; - локалізація кризових явищ; - фінансова стабілізація підприємства; - запобігання повторенню кризи.

Процес стратегічного планування посідає центральне місце в системі стратегічного управління та менеджменту фінансової санації підприємств. Результатом стратегічного планування є стратегічний план (стратегія) забезпечення фінансової безпеки підприємства. Метою стратегічного планування є встановлення певного порядку дій для підготовки ефективного функціонування конкурентоспроможного підприємства. Така стратегія повинна відповідати як фінансові стратегії, так і загальні стратегії підприємства, відповідати його цілям та завданням. Стратегію забезпечення фінансової санації підприємства слід розглядати як модель, яка необхідна для досягнення певних цілей у рамках корпоративної і фінансової стратегії шляхом координації, розподілу та використання фінансових ресурсів підприємства з метою забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємства. У складі стратегії задаються складова (частка) корпоративної місії і цілі, що стосуються фінансової безпеки, результати аналізу внутрішнього і зовнішнього фінансового середовища, якісні і кількісні параметри використання фінансових ресурсів, які задовольняють вимогам забезпечення належного рівня фінансової безпеки, відповідальні за реалізацію намічених заходів, обсяг і джерела фінансових ресурсів (бюджет), потрібних для забезпечення фінансової безпеки підприємства [76].

Необхідність визначення періоду стратегічного планування, коригування або перегляду стратегій залежить від конкретних умов; вони визначають також ступінь деталізації стратегічних планів.

Головними перевагами стратегічного планування: зв'язок поточних рішень з майбутніми результатами, організоване осмислення рішень з прогнозуванням їхніх наслідків; орієнтація на пошук альтернативних варіантів досягнення цілей, тобто допустимих цілей у межах визначених

цілей та наявних обмежень; визначення можливостей і загроз, сильних та слабких сторін діяльності підприємства, врахування їх при встановленні цілей і формулюванні стратегій для забезпечення впливу на ці аспекти; розподіл відповідальності не лише між напрямками діяльності, а й між поточною та майбутньою діяльністю.

Головними недоліками практичного застосування системи стратегічного планування фінансової санації на підприємстві можуть стати: відсутність необхідної інформації для прийняття стратегічних рішень та розробки стратегічних планів, як наслідок, спостерігається низький рівень обґрунтованості планових документів; відсутність альтернативних планів; недостатнє використання науково-методичного арсеналу планування: сценаріїв і методів ситуаційного планування; слабо розвинена система поточного аналізу, контролю та коригування стратегічних планів; недосконала система стимулювання працівників, які беруть участь у розробці та виконанні стратегічних заходів; недостатній рівень організаційного, соціально-психологічного та фінансового забезпечення стратегічного планування.

В основі застосування принципу контролінгу до процесу забезпечення фінансової санації підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, зворотного зв'язку та інформаційної забезпечення. Сутність контролінгу фінансової санації підприємства – це самоорганізована система, яка забезпечує інтеграцію, організацію і координацію всіх фаз управління фінансовою безпекою та фінансовим станом підприємства. Контролінг є важливим засобом успішного функціонування підприємства, оскільки: забезпечує керівництво і власника підприємства інформацією для прийняття управлінських рішень, управління ресурсами шляхом інтеграції процесів збирання, обробки, підготовки, аналізу, інтерпретації інформації; забезпечує виживання підприємства на рівнях тактичного і стратегічного управління; сприяє оптимізації залежності «виручка – витрати – прибуток». Впровадження на підприємстві системи

фінансового контролінгу дозволяє підвищити ефективність всього процесу управління фінансовою санацією та діяльністю всього підприємства.

Із досвіду практичної роботи, можна стверджувати, що найважливішою умовою фінансової санації є побудова належної системи планування та контролю руху потоків грошових коштів. Система управління потоками грошових коштів в короткостроковій та середньостроковій перспективі містить ідею забезпечення фінансової стабільності підприємства шляхом погодження строків надходження грошових коштів із строками їх використання.

Основою такої системи є бюджетне планування (бюджетування). Бюджетуванням фінансової санації виступає управлінська технологія, яка передбачає розробку бюджетів в цілому по підприємству і окремих структурних одиницях і застосування котрої забезпечуватиме належний рівень фінансової стійкості та безпеки підприємства. Результатом бюджетування у сфері фінансової санації бізнесу є фінансовий план (бюджет), в якому визначено необхідний для реалізації намічених заходів (управлінських рішень) щодо забезпечення фінансової безпеки обсяг фінансових ресурсів, а також джерела їх надходження. В межах стратегічного плану розробляється забезпечення за двома складовими бюджету: 1-й – на поточний рік (виділяється у складі стратегічного бюджету), 2-й – сам стратегічний бюджет на весь період дії стратегічного плану, який носить прогнозний характер. Процес підготовки бюджету забезпечення фінансової санації підприємства включає чотири етапи: складання бюджету планового періоду; виконання бюджету в цілому по підприємству і окремих структурних одиницях; контроль виконання бюджету з використанням моніторингу.

Складання бюджетів можна згрупувати на за такими принципами:

1. Узгодження цілей, що вимагає початку процесу бюджетування «знизу вгору», оскільки керівники низової ланки краще володіють ситуацією на ринку і зі свого боку більш точно забезпечують реалізацію бюджетів.

Потім бюджетні плани узгоджуються з керівниками середньої і вищої ланки управління для забезпечення відповідності цілям підприємства. При цьому процес бюджетування змінює напрямок і реалізується за схемою «згори вниз».

2. Установлення пріоритету відносно завдання і координації бюджетування, що забезпечує використання дефіцитних ресурсів у найбільш вигідному напрямку.

3. Співпідпорядкованість, що припускає, що кожний підрозділ підприємства планує й відповідає тільки за ті економічні показники, на які воно впливає.

4. Відповідальність, що передбачає передачу кожному підрозділу функції контролю за виконанням своєї частини бюджету разом з повноваженнями здійснювати при необхідності координуючі заходи.

5. Постійність цілей, яка припускає, що встановлені базові показники принципово не міняються протягом планового періоду.

Отже, головна мета фінансової санації підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні та високий потенціал розвитку в майбутньому.

Головна умова фінансової санації бізнесу – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні завдати фінансової шкоди підприємству, небажано змінити структуру капіталу, примусово ліквідувати підприємство. Управління фінансовою безпекою входить в загальну систему управління санацією підприємства, являючи найважливішу його функціональну підсистему, яка забезпечує реалізацію управлінських рішень переважно в фінансовій сфері його діяльності. Мета управління фінансовою санацією підприємства – реалізація її головного фінансового інтересу і основних задач функціонування.

Основними принципами управління фінансовою санацією підприємства слід визначити:

– первинність господарського законодавства; застосування програмно-

цільового управління; обов'язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії;

- інтегрованість підсистеми управління фінансовою санацією та фінансовою безпекою із загальною системою фінансового менеджменту;

- забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства, окремих його підрозділів і персоналу; взаємна матеріальна відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансової безпеки; необхідність постійного моніторингу реальних і потенційних загроз; відповідність заходів щодо забезпечення фінансової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії;

- координація реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки; необхідність і своєчасність удосконалення в разі потреби системи фінансової безпеки; наявність зворотного зв'язку;

- необхідність організаційного і методичного оформлення підсистеми фінансової безпеки; мінімізація витрат на забезпечення загального фінансового оздоровлення суб'єкта бізнесу.

Елементами механізму управління фінансовою санацією підприємства є: сукупність фінансових інтересів; функції, принципи і методи управління; організаційна структура; управлінський персонал; техніка і технології управління, фінансові інструменти, критерії оцінки фінансового стану. У такому розумінні механізм забезпечення фінансової санації підприємства являє собою єдність процесу управління і системи управління.

Головний принцип збереження фінансової безпеки підприємства під час його фінансової санації – це контроль і балансування доходів і витрат економічної системи. На збереження фінансової стійкості, ліквідності і платоспроможності роблять значний вплив внутрішні (кваліфікація облікового і фінансово-економічного персоналу; кваліфікація і навички вищого керівництва підприємства; ефективність системи внутрішнього контролю; касова, податкова і платіжна дисципліна; збутова і маркетингова стратегія підприємства) та зовнішні (законодавча і нормативна база, яка

регулює господарську діяльність; платоспроможність дебіторів; діяльність (протиція) державних органів і органів місцевої самоврядності; активність кредиторів по вимозі боргів; ефективні ділові стосунки з фінансово-банківською системою; надійність партнерів і контрагентів) чинники.

Небезпеки і загрози, що впливають на фінансовий стан і безпеку суб'єкта господарювання, також можна розділити на зовнішні і внутрішні. Головними зовнішніми небезпеки і загрозами є: скупка акцій, боргів підприємства небажаними партнерами; наявність значних фінансових зобов'язань в підприємства (як великої величини позикових засобів, так і великих заборгованостей підприємству); криза грошової і фінансово-кредитної систем; нестабільність економіки; недосконалість механізмів формування економічної політики держави.

До внутрішніх небезпек і загроз відносяться навмисні або випадкові помилки менеджменту в області управління фінансами підприємства, пов'язані з: вибором стратегії підприємства; управлінням і оптимізацією активів і пасивів підприємства (розробка, впровадження і контроль управління дебіторською і кредиторською заборгованостями, вибір інвестиційних проектів і джерел їх фінансування, оптимізація амортизаційної і податкової політики).

Для забезпечення якісної фінансової санації на підприємстві доцільно створити спеціалізований структурний підрозділ, який буде здійснювати аналіз фінансового стану, а також розробляти, втілювати в життя і контролювати ключові параметри фінансового стану та фінансової безпеки підприємства як складової його економічної безпеки. Як правило, орган, який в оперативному режимі проводить моніторинг фінансової санації, оперативно реагує на зміну ситуації, регулярно готує документи вищому керівництву підприємства для ухвалення рішень по тих або інших проблемах і контролює їх виконання – це служба фінансової безпеки підприємства.

3.2. Напрями застосування санації для покращення фінансового стану ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод»

Розглянемо практичне застосування санації для покращення фінансового стану ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» знаходиться у складному фінансовому стані. Необхідно оптимізувати діяльність таким чином, щоб зменшити збитковість, а в перспективі досягати прибутку. Заходи з покращення рентабельності базуються на відмові від збиткових не стратегічних секторів, збільшенні доходів та зменшенні (оптимізації) собівартості. При цьому необхідно враховувати специфіку діяльності підприємства, яка вимагає комплексного підходу.

Після аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, після оцінки фінансових показників підприємство описує фактори стратегічного розвитку ПрАТ «Могилів-подільський консервний завод» табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Комплексна характеристика діяльності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» на основі диференціації факторів стратегічного розвитку

Фактори стратегічного розвитку	ПрАТ «Могилів-подільський консервний завод»
1	2
Місія та цілі діяльності підприємства	Виробництво натуральної та екологічно чистої продукції за доступними цінами. Кінцева ціль – задоволення найвибагливіших смаків клієнтів.
Різноманітність продукції, що виготовляється	Соки та консерви фруктові, пюре, концентрати фруктових соків, ягоди заморожені, ягоди асептичні, наповнювачі фруктові, фрукти підготовлені для використання в молочних продуктах, соки заспиртовані.
Рівень і ступінь концентрації уваги на НДДКР	За час існування на підприємстві тричі проведено модернізацію виробництва.
Широта діяльності організації	Головними ринками збуту є Україна, Німеччина, Молдова, Польща.
Механізм розподілу ресурсів	Пріоритетний розподіл за окремими напрямками діяльності
Фінансові можливості, на які орієнтується підприємство у своєму розвитку	Власні ресурси

1	2
Загальний характер і природа закупівель сировини	Власна база та закупівля сировини проводиться у спеціалізованих сільськогосподарських виробників, населення
Стратегічна спрямованість діяльності	Оновлення виробничих потужностей

Оцінювання ефективності розроблення стратегії за параметрами. Цей етап формування фінансової стратегії здійснюється за такими параметрами: - узгодженість фінансової стратегії підприємства із загальною стратегією його розвитку. У процесі такого оцінювання визначається ступінь узгодження цілей і завдань, етапів та часових меж у реалізації фінансової стратегії; - узгодженість фінансової стратегії зі змінами зовнішнього фінансового середовища. Згідно з таким параметром встановлюється відповідність розробленої стратегії фінансового менеджменту прогнозованому економічному розвитку країни та змінам кон'юнктури фінансового ринку; - внутрішня збалансованість фінансової стратегії, відповідно до якої узгоджуються між собою цілі та цільові стратегічні нормативи як за окремими напрямками фінансової діяльності підприємства, так і в часових межах.

Для розроблення стратегії необхідні кошти. Група експертів, які розробляють стратегію завжди проводять оцінку інноваційного потенціалу, так як необхідно знати, на що сподіватися підприємству. Проаналізуємо інноваційний складник діяльності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». Основні кількісні показники оцінювання інноваційного потенціалу відображено в таблиці 3.4.

З даних розрахунків видно зовсім низькою активність інноваційного потенціалу є на ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод», де розраховані показники свідчать про відсутність дієвої системи реалізації будь-яких інновацій.

Таблиця 3.4

Аналіз кількісних показників інноваційного потенціалу 2023 року

Показники	Роки			Відхилення 2022 до 2021		Відхилення 2021 до 2020	
	2020	2021	2022	+-	%	+-	%
Питома вага працівників, які займаються іннов. діяльністю, %	0,52	0,46	0,69	0,23	50,0	0,17	32,7
Коефіцієнт плинності працівників високої кваліфікації, у.о.	0,01	0	0,03	0,03	300,0	0,02	200,0
Коефіц. реалізації інновац. ідей, у.о.	0,05	0,04	0,10	0,06	150,0	0,05	100,0
Коефіц. оновлення осн. засобів, у.о.	0,03	0,06	0,11	0,05	83,3	0,08	266,7
Питома вага витрат на іннов. д-ть, %	3,23	7,56	5,65	-1,91	-25,3	2,42	74,9
Коефіцієнт оновлення технології, у.о.	0,08	0,10	0,08	-0,02	-20,0	—	-
Коефіцієнт оновлення продукції, у.о.	0,06	0,06	0,10				

Тому розробляючи фінансову стратегію на період 2023-2024 рр. необхідно пописати заходи щодо підвищення інвестиційної активності. А саме, з метою вдосконалення системи інвестиційного забезпечення ПрАТ «Могилів-подільський консервний завод» пропонується структура планово-економічного відділу підприємства, що складається з 5 секторів:

- Залучення і супровід інвестицій: залучення інвесторів; консультування (підтримка під час проходження дозвільних та адміністративних процедур, необхідних для інвестування); постінвестиційний моніторинг.

- Дослідження та аналітична робота: дослідження та аналіз інвесторів (вивчення привабливих кластерів і цільових інвесторів); розроблення бази даних інвесторів; співпраця з іншими аналітичними установами (налагодження тісних зв'язків з міжнародними і внутрішніми бізнес- і науково-дослідними організаціями.

- Промоція і маркетинг: – промоція інвестиційної привабливості підприємства (просування іміджу ПрАТ «Могилів-подільський консервний

завод» як привабливого бізнес-партнера на зовнішніх ринках і створення позитивного бренду підприємства); розроблення інвестиційних та промоційних матеріалів; організація заходів (семінарів, конференцій і міжнародних виставок) та участь у заходах інвестиційного спрямування.

б. Контроль та координація фінансової стратегії. Це є останній етап, відповідно якого підприємство аналізує стратегію. Чи змінилась ситуація з підприємством, чи досягнуті цілі підприємства.

Теорія фінансової стратегії досліджує об'єктивні закономірності ринкових умов господарювання, розробляє способи і форми виживання в нових умовах, підготовки та ведення фінансових операцій. Фінансова стратегія підприємства згідно зі своєю стратегічною ціллю забезпечує: - формування та ефективне використання фінансових ресурсів; - виявлення найефективніших напрямків інвестування та зосередження фінансових ресурсів на цих напрямках; - відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства; - визначення головної загрози з боку конкурентів, правильний вибір напрямків фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами; - створення та підготовка стратегічних резервів; - ранжування та поетапне досягнення цілей [81].

Таким шляхом проходить підприємство, щоб розробити фінансову стратегію. Якщо говорити в цілому по підприємству, то низька інвестиційна привабливість і недостатня прибутковість виробничої діяльності створює реальну загрозу для підприємства як самостійної господарської одиниці і лише здешевлення кредитів, розвиток фінансового та фондового ринків дасть змогу оновити застарілі основні засоби і затратні технології виробництва.

В планах 2023 року ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» планує: збільшення обсягів виробництва продукції, яка користується великим попитом як в Україні, так і за її межами; впровадження нових технологій; реконструкцію цехів.

Показником майбутньої ефективності є економічний потенціал, розглядаючи це поняття в макроекономічному значенні, що свідчить про наявність ресурсів і можливостей. Така наявність визначається показником валового внутрішнього продукту, а отже, інтерпретуючи на мікрорівні підприємства, має значення лише обсяг виробництва та реалізації у нерозривному поєднанні з оцінкою управлінської діяльності.

Розглянемо методику оцінювання ЗЕД на прикладі ПрАТ “Могилів-Подільський консервний завод”. Обсяг експорту підприємства за 2022 р. перевищив 30% від загального обсягу реалізованої продукції. Основні країни-імпортери продукції – Ізраїль, США, Німеччина, Латвія, Литва, Молдова. Експорт здійснюється на основі умов постачання FAS і DAT, за 100 % оплати товару покупцем. За здійснення ЗЕД відповідає економічний відділ.

Об’єктами експорту ПрАТ “Могилів-Подільський консервний завод” є такі товари за УКТЗЕД: варення, джеми, плодові желе, мармелад (код 2007); овочі, приготовлені або консервовані без додання оцту (код 2005); овочі, плоди й інші їстівні частини рослин, приготовані або консервовані з доданням оцту (код 2001); плоди, горіхи та інші їстівні частини рослин, приготовлені або консервовані іншим способом, з доданням або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин (код 2008); соки з плодів (включаючи виноградне сусло) або соки овочеві, незброджені та без додавання спирту, з доданням або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин (код 2009). Найбільшу частку в експорті займають варення та джеми (80%), на другому місці консервовані овочі – 10%.

Останніми роками простежувалася тенденція до зростання обсягів експорту (у 2020 р. – 18256 тис. грн, у 2021 р. – 21665 тис. грн), та у 2022 р. через військову агресію проти України та ускладнення логістики знизився до 18965 тис. грн.

Розрахуємо показники ефективності експорту ПрАТ “Могилів-Подільський консервний завод” та наведемо результати обчислень у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Показники експортної діяльності ПрАТ “Могилів-Подільський консервний завод” за 2020–2022 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р.
	2020	2021	2022	
Фізичний обсяг експорту, т	520	443	301	-219
Дохід від реалізації експортованої продукції, тис. грн	18256	21665	18865	609
Середня ціна овочевих консервів, грн/т				
– на внутрішньому ринку	21720	26367	44390	22670
– на зовнішньому ринку	27910	36930	54000	26090
Середня ціна джемів та повидла, грн/т				
– на внутрішньому ринку	34509	34222	45637	11128
– на зовнішньому ринку	45000	60197	67888	22888
Виробнича собівартість експортованої продукції, грн/т	2417	3526	3815	1398
Транспортні витрати на експорт, грн/т	245	325	255	10
Організаційні витрати, грн/т	331	428	472	141
Економічний ефект від експорту, тис. грн	16699,6	19769,4	17497,9	798,3
Економічна ефективність реалізації експортної продукції	11,730	11,429	13,798	2,068
Економічна ефективність реалізації експортної продукції на внутрішньому ринку:				
– овочеві консерви;	8,986	7,478	11,636	2,65
– джеми та повидла.	14,278	9,706	11,963	-2,315

З табл. 3.5 бачимо, що економічний ефект від експорту, тобто прибуток, у 2022 р. становив 17497,86 тис. грн. Економічна ефективність експорту як овочевих консервів, так і повидла значно більша за 1, тобто реалізація цих видів продукції на зовнішніх ринках вигідніша, ніж збут на вітчизняному. На рис. 3.1 подано ретроспективні й прогнозовані значення ефективності експорту в 2019–2023 рр.

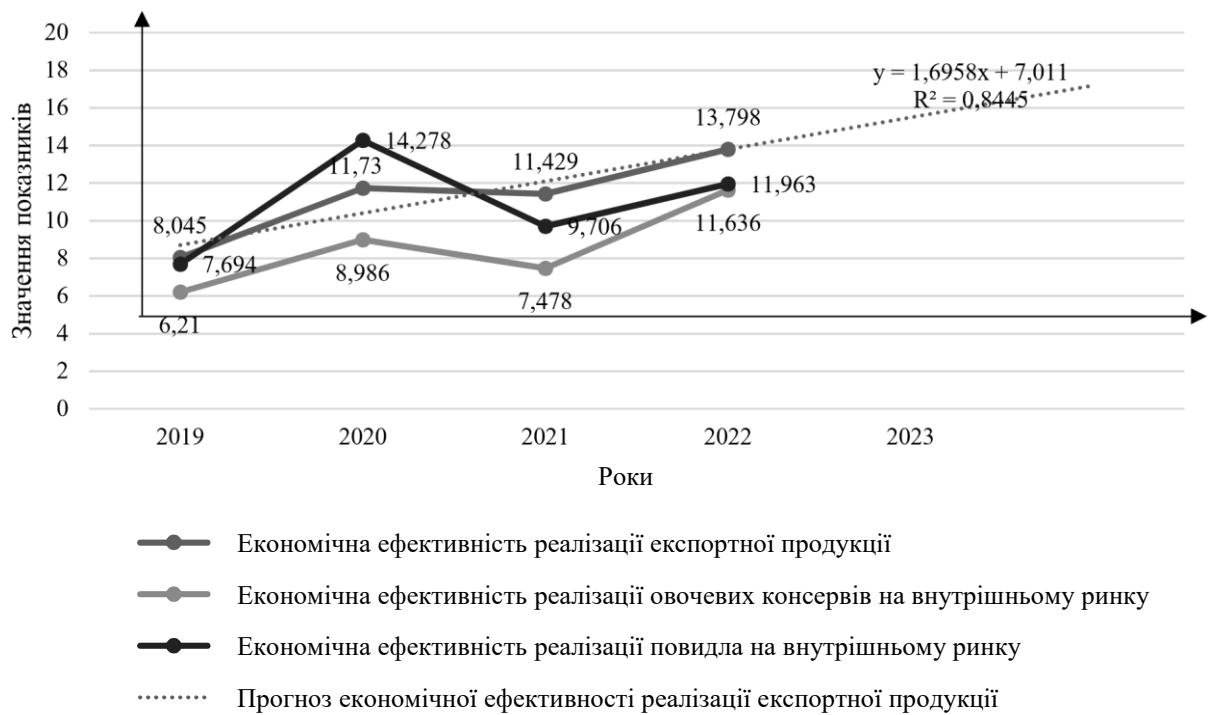


Рис. 3.1. Значення показників ефективності експорту ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» за 2019–2022 рр. та прогноз на 2023 р.

ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» нераціонально використовує позикові ресурси. З огляду на те, що поточні зобов'язання завжди виступають внутрішнім регулюючим фактором і вказують на рівень платоспроможності, досліджуваному підприємству необхідно посилити мобілізацію фінансових ресурсів для погашення кредиторської заборгованості.

Фінансова підтримка як складова механізму оздоровлення спрямована на мобілізацію джерел поповнення фінансових ресурсів ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод», що може стати важливим для зміцнення його фінансового стану та створення економічного розвитку без судових процедур.

Основною метою фінансового оздоровлення є оптимізація балансових показників та фінансових потоків підприємства. Реорганізація балансу повинна: покрити поточні збитки та усунути (ліквідувати) їх причини; відновити чи підтримати ліквідність та платоспроможність підприємства;

скоротити всі види боргів; покращити структуру оборотного капіталу; створювати фонди фінансових ресурсів (резервів), необхідні реалізації виробничої, технічної та організаційної діяльності.

Реорганізація балансу зазвичай проводиться у кілька етапів. Санітарні заходи організаційного чи правового характеру спрямовані на вдосконалення організаційних структур підприємства, організаційно-правових форм ведення бізнесу, підвищення якості управління, а також звільнення підприємства від невиробничих виробничих структур та покращення відносин між учасниками. робочої сили. команда.

Під час проведення процесу реорганізації підприємств боржник отримує фінансові ресурси, що дозволяють погасити його зобов'язання перед контрагентами, зобов'язання зі сплати податкових платежів, і навіть відновити платоспроможність. І тут до компанії - боржнику пред'являються певні вимоги. Підприємство-боржник: має запобігти непродуктивному витрачання активів товариства; у разі фінансової реорганізації для реорганізації (злиття, приєднання) вибирати компанії, які мають реальний потенціал для досягнення успіху у подальшій фінансово-господарській діяльності у майбутньому; вжити заходів для забезпечення максимального задоволення вимог кредиторів.

ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» нераціонально використовує позикові ресурси. Враховуючи те, що поточні зобов'язання завжди виступають внутрішнім регулятивним чинником і вказують на рівень платоспроможності, досліджуваному підприємству необхідно посилити мобілізацію фінансових ресурсів для погашення кредиторської заборгованості.

Фінансове забезпечення як складова механізму фінансової санації направлене на мобілізацію джерел поповнення фінансових ресурсів досліджуваного підприємства, які можуть стати вагомими для зміцнення його фінансового стану та створення умов економічного розвитку без проведення судових процедур.

Головна мета фінансової санації полягає в оптимізації показників балансу та фінансових потоків підприємства. Санація балансу повинна: покрити поточні збитки і усунути (ліквідувати) їх причини; відновити або зберегти ліквідність і платоспроможність підприємства; скоротити всі види заборгованостей; поліпшити структуру оборотного капіталу; сформувати фонди фінансових ресурсів (резерви), які необхідні для того, щоб провести заходи виробничого, технічного і організаційного характерів.

Під час проведення процесу санації підприємства, ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» отримує фінансові кошти, які роблять можливим погашення його грошових зобов'язань перед контрагентами, зобов'язань зі сплати податкових платежів, а також відновлення платоспроможності. При цьому, до підприємства-боржника пред'являються певні вимоги. Підприємство-боржник: має запобігти непродуктивним витратам активів компанії, у випадку застосування фінансової реорганізації для санації (злиття, поглинання) обирати компанії, що мають реальний потенціал для досягнення успіхів у подальшій фінансовій та господарській діяльності у майбутньому; вживати заходи для того, щоб вимоги кредиторів були максимально дотримані.

3.3. Оцінка ефективності запропонованих заходів

Структура капіталу ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» свідчить про проблеми з показником автономії. ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» вживає заходів для збалансування загальної структури капіталу шляхом отримання нових кредитів або погашення існуючої заборгованості.

За результатами 2022 року отриманий збиток у сумі 1688 тис. грн. зумовлений коливанням валютного курсу, у зв'язку з наявністю заборгованості за імпорtnі товари в іноземній валюті.

Дієвим напрямком фінансового оздоровлення є розвиток та підтримка виробництва за такими ключовими напрямками: технічне переозброєння виробничих процесів (придбання нового обладнання та приладів, модернізація устаткування, інновації); впровадження енергоефективних технологій та заходів, направлених на скорочення споживання енергоресурсів; впровадження інформаційних технологій, спрямованих на вдосконалення системи управління підприємством і рівня організації виробничих процесів; впровадження заходів з охорони та безпеки підприємства. Необхідне впровадження у виробництво нових технологій та заходів, спрямованих на зниження собівартості виготовленої продукції, а також економії енергоресурсів. За таких умов ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» дійсно зможе стати конкурентоспроможним та успішним на ринку.

Серед практичних напрямів санації балансу для ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» запропоновано наступні:

- 1) з метою стимулювання збуту проведення маркетингових досліджень кон'юнктури ринку, підвищення якості продукції та послуг;
- 2) підвищення мотивації та продуктивності праці працівників;
- 3) підвищення рентабельності реалізації за рахунок зменшення операційних витрат, перевищення темпів росту реалізації над темпами росту витрат, скорочення умовно-постійних витрат, збільшення обсягу реалізації;
- 4) прискорення оборотності сукупних активів та їх складових частин за рахунок зростання обсягів реалізації, оптимізації розміру запасів, скорочення дебіторської заборгованості, здачі в оренду не використовуваних основних засобів;
- 5) залучення капіталовкладень з боку зовнішніх інвесторів для покращення фінансового стану та збільшення обсягів виробництва і реалізації продукції, робіт та послуг;
- 6) забезпечення ліквідності і платоспроможності підприємства на підставі оптимального поєднання власних і залучених джерел засобів;

7) диверсифікація діяльності, розширенні ринків збуту, посилення експорту, інновації, оптимізація собівартості, маркетингові стратегії – захоплення ринків, розробки, ноу-хау;

8) скорочення іншої дебіторської заборгованості (поточна заборгованість постачальників за виданими авансами терміном менше 1 року) дозволить збільшити чистий грошовий потік підприємства та збільшить показники ліквідності підприємства.

В провадженні Господарського суду Вінницької області перебуває справа № 902/76/22 за заявою ТОВ "АІРФУД" про банкрутство ПрАТ "Могилів-Подільський консервний завод".

Ухвалою суду від 10.04.2023 року затверджено план санації ПрАТ "Могилів-Подільський консервний завод", введено процедуру санації та призначено керуючим санацією арбітражного керуючого Беркута М.С.

Ухвалами суду від 14.06.2023 р., від 20.09.2023 р. розгляд справи відкладався, востаннє на 07.11.2023 р.

В судовому засіданні 07.11.2023 р. судом сповіщено, що 07.11.2023 до суду від арбітражного керуючого (керуючого санацією) Беркута М.С. надійшло клопотання № 02-01/21-81 від 06.11.2023 про затвердження змін і доповнень плану санації ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод», та продовження строку плану санації ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

В судовому засіданні 07.11.2023 р. керуючий санацією підтримав вказане клопотання та зазначив, що зміни і доповнення плану санації ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» полягають в наданні більшого строку на виконання плану санації, оскільки збільшення статутного капіталу боржника за рахунок грошових вимог кредитора займає більше часу ніж було заплановано.

Ч. 5 ст. 48 Кодексу України з процедур банкрутства визначено, що до компетенції зборів кредиторів належить прийняття рішення про, зокрема, схвалення плану санації боржника та схвалення внесення змін до нього.

Ч.1 ст. 51 Кодексу про банкрутство визначено, що план санації може бути змінений у порядку, встановленому для його затвердження.

До повноважень господарського суду належить виключно перевірка щодо дотримання сторонами процедури розгляду, схвалення та затвердження плану санації кредиторами, а також відповідність умов плану вимогам закону. При цьому, господарський суд не надає оцінку ефективності умов плану та можливості його виконання. Такий ризик несуть кредитори, які погоджуються з його умовами. Вирішення питання щодо доцільності введення процедури санації та схвалення його умов належить до компетенції кредиторів.

Суд зазначає, що кінцевою та першочерговою метою провадження у справі про банкрутство є саме можливість відновити платоспроможність боржника та відновити його господарську діяльність, а також дотримати права кредиторів щодо задоволення їх вимог.

Як вбачається з матеріалів справи, на зборах кредиторів ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» класу IV черги, що відбулися 06.11.2023 р., схвалено зміни і доповнення плану санації.

Крім того, відповідно до протоколу зборів кредиторів ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» від 06.11.2023 р. уповноважено арбітражного керуючого Беркута М.С. звернутись до господарського суду з клопотанням про затвердження схвалених зборами кредиторів змін до плану санації та продовження строку процедури санації на 6 місяців.

Суд дослідив, що зміни до плану санації боржника не порушують баланс інтересів кредиторів щодо задоволення їх вимог.

Враховуючи викладене, зважаючи на те, що при проведенні зборів кредиторів, на яких схвалено зміни до плану санації боржника, судом не виявлено порушень процедури проведення зборів кредиторів, зміни до плану санації не суперечать чинному законодавству, суд вважає за необхідне задовольнити клопотання №02-01/21-81 від 06.11.2023 р. керуючого санацією Беркута М.С та затвердити подані зміни та доповнення до плану санації.

Враховуючи те, що судом прийнято рішення про внесення змін та доповнень до плану санації боржника, клопотання №02-01/21-81 від 06.11.2023 керуючого санацією Беркута М.С. про продовження строку процедури санації та повноважень керуючого санацією підлягає задоволенню.

Арбітражний керуючий Беркут М.С. представив суду звіт № 02-01/21-80 від 06.11.2023 про хід процедури санації. Зокрема зазначив, що на виконання плану санації ПрАТ «Моги́лів-Подільський консервний завод» продовжено господарську діяльність боржника з виготовлення продукції та виконання договірних відносин. Заробітна плата працівникам виплачується повністю. Також, повністю виконано пункт 5.1. Заміщення активів плану санації ПрАТ «Моги́лів-Подільський консервний завод».

Після чого, арбітражним керуючим Беркутом М.С. отримано повідомлення про скликання зборів учасників №27-06/23 від 27.06.2023 ТОВ «МП Хлібний Світ» про надання інформації щодо розгляду можливості скликання та проведення загальних зборів ТОВ «МП Хлібний Світ», прийняття рішення щодо збільшення статутного капіталу ТОВ «МП Хлібний Світ» у сумі 40 000 000,00 грн. та відповідно внесення даних коштів до статутного капіталу товариства, що необхідно для відновлення виробництва хліба, хлібобулочних виробів та господарської діяльності ТОВ «МП Хлібний Світ».

Проведено часткове погашення грошових вимог кредиторів ПрАТ «Моги́лів- Подільський консервний завод» на загальну суму 5 328 580,25 грн.

Протокольним рішенням №3 від 04.07.2023 засідання комітету кредиторів ПрАТ «Моги́лів-Подільський консервний завод» проголосувало за уповноваження керуючого санацією ПрАТ «Моги́лів-Подільський консервний завод» арбітражного керуючого Беркута М.С. здійснити всі необхідні дії для виходу ПрАТ «Моги́лів- Подільський консервний завод» зі складу учасників ТОВ «МП Хлібний Світ» та отримати вартість своєї частки, відповідно до норм чинного законодавства, а також погодити на власний

розсуд порядок та форму (грошову чи за рахунок передачі майна) виплатити ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» вартість його частки.

Частково виконано пункт 5.2. Погашення кредиторської заборгованості першої та третьої черги плану санації ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

Повністю виконано пункт 5.3. Задоволення кредиторських вимог за рахунок стягнення заборгованості в межах справи про банкрутство поручителя - Товариства з обмеженою відповідальністю «ЛАН» плану санації ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

Проводяться дії щодо виконання пункту 5.4. Збільшення розміру статутного капіталу ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» плану санації ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод».

В судовому засіданні здійснювалося обговорення обставин, викладених у звіті. Як вбачається з доданого до матеріалів справи протоколу, 06.11.2023 р. на зборах кредиторів боржника арбітражний керуючий (керуючий санацією) Беркут М.С. доповів кредиторам про стан виконання плану санації у справі № 902/76/22 та прозвітував про виконану роботу. В результаті обговорення звіту, останній був схвалений.

Керуючим санацією ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» 22.09.2023 р. було прийнято рішення (Рішення № 22/09/2023-1 від 22.09.2023) про збільшення статутного капіталу Товариства шляхом додаткової емісії акцій існуючої номінальної вартості, в які будуть переведені грошові зобов'язання Товариства без здійснення публічної пропозиції.

На виконання вимог Положення про порядок здійснення емісії акцій, реєстрації та скасування реєстрації випуску акцій, затвердженого рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 98 від 10.02.2022 р. Товариство повідомляє акціонерів про додаткову емісію акцій Товариства. Ухвалою Господарського суду Вінницької області від 26.04.2022 (справа № 902/76/22) було відкрито провадження у справі про банкрутство Товариства. Ухвалою Господарського суду Вінницької області від 10.04.2023

(справа № 902/76/22) було введено процедуру санації ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» та затверджено План санації.

З метою відновлення платоспроможності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» Планом санації передбачено збільшення статутного капіталу Товариства.

Емісія акцій ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» здійснюється виключно для переведення грошових зобов'язань Товариства у акції Товариства, без здійснення публічної пропозиції. Рішенням Керуючого санацією № 22/09/2023-1 від 22.09.2023 було прийнято рішення про збільшення статутного капіталу на 87500000,00 грн (вісімдесят сім мільйонів п'ятсот тисяч гривень 00 копійок) за рахунок випуску 350 000 000 (триста п'ятдесят мільйонів) штук простих іменних акцій номінальною вартістю 0,25 грн (нуль гривень 25 копійок).

Розмір статутного капіталу ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» до та після збільшення статутного капіталу Товариства шляхом додаткової емісії акцій існуючої номінальної вартості, в які будуть переведені грошові зобов'язання Товариства: Статутний капітал Товариства до збільшення становить 14000000,00 (чотирнадцять мільйонів гривень 00 копійок) та збільшується на 87500000,00 грн (вісімдесят сім мільйонів п'ятсот тисяч гривень 00 копійок) та буде становити після збільшення 101500000,00 грн (сто один мільйон п'ятсот тисяч гривень 00 копійок).

Кількість акцій ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» до та після збільшення статутного капіталу Товариства шляхом додаткової емісії акцій існуючої номінальної вартості, які будуть переведені грошові зобов'язання: Кількість акцій ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» до збільшення становить 56000000 (п'ятдесят шість мільйонів) штук простих іменних акцій та збільшується на 350000000 (триста п'ятдесят мільйонів) штук простих іменних акцій та буде становити 406000000 (чотириста шість мільйонів) штук простих іменних акцій номінальною вартістю 0,25 грн (нуль гривень 25 копійок).

Вартість чистих активів ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» є достатньою для продовження діяльності та своєчасного погашення поточних зобов'язань і забезпечень. Зміни в структурі власного капіталу наведені в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Динаміка структури власного капіталу ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» у 2022-2023 рр., тис. грн.

Показник	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. до 2022 р., +/-
Власний капітал на початок звітного періоду	13556	13556	0
Зареєстрований капітал	14000	101500	87500
Нерозподілений прибуток	-7812	-7812	0
Власний капітал на кінець звітного періоду	13556	93688	80132

Таким чином, визначено конкретні заходи для фінансового оздоровлення ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод», які забезпечують надходження коштів та ті, що дозволяють їх заощадити. За рахунок скорочення дебіторської заборгованості, а також санаційних заходів можна забезпечити додаткове надходження коштів, що в цілому покращує показники фінансового стану та платоспроможності підприємства.

Сформульовані пропозиції фінансової санації балансу та посилення фінансового стану дозволять покращити фінансову стійкість досліджуваного ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». Системний підхід до модернізації інструментарію фінансової санації промислового підприємства сприяє концентрації уваги на досягненні відновлення платоспроможності, прибутковості та стабілізації їхнього фінансового стану у взаємозв'язку з реалізацією стратегічних цілей щодо закріплення ринкових позицій підприємств.

Висновки до розділу 3

В результаті побудови стратегії фінансової санації ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» можна зробити наступні висновки.

1. В умовах війни в Україні всі ланки фінансової системи опинилися у глибокій кризі. На межі банкрутства перебуває сьогодні багато підприємств, які не мають змоги вчасно виконувати свої зовнішні та внутрішні зобов'язання. Неодмінною умовою відновлення вітчизняної фінансової системи є санація суб'єктів господарської діяльності. Лише в такому разі можна буде відновити платоспроможність і прибутковість основної маси платників податків, а отже, оздоровити державну фінансову систему. Водночас оздоровлення економіки значною мірою залежить від своєчасної та якомога безболіснішої ліквідації (реорганізації) неефективних виробничих структур, які не лише не поповнюють бюджету держави, а й потребують її постійної фінансової підтримки. Виведення вітчизняних підприємств з фінансової кризи та ефективного застосування ліквідаційних процедур ускладняється дефіцитом теоретико-методичного забезпечення процесів санації (ліквідації) та відсутністю кваліфікованих фахівців у сфері управління санацією.

2. Побудова стратегії здійснення фінансової санації підприємства потребує визначення критеріальних вимог до неї. Проте дотепер в економічній літературі відсутні теоретичні комплексні розробки цього питання. Створення дієвої системи управління фінансовою санацією підприємства передбачає чітке визначення джерел потенційної загрози у тій чи іншій сфері, а також наявних і необхідних ресурсів для їх нейтралізації.

3. Підприємство знаходиться на межі банкрутства. Розрахована сукупність показників оцінки фінансового стану свідчить, що досліджуване підприємство є санаційно спроможним, проте рівень її за роками діяльності неоднаковий. Визначено конкретні заходи для фінансового оздоровлення ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод», які забезпечують

надходження коштів та ті, що дозволяють їх заощадити. За рахунок скорочення дебіторської заборгованості, а також санаційних заходів можна забезпечити додаткове надходження коштів, що в цілому покращує показники фінансового стану та платоспроможності підприємства.

4. Сформульовані пропозиції фінансової санації балансу та посилення фінансового стану дозволять покращити фінансову стійкість досліджуваного ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». Системний підхід до модернізації інструментарію фінансової санації промислового підприємства сприяє концентрації уваги на досягненні відновлення платоспроможності, прибутковості та стабілізації їхнього фінансового стану у взаємозв'язку з реалізацією стратегічних цілей щодо закріплення ринкових позицій підприємств.

ВИСНОВКИ

У магістерській кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення вирішення проблеми обґрунтування сутності фінансової санації та формування ефективного механізму її здійснення. Науково-теоретичні та практичні висновки дослідження полягають у наступному:

1. Фінансова санація є об'єктивною реальністю ринкового господарювання. Вона носить комплексний характер і охоплює практично всі фінансові аспекти функціонування підприємств. Наукові погляди щодо розкриття сутності фінансової санації є в основному рівнозначними в сутності санації. Фінансова санація є процесом відновлення платоспроможності, прибутковості та поліпшення фінансового стану підприємства за рахунок здійснення системи фінансових операцій, які є послідовними та взаємопов'язаними між собою й ініціаторами котрих, окрім самих підприємств, можуть виступати й інші зацікавлені суб'єкти ринку.

2. У контексті правових умов здійснення фінансової санації перевагою фінансової досудової санації є те, що вона зберігає автономність підприємств і не передбачає зміну форм власності, ініціюється здебільшого самими підприємствами і направлена на забезпечення збалансованості інтересів окремих учасників фінансових відносин та усунення наслідків конфліктів, які виникають на цьому ґрунті. Результативність здійснення фінансової досудової санації є набагато вищою, оскільки вона превентивна, чим убезпечує підприємства від судових процедур врегулювання неплатоспроможності.

3. Механізм фінансової санації направлений на досягнення її мети. Він має функціонально-цільову структуру, складовими якої є нормативно-правове, інформаційне та фінансове забезпечення, а також рівнозначні методи і важелі, що реалізують послідовні і взаємопов'язані фінансові операції, результатами яких є мобілізація резервів фінансового забезпечення відновлення платоспроможності та досягнення прибутковості промислових

підприємств. Метод самофінансування забезпечує мобілізацію внутрішніх фінансових ресурсів підприємств і є гарантом погашення залучених і позичених коштів на поточну виробничо-господарську діяльність. Регулятором грошового обігу підприємств є метод кредитування, який забезпечує поповнення і цільове використання позичених грошових ресурсів.

4. Вивчення та застосування на практиці наукових підходів до встановлення загрози неплатоспроможності підприємницьких структур дало змогу з'ясувати основні їх недоліки та сильні сторони. На цій підставі виокремлено окремі моделі прогнозування неплатоспроможності, котрі забезпечують об'єктивну оцінку реальних фінансових ситуацій, які склалися на промислових підприємствах, а також дозволяють виявити фінансові резерви погашення заборгованості й відновлення платоспроможності, враховуючи вітчизняні економічні умови господарювання, що сприятиме визначенню шляхів та резервів досягнення цілей фінансової санації.

5. Фінансове забезпечення як складова механізму фінансової санації покликане виконувати навантаження не тільки щодо мобілізації фінансових ресурсів, але й стосовно ефективного їх використання. Це дозволяє досягнути безбитковості та зміцнення фінансового стану промислових підприємств. Фінансове забезпечення здійснення фінансової санації генерує всі джерела поповнення фінансових ресурсів, які можуть стати вагомими для зміцнення фінансового стану та створення умов економічного розвитку підприємницьких структур без проведення судових процедур.

6. Дослідження проводилось на базі ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод», що займається виготовленням фруктових і овочевих соків, перероблення та консервування фруктів і овочів, яке займає лідируючі позиції на ринку Вінницької області ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». Це сучасне підприємство харчової промисловості, оснащене високопродуктивними лініями з виробництва фруктових, овочевих консервів, соків-концентратів.

7. Проаналізувавши результати господарської діяльності ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» слід констатувати, що протягом періоду свого існування ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» із року в рік погіршувало показники економічної діяльності. Це передусім результат неефективної системи управління. Аналіз показав, що має місце високий рівень ризиків і низька стійкість підприємств в перспективі. У 2020-2022 рр. власні фінансові ресурси не використовувались для фінансування обігових коштів. Присутній ризик недостатності фінансування для продуктивного здійснення діяльності.

8. Розрахована сукупність показників оцінки фінансового стану свідчить, що досліджуване підприємство є санаційно спроможним, проте рівень її за роками діяльності неоднаковий. Це пояснюється розбіжною здатністю підприємства раціонально організовувати рух грошових потоків, цілеспрямовано використовувати власні та позичені фінансові ресурси, зберігати автономію, забезпечувати ліквідність активів та виконувати поточні зобов'язання.

9. Визначено конкретні заходи для фінансового оздоровлення ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод», які забезпечують надходження коштів та ті, що дозволяють їх заощадити. За рахунок скорочення дебіторської заборгованості, а також санаційних заходів можна забезпечити додаткове надходження коштів, що в цілому покращує показники фінансового стану та платоспроможності підприємства.

Сформульовані пропозиції фінансової санації балансу та посилення фінансового стану дозволять покращити фінансову стійкість досліджуваного ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод». Системний підхід до модернізації інструментарію фінансової санації промислового підприємства сприяє концентрації уваги на досягненні відновлення платоспроможності, прибутковості та стабілізації їхнього фінансового стану у взаємозв'язку з реалізацією стратегічних цілей щодо закріплення ринкових позицій підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущак Є. М., Біленька В. А. Фінансова санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств. Молодий вчений. 2018. № 9(2). С. 451-456. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_9\(2\)__41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_9(2)__41)
2. Бедринець М. Д. Модернізація інструментарію фінансової санації промислових підприємств. Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2014. № 1. С. 164-173. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2014_1_24
3. Білокомірова Я.М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2014. № 29. С. 308–312.
4. Білоконь Т.М., Несен Л.М. Санація підприємств: організаційно-економічний механізм. Вінниця, 2020. С. 7-20.
5. Біляк Ю.В. Систематизація наукових поглядів на сутність фінансової безпеки. Економіка та держава. 2020. № 8. С. 78–82.
6. Боднар А. Фінансова санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/40855/2/MNPK_2023_Bodnar_A-Financial_recovery_as_a_way_31-33.pdf
7. Боднар О. А., Гринчук Ю. В., Бережанський С. О. Особливості фінансування санаційних заходів. Modern Economics. 2019. № 17. С. 39-44. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-07](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-07).
8. Бондарчук Н.В. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення. Ефективна економіка. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5409>
9. Боронос В. Г., Плікус І. Й. Управління фінансовою санацією підприємств: підручник. Суми: Сумський державний університет, 2014. 457 с.
10. Бурлака Ю. М. Фінансова санація сільськогосподарських

підприємств: методологічний та регіональний аспекти. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2010. Вип. 17. С. 322-327. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2010_17_50

11. Бухтіарова А.Г., Семенець В.П. Теоретичні підходи до трактування сутності поняття санації підприємства. Проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Суми, 23 листопада 2017 р.). Суми, 2017. С. 68–72.

12. Варналій З.С., Мехед А.М. Використання теорії нечітких множин для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : «Економічні науки». 2019. № 2. С. 81–87.

13. Вівчар О., Гевко В. Комплексне оцінювання та механізми зміцнення фінансової безпеки системи підприємницьких структур: інформаційно-аналітичний підхід. Актуальні проблеми правознавства. 2020. № 1(21). С. 58–64.

14. Вовк С. Л. Управління фінансовою санацією підприємства: навч. посіб. Вид. 1-ше, Ніка-Центр, 2006. 248 с.

15. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

16. Гриценко В.І., Бажан Л.І. Сценарне моделювання рівня безпеки розвитку економічної системи в умовах невизначеності. Наука та наукознавство. 2014. С. 58–65.

17. Гришова І. Ю., Островська І. П., Менкконен А. Санація підприємства як чинник його фінансової захищеності. Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. 2013. № 1. С. 16-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsnau_2013_1_5

18. Губарик О.М., Перехрест І.К. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства в умовах кризи. Молодий вчений. 2017. № 1(41). С. 572–575.

19. Данілова Е.І. Порівняльний аналіз методик оцінювання економічної безпеки підприємств. Підприємство та інновації. 2019. Випуск 7. С. 13–19.

20. Деркач В. М., Ковтиш О. О. Проблеми аналізу фінансового стану підприємств економічна наука. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1982>

21. Донченко Т. В. Теоретичні основи санації підприємств: сутність та функції. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2020. № 3. С. 124–132.

22. Економіка підприємства: магістерський курс : підручник. Ч. 1 / За ред. Загірняка М.В., Перерви П.Г., Маслак О.І. Кременчук : ТОВ "Кременчуцька міська друкарня", 2015. 736 с.

23. Зеліско І.М. Управління фінансовою санацією підприємства: навчальний посібник. К, 2016. 355 с.

24. Зінченко О. А. Теоретико-методологічні підходи до удосконалення механізму управління фінансовою санацією підприємства Вісник Криворізького національного університету. 2013. Вип. 34. С. 305-309. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vktu_2013_34_81

25. Зубко Т.Л. Методика визначення економічної безпеки підприємства. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2016. № 2. С. 69–76.

26. Канцедаль Д. С. Державна фінансова підтримка санації підприємств паливно-енергетичного комплексу України. Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. 2010. № 7. С. 39-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecee_2010_7_7

27. Карпець О. С., Слинько О. Ю. Удосконалення моделі фінансової санації підприємства з використанням імітаційного моделювання Молодий вчений. 2017. № 11. С. 1175-1181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_11_285

28. Коваленко Л. О., Лук'яненко В. О. Науково-методичні та правові засади механізму фінансової санації підприємств. Чернігівський науковий часопис. Серія 1 : Економіка і управління. 2016. Вип. 1. С. 61-66. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chnch_ekon_2016_1_10

29. Коваленко Н. О. Технологічні особливості побудови бізнес-плану фінансової санації авіаційного підприємства. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. Вип. 10. С. 42-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2013_10_13

30. Ковтун О. А. Формування механізму державної фінансової підтримки санації підприємств. Економіка та держава. 2011. № 7. С. 28-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_7_10

31. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року №2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>.

32. Константиновський С. Кодекс України з процедур банкрутства: новели та перспективи. Підприємництво, господарство і право. 2019. №5. С. 88–92.

33. Костецький В. В. Особливості здійснення фінансового оздоровлення підприємства. Економічний аналіз. 2016. 56 с.

34. Костецький В. Санація підприємства як дієвий механізм фінансової стабілізації його діяльності. Світ фінансів. 2016. Вип. 4. С. 108-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2016_4_11

35. Кушнірюк О. П., Сейсебаєва Н. Г. Санація підприємства як чинник його фінансової захищеності. Економіка. Фінанси. Право. 2016. № 10(3). С. 13-15. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2016_10\(3\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2016_10(3)_5)

36. Лагун М. І. Комплексна оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності економічного суб'єкта. Бухгалтерський облік. 2015. URL: www.nbuv.gov.ua.

37. Ліснічук О. А. Фінансове управління санаційною спроможністю машинобудівних підприємств України. Бізнес Інформ. 2017. № 2. С. 137-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_2_21

38. Малишенко В.А. Удосконалення бухгалтерського обліку, контролю і економічного аналізу при здійсненні процедури банкрутства і санації: автореф. ... дис. к.е.н. за спеціальністю 08.06.04. Бухгалтерський облік,

аналіз і аудит; Східноукраїнський національний університет Міністерства освіти і науки України, Луганськ, 2001. 21 с.

39. Марина А. С., Єланська Н. О., Петренко М. А. Фінансова санація в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Бізнес-навігатор. 2019. Вип. 2. С. 118-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2019_2_25

40. Мартиненко В.П. Функції санації промислових підприємств. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2011. Вип. 7. Т. 2. С. 87–91.

41. Мартинець В. В. Особливості антикризового управління промисловим підприємством. Економічний аналіз. 2015. №11. С. 48-54.

42. Мельник О. І. Особливості розробки антикризових програм діяльності сільськогосподарських підприємств. Modern economics. 2018. №12. С. 146-151.

43. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2015 р. Пер. з англ. К.: Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2016, частина 1. 1249 с. URL: <http://www.apu.com.ua/msa?layout=edit&id=783>

44. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2015 р. Пер. з англ. К.: Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2016, частина 2. 531 с. URL: <http://www.apu.com.ua/msa?layout=edit&id=783>

45. Міжнародні стандарти фінансової звітності. Міністерство фінансів України. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408.

46. Москаль Н. В. Проведення санаційного аудиту за міжнародними стандартами контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 16. С. 58-61.

47. Мостенська Т.Л., Юрій Е.О. Роль реструктуризації та санації в антикризовому управлінні. Ефективна економіка. 2019. № 2. URL:

http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/19.pdf

48. Назаренко Я. Я., Жулин О. В. Стабілізація діяльності підприємства транспорту за допомогою фінансової санації. Вісник [Національного транспортного університету]. 2012. № 26(1). С. 451-455. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vntu_2012_26\(1\)___93](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vntu_2012_26(1)___93)

49. Науменко Є.Ю. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. Молодий вчений. 2017. № 6(46). С. 466–471.

50. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”: Положення Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73.

51. Новик І. В. Фінансова санація в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Ефективна економіка. 2021. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9431>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.10.83

52. Оксентюк Л. О. Шляхи вдосконалення формування внутрішніх фінансових джерел санації підприємства взуттєвої галузі. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. 2016. Вип. 3. С. 64-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2016_3_14

53. Орленко І.М. Оновлення методично-прикладного інструментарію діагностики фінансового стану будівельного підприємства в контексті забезпечення рівня санаційної спроможності. Зб. тез доп. наук.- практ. конф. «Сучасні ІТ-технології в економіці та управлінні підприємствами» Запоріжжя: ЗДІА, 2017. С. 28-31.

54. Орлик О.В. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2015. Вип. 2. С. 222–232.

55. Пігуль Н.Г., Семенець В.П. Сутність та значення санації підприємства в сучасних умовах господарювання. Економіка та суспільство. 2020. Випуск 21. С. 86–92.

56. Пігуль, Н., Семенець, В. Сутність та значення санації підприємства

в сучасних умовах господарювання. Економіка та суспільство. 2020 (21).
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/34>

57. Пономаренко О.Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств. Економіка розвитку. 2015. № 1(53). С. 77–80.

58. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни : аналіт. доп. [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан, Л. А. Жураковська] ; за ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2023. 49 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04>

59. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

60. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. №2343-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

61. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану: Закон України від 13.07.2023 № 3249-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3249-IX#Text>

62. Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану: Закон України № 7442 від 13 липня 2023 року.

63. Сейсебаєва Н. Г. Теоретичні аспекти фінансової санації підприємства як інструмента антикризового управління. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 24. С. 75-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_24_17

64. Семенова С. Санація балансу для покращення фінансового стану підприємства», RTEM, вип. 3(19), Трав 2020. [https://doi.org/10.15802/rtem.v0i3\(19\).210758](https://doi.org/10.15802/rtem.v0i3(19).210758)

65. Семенова С.М., Шпирко О.М. Збалансована система показників у формуванні обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством.

International scientific and practical Congress „Lawyers and Economists”. The Scientific Association of Economists and Lawyers „Fundacio”, December, 5th, 2014, Zagreb (Croatia). Regus Zagreb Grand Center, 2 Hektoroviceva, 2014, 163 p. P.11-17.

66. Сердюков К.Г. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства. Економіка та управління підприємствами. 2017. Випуск 9. С. 627–631.

67. Сова О.Ю. Управління фінансовою санацією підприємства. Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2018. 60 с.

68. Соломянова-Кирильчук К. О. Методичний підхід до визначення економічної сутності поняття «санація» через вивчення її видів і функцій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 29. 2020. С. 147-151.

69. Стащук О.В., Шостак Л.В., Булик Д.В. Банкрутство підприємств в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. Випуск № 44. 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-29>

70. Стегней М.І., Білак Г.Г., Лінтур І.В. Фінансова санація та комплексна оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки, 2014. № (7), С. 359-368. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vkhnaun_ekon_2014_7_49.pdf.

71. Сутність управління фінансовою санацією підприємства. URL: http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3145/1/Розділ_1.pdf

72. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. Посібник. К.: КНЕУ, 2004 412 с.

73. Тищенко В. М. Фінансова санація як засіб запобігання банкрутству підприємств. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 6. С. 132-

135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2014_6_29

74. Трусова Н. В., Карман С. В. Симптоматика фінансової безпеки в управлінні санаційною спроможністю аграрних підприємств. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2017. № 3. С. 236-248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2017_3_33

75. Фінансова санація: теоретичні та прикладні аспекти / С. С. Гасанов, А. М. Штангрет, Я. В. Котляревський та ін. К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2013. 310 с.

76. Халіна В.Ю. Методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. № 1. С. 173–181.

77. Хацер М.В. Антикризове фінансове управління на підприємстві: сутність, характеристика та механізм здійснення. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Т. 30 (69), № 1. С. 71–77.

78. Хома Д., Лопатовський В., Шпильовий В. Аспекти стратегування політики фінансової санації підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2023. № 1. С. 226-233. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/40855/2/MNPK_2023_Bodnar_A-Financial_recovery_as_a_way_31-33.pdf

79. Хромушина Л. А. Санація балансу як метод антикризового фінансового менеджменту підприємства. Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2015_1_39

80. Хромушина Л. А. Фінансовий механізм антикризового управління підприємствами. Глобальна економіка. 2015. URL: <http://www.global-national.in.ua>.

81. Чвертко Л.А. Фінансова санація як інструмент антикризового управління. URL: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/>

bitstream/6789/2821/1/finansova%20sanatsiia.pdf

82. Швиданенко Г.О., Дмитренко А.І. Санація балансу в системі антикризового управління підприємством. Актуальні проблеми економіки, 2003. № 4. С. 33-37.

83. Швидка Т.І., Остапенко Ю.І. Особливості реформування законодавства про банкрутство в період воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. №4. С. 229-234. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.35>

84. Шпирко О.М. Консолідація фінансової звітності українських підприємств в сучасних умовах. Економічні перспективи підприємництва в Україні : тези доповідей Всеукраїнської інтернет-конференції 27-28 жовтня 2016 р. Ірпінь : УДФСУ, 2016. С.496-499.

85. Юрій Е.В. Санація як система заходів оздоровлення підприємства. Вісник ОНУ ім. І. Мечнікова. 2013. № 3. С. 160–162.

ДОДАТКИ

